

IV

(Teave)

TEAVE EUROOPA LIIDU INSTITUTSIOONIDELT, ORGANITELT JA ASUTUSTELT

EUROOPA KOMISJON

Sotsiaalne ostmine – juhend sotsiaalsete kaalutluste arvestamiseks riigihankes (teine väljaanne)

(2021/C 237/01)

SISUKORD

	Lk
Sissejuhatus	4
1. peatükk. Sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke määratlus, eesmärk ja eelised	4
1.1. Sotsiaalselt vastutustundlik riigihange ja selle määratlus	4
1.2. Sotsiaalsete eesmärkide kindlaksmääramine ja kohaldamine riigihankes	6
1.3. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärk ja eelised	9
1.4. Viited ELi ja rahvusvahelisele poliitikale ning õigusaktidele	11
2. peatükk. Sotsiaalse ostmise organisatsiooniline strateegia	16
2.1. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lisamine tegevuskavva	16
2.2. Eesmärkide kindlaksmääramine	17
2.3. Konsulteerimine sidusrühmadega	17
2.4. Riskide hindamine, lepingute tähtsusjärjekorda seadmine ja eesmärkide püstitamine	20
2.5. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lõimimine hankemenetlustesse ja -poliitikasse	22
2.6. Edusammude jälgimine ja läbivaatamine	23
3. peatükk. Vajaduste kindlakstegemine ja hanke kavandamine	25
3.1. Vajaduste hindamise tähtsus sotsiaalselt vastutustundlikes riigihangetes	25
3.2. Turudialoog	27
3.3. Mis liiki lepingut sõlmida?	31
3.4. Menetluse valimine	33
3.5. Tehniliste kirjelduste koostamine ja vaidlustamine	35
3.6. Fakultatiivsete väljade kasutamine tüüpvormides	35
4. peatükk. Hankemenetlus	36
4.1. Hankelepingu eseme ja asjaomaste õigusnormide kindlaksmääramine	36
4.2. Lihtsustatud kord	38
4.3. Reserveerimine	41

4.4. Tehnilised kirjeldused	43
4.5. Sotsiaal- ja tööõiguse normid ning kollektiivlepingute järgimine	46
4.6. Menetlusest kõrvalejätamise kriteeriumid ja kvalifitseerimise tingimused	48
4.7. Pakkumuste hindamise kriteeriumid	51
4.8. Pakkumuste ja kontrollikohustuste hindamine	54
4.9. Põhjendamatult madala maksumusega pakkumused	57
5. peatükk. Lepingutingimuste kindlaksmääramine ja täitmise tagamine	58
5.1. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kohustuste täitmine	58
5.2. Lepingu täitmise tingimused	59
5.3. Sotsiaalsete tulemuste põhised hanked	63
5.4. Nõuete täitmise järelevalve	64
5.5. Allhanked	65
5.6. Probleemide lahendamine	67
5.7. Õpetlikud kogemused tulevaste lepingute tarbeks	68

hendi teine väljaanne on koostatud Euroopa Komisjoni ja võrgustiku ICLEI (Jätkusuutlikud Kohalikud Omavalitsused) vahelise lepingu nr SI2.801176 (728/PP/GRO/SME/18/D/021a) alusel ja organisatsiooni Public Procurement Analysis (PPA) toel.

Euroopa Komisjon ega ükski komisjoni nimel tegutsev isik ei vastuta käesolevas trükises sisalduva teabe kasutamise eest.

Oluline märkus

Juhendi eesmärk on aidata avaliku sektori hankijaid ja edendada head tava. See on mittesiduv dokument, mis ei mõjuta ELi õigusaktides sätestatud õigusi ja kohustusi. Juhendit kohandamine sõltub hanketavade arengust ja Euroopa Liidu Kohtu praktikast, sest Euroopa Liidu Kohus on ainus organ, millel on ELi õiguse siduva tõlgendamise pädevus.

Selles dokumendis esitatud arusaamad, ideed ja lahendused ei piira siseriiklike õigusaktide kohaldamist ning võib juhtuda, et riikliku õigusraamistiku arvessevõtmiseks tuleb neid kohandada.

Kuigi juhendis olevat teavet on hoolikalt kontrollitud, ei vastuta Euroopa Komisjon selles mainitud konkreetsete juhtumite eest.

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saate Internetist Europa veebisaidilt (<http://europa.eu>).

SISSEJUHATUS

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete (*socially responsible public procurement*) eesmärk on saavutada riigihankelepingutega positiivseid sotsiaalseid tulemusi. Hanked mõjutavad paljusid inimesi: avalike teenuste kasutajaid, tootmise ja tarnimisega seotud inimesi või ostva organisatsiooni töötajaid. Lisaks neile, keda sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked otseselt mõjutavad, võivad need mõjutada laiemat turgu nii nõudluse kui ka pakkumise poolel.

Läbimõeldud hangete abil saavad avaliku sektori hankijad edendada töövõimalusi, tööjõu täiendus- ja ümberõpet, inimväärset tööd, sotsiaalset kaasamist, soolist võrdsust ja mittediskrimineerimist, juurdepääsetavust, universaalsidaini ja eetilist kaubandust ning püüda saavutada ulatuslikumat vastavust sotsiaalsetele standarditele. Mõne toote, töö ja teenuse puhul võib mõju olla iseäranis märkimisväärne, kuna avaliku sektori hankijad mõjutavad suurt osa turust sellistes sektorites nagu tsiviilehitus, tervishoid ja transport.

Ühiskondlikele väljakutsetele vastamiseks peavad ametiasutused rohkem pingutama, et saavutada tulemusi kõigis kestlikkuse aspektides (sotsiaalne/eetiline, keskkonnaalne ja majanduslik). Avaliku sektori hankijad on Euroopas peamised investorid, kes kulutavad praegu üle 14 % ELi sisemajanduse koguproduktist. Kasutades oma ostujõudu, et valida kaupu ja teenuseid, mis annavad positiivseid sotsiaalseid tulemusi, võivad nad anda suure panuse kestlikku arengusse. See juhend pakub neile tuge säästvate riigihangete sotsiaalse mõõtme arvessevõtmiseks.

Praegune COVID-19 pandeemia mõjutab tõenäoliselt tööhõivet, suurendab ebavõrdsust, süvendab kogu maailmas töötajate ebakindlust ja halvendab töötingimusi, avaldab lisasurvet isikuteenuste osutamisele ning mõjutab väiksemaid ettevõtjaid. ELi liikmesriigid peavad oma taastestrategieates parandama sotsiaalset kaasatust ja suurendama õiglust hariduse ja oskuste, tööhõive ning sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse kaudu ning tagama, et rohepööre ja digiüleminek loovad töökohti, kindlustavad kestliku majanduskasvu ja sotsiaal-majandusliku vastupidavuse. Sotsiaalselt vastutustundlikud hanketavad on ELi liikmesriikide haldusasutuste jaoks võimas vahend, mille abil neid sihte saavutada.

Selle dokumendi eesmärk on suurendada avaliku sektori hankijate teadlikkust sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete võimalikest eelistest ja selgitada praktilisel viisil ELi õigusraamistiku pakutavaid võimalusi. Seda juhendit koostades konsulteeris komisjon paljude avaliku sektori hankijatega, et teha kindlaks head tavad ja näited selle kohta, mida on võimalik saavutada. Selliseid näiteid leidub kogu tekstis.

Juhend on koostatud avaliku sektori hankijatele, kuid ka lootuses, et see inspireerib teisi hankes osalejaid, näiteks tarnijaid või teenuseosutajaid, erasektori hankijaid, sotsiaal-majanduse osalisi, sealhulgas sotsiaalseid ettevõtteid, või valitsusväliseid organisatsioone.

Juhendi peatükkides käsitletakse hankeprotsessi kõiki aspekte peale hankemenetluse enda. Selles kirjeldatakse üksikasjalikult, kuidas saab sotsiaalseid kaalutlusi kogu protsessi vältel arvesse võtta, ning tuuakse arvukaid näiteid avaliku sektori hankijate tegelikest tavadest ELis. 2.–5. peatükis on enamiku jaotiste järel esitatud heade tavade loetelu. Nende eesmärk on teksti mõistmist veelgi hõlbustada ning võtta konkreetset kokku igas jaotises käsitletud olulised küsimused ja selle, mida avaliku sektori hankijad saavad praktikas teha, kui nad soovivad kasutada hankemenetluses sotsiaalselt vastutustundlikku lähenemisviisi.

1. PEATÜKK

Sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke määratlus, eesmärk ja eelised

1.1. Sotsiaalselt vastutustundlik riigihange ja selle määratlus

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärk on leevendada avaliku sektori ostetud kaupade, teenuste ja ehitustööde mõju ühiskonnale. Sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke puhul tõdetakse, et avaliku sektori hankijad ei ole huvitatud mitte ainult madalaima hinnaga või parima hinna ja kvaliteedi suhtega asjade, teenuste ja ehitustööde ostmisest, vaid ka sellest, et hankega saavutatakse sotsiaalne kasu⁽¹⁾ ning hoitakse ära või leevendatakse negatiivset sotsiaalset mõju lepingu täitmise ajal. Avaliku

⁽¹⁾ Sealhulgas vastavalt aluslepingus ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas sätestatud kohustustele ja põhimõtetele, nagu võrdsus seaduse ees ja mittediskrimineerimine.

sektori hankijana võite kaaluda sotsiaalseid eesmärke kogu hankemenetluse vältel, tingimusel et need ei ole diskrimineerivad ja on seotud hankelepingu esemega ⁽⁷⁾. Euroopa Liidus tuleb sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked korraldada kooskõlas 2014. aasta riigihankedirektiividega ⁽⁸⁾ ning ELi aluslepingus ⁽⁹⁾ ja põhiõiguste hartas sätestatud põhimõtetega, samuti rahvusvaheliste lepingutega, nagu WTO riigihankeleping ja kahepoolsed vabakaubanduslepingud, mis sisaldavad riigihanke peatükke, ⁽¹⁰⁾ ning ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga ⁽¹¹⁾.

Sotsiaalselt vastutustundlik riigihange võib olla võimas vahend nii kestliku arengu edendamiseks kui ka rahvusvaheliste, riiklike, piirkondlike või kohalike sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks. Sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke puhul peetakse riigihanget avaliku sektori raha tõhusa ja jätkusuutliku kasutamise strateegiliseks vahendiks. Sotsiaalsed kaalutlused võidakse ühendada keskkonnahoidlikkuse ⁽⁷⁾ ja ringmajanduse ⁽⁸⁾ kriteeriumidega ning innovatsioonihange, ⁽⁹⁾ et saavutada riigihangetes terviklikum lähenemisviis kestlikkusele ⁽¹⁰⁾. Ametioskuste täiustamine ja avaliku sektori hankijate parem toetamine võivad oluliselt hõlbustada sotsiaalsete kaalutluste edukat kasutamist ning nende lõimimist muude kestlikkuse ja kvaliteedi kaalutlustega ⁽¹¹⁾.

Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked aitavad avaliku sektori asutustel pakkuda oma kogukondadele kvaliteetseid teenuseid ja tooteid, et saada sotsiaalset ja eetilist lisakasut isegi siis, kui eelarve on piiratud, ning võivad seega aidata võidelda COVID-19 kriisi negatiivse mõju vastu. Pandeemiast taastumiseks peavad ELi avaliku sektori asutused kasutama kõiki kättesaadavaid vahendeid, et negatiivset sotsiaal-majanduslikku mõju leevendada. Taaste- ja vastupidavusrahastu raames kättesaadavaid enneolematuid rahalisi vahendeid hakatakse sageli kasutama riigihangete kaudu. Seepärast on väga oluline, et avaliku sektori hankijad saaksid riigihanke-eeskirjade paindlikkust täiel määral ära kasutada, tagamaks, et neid rahalisi vahendeid kasutatakse kogukondade jaoks suurima võimaliku positiivse sotsiaalse ja majandusliku mõju saavutamiseks. Kõige madalamate hindade loogikast loobumine ning sotsiaalse integratsiooni, võrdsuse, õiglase ja kaasava tööhõive ning eetiliste tarnetega seotud kaalutluste arvestamine on nende rahaliste vahendite taastava mõju maksimeerimisel otsustava tähtsusega.

⁽⁷⁾ Seda sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke põhinõuet on selgitatud jaotises 4.1 ja konkreetsete näidetega kogu juhendis.

⁽⁸⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/23/EL kontsessioonilepingute sõlmimise kohta (ELT L 94, 28.3.2014, lk 1); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/24/EL riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT L 94, 28.3.2014, lk 65); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/25/EL, milles käsitletakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate üksuste riigihankideid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2004/17/EÜ (ELT L 94, 28.3.2014, lk 243). Edaspidi nimetatakse neid riigihankedirektiivideks.

⁽⁹⁾ Euroopa Liidu toimimise leping (ELi toimimise leping).

⁽¹⁰⁾ EL on võtnud mitme rahvusvahelise lepinguga kohustuse anda mitme kolmanda riigi teatavatele ehitustöödele, tarnetele, teenustele ja ettevõtjatele juurdepääs oma riigihanketurule. Ainus WTO raames sõlmitud mitmepoolne rahvusvaheline leping on WTO riigihankeleping, millega avatakse ELi hanketurg teistele lepinguosalistele. Hankeid käsitlevaid peatükke sisaldavad ka paljud ELi vabakaubanduslepingud. Nagu on rõhutatud direktiivi 2014/24/EL artiklis 25 ja direktiivi 2014/25/EL artiklis 43, peavad ELi avaliku sektori hankijad kohtlema kõnealuste lepingute osaliste ehitustöid, asju, teenuseid ja ettevõtjaid nende lepingute kohaldamisala piires sama soodsatel tingimustel kui liidu ehitustöid, asju, teenuseid ja ettevõtjaid. Väljaspool seda kohustust ei ole ELi hankemenetluste tagatud juurdepääsu ettevõtjatele, kes on pärit kolmandast riigist, mis ei ole sõlminud lepingut ELi hanketuru avamiseks, või kelle kaupade, teenuste ega ehitustööde suhtes ei kehti selline leping, ja nad võidakse ELi hankemenetlusest kõrvale jätta. Lisateavet kolmandate riikide osalemise kohta ELi avaliku sektori hankijate algatatud hankemenetlustes saab Euroopa Komisjoni 2019. aasta suunistest kolmandate riikide pakujate ja kaupade osalemise kohta ELi hanketurul, C(2019) 5494, 24. juuli 2019 (https://ec.europa.eu/growth/content/new-guidance-participation-third-country-bidders-eu-procurement-market_et).

⁽¹¹⁾ <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

⁽⁷⁾ Juhend keskkonnahoidlike riigihangete kohta, vt keskkonnahoidlike riigihangete käsiraamat „Keskkonnahoidlik ostmine“, 2016 (http://ec.europa.eu/environment/gpp/buying_handbook_en.htm).

⁽⁸⁾ Juhend ringmajanduse põhimõtetest lähtuva riigihanke kohta, vt „Public Procurement for a Circular Economy“ (http://ec.europa.eu/environment/gpp/circular_procurement_en.htm).

⁽⁹⁾ Innovatsioonihangete suunist, vt komisjoni teatis „Innovatsioonihangete suunist“ (<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2018/ET/C-2018-3051-F1-ET-MAIN-PART-1.PDF>).

⁽¹⁰⁾ Komisjoni teatistes institutsioonidele „Kuidas rakendada Euroopa riigihanked kogu Euroopa teenistusse“ rõhutatakse „riigihangete kui strateegilise abivahendi võimalusi, et toetada innovatsiooni ja saavutada sotsiaalpoliitilisi eesmärke“. Lisateavet saab teatisest aadressil <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0572&qid=1622189928744&from=ET>.

⁽¹¹⁾ Lisateavet riigihangete kutseliseks muutmise kohta vt komisjoni 3. oktoobri 2017. aasta soovitus (EL) 2017/1805 riigihankevaldkonna kutseliseks muutmise kohta „Riigihankevaldkonna kutseliseks muutmise raamistiku ülesehitamine“ ja riigihankespet-sialistide Euroopa raamistik ProcurComp EU (https://ec.europa.eu/growth/content/european-commission-unveils-procurcomp-eu-european-competency-framework-public-procurement_et).

Selles juhendis esitatakse hulk näiteid sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kasutamise kohta praktikas kogu ELis ning tutvustatakse erinevaid lähenemisviise ja tegeliku mõju saavutamist, mida saab kasutada inspiratsiooniallikana. Rohkem näiteid ELi ja kolmandate riikide headest tavadest võib leida kahest aruandest „Making socially responsible procurement work – 71 good practice case“ („Kuidas panna sotsiaalselt vastutustundlik hange toimima – 71 hea tava juhtumit“) ⁽¹²⁾ ja „Buying for social impact – Good practice from the around EU“ („Sotsiaalse mõjuga ostmine – hea tava kõikjal ELis“), ⁽¹³⁾ mis on kättesaadavad komisjoni veebilehel avaliku sektori hankijate abivahendite kohta ⁽¹⁴⁾.

1.2. Sotsiaalsete eesmärkide kindlaksmääramine ja kohaldamine riigihankes

Avaliku sektori hankijatel on hankeotsuste tegemisel konkreetsete sotsiaalsete kaalutluste arvessevõtmiseks palju võimalusi. Allpool on esitatud mitteamendav loetelu sotsiaalsetest eesmärkidest, mida on võimalik riigihanke abil saavutada. Samas tuleb meeles pidada, et kohustuslike sotsiaal- ja tööõigusnormide järgimine lepingu täitmisel ei ole valikuvõimalus, vaid riigihankedirektiividest tulenev kohustus ⁽¹⁵⁾. Juhendi 4. ja 5. peatükis uuritakse võimalikke viise nende küsimuste lahendamiseks hankemenetluse eri etappides. Peaksite oma eesmärkidest ja lepingu esemest olenevalt otsustama, millised allpool loetletud sotsiaalsed kaalutlused on teie hanke puhul asjakohased.

Õiglaste töövõimaluste ja sotsiaalse kaasatuse edendamine

Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked võivad edendada

- noorte ja eakamate töötajate tööhõivevõimalusi;
- soolist võrdsuslikkust (nt töö- ja pereelu tasakaalustamise lihtsustamine, segregatsiooni vähendamine valdkonniti ja tööturul, ⁽¹⁶⁾ võrdse kohtlemise tagamine töökohal);
- tööhõivevõimalusi inimeste jaoks, kes on pikaajalise töötuse, kodutuse, diskrimineerimise või muu haavatavaks muutva teguri tõttu sotsiaalselt tõrjutud;
- puuetega inimeste ühiskonnas osalemise ja tööhõive võimalusi, sealhulgas kaasava ja juurdepääsetava töökeskkonna kaudu;
- paremat mitmekesisuspoliitikat, ebasoodsas olukorras olevate elanikkonnarühmade (nt võõrtöötajad, rassilise, rahvus- või usuvähemustesse kuuluvad inimesed, madala haridustasemega inimesed ning vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus olevad inimesed) sotsiaalset kaasatust ja tööhõive võimalusi ning
- kõigi töötajate täiendus- ja ümberõppevõimalusi.

Võimaluste pakkumine sotsiaalmajandusele ja sotsiaalsetele ettevõtetele

Sotsiaalmajanduse organisatsioonid ja sotsiaalsed ettevõtted ⁽¹⁷⁾ võivad aidata luua eespool nimetatud tööhõivevõimalusi ja saavutada sotsiaalset kaasatust ning pakkuda kulutuste eest sotsiaalseid hüvesid. Näiteks on riigihankedirektiivides ette nähtud sotsiaalse kaasatuse edendamine lepingute reserveerimise kaudu tööintegreerimisega tegelevatele sotsiaalsetele ettevõtetele või ettevõtjatele, kelle töötajatest vähemalt 30 % on puuetega inimesed või ebasoodsas olukorras olevad töötajad ⁽¹⁸⁾. Samuti julgustatakse direktiivides avaliku sektori hankijaid kaaluma lepingute jaotamist osadeks, mis võivad olla sotsiaalmajanduse organisatsioonidele ja sotsiaalsetele ettevõtetele kättesaadavamad ⁽¹⁹⁾.

⁽¹²⁾ https://ec.europa.eu/growth/content/making-socially-responsible-public-procurement-work-71-good-practice-cases_et

⁽¹³⁾ <https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/3498035f-5137-11ea-aece-01aa75ed71a1>

⁽¹⁴⁾ https://ec.europa.eu/info/policies/public-procurement/support-tools-public-buyers_et

⁽¹⁵⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 18 lõige 2, direktiivi 2014/25/EL artikli 36 lõige 2 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 30 lõige 3. Neid sätteid nimetatakse edaspidi sotsiaal- ja keskkonnaklauslikuks. Rohkem teavet selle küsimuse kohta on jaotises 4.5.

⁽¹⁶⁾ Sooline võrdsuslikkus on ELi põhiväärtus, põhiõigus ja Euroopa sotsiaalõiguste samba keskne põhimõte. Liidu ülesanne edendada kõigis oma tegevusvaldkondades naiste ja meeste võrdsuslikkust on sätestatud aluslepingutes. Näiteks tuleb järgida soolise tasakaalu põhimõtet, mis hõlmab nii naiste alaesindatust sellistes meeste ülekaaluga valdkondades nagu loodusteadused, tehnoloogia, inseneriteadused ja matemaatika (STEM) kui ka meeste alaesindatust sellistes sektorites nagu tervishoid, sotsiaalhoolekanne ja lapsehoid ning põhiharidus.

⁽¹⁷⁾ Sotsiaalmajandus hõlmab ühinguid, sihtasutusi, ühistuid, vastastikuseid ühinguid ja sotsiaalseid ettevõtteid. Sotsiaalsed ettevõtted on organisatsioonid, mis olenemata õiguslikust vormist ühendavad ettevõtluse sotsiaalse eesmärgiga. Nende peamine eesmärk on sotsiaalse mõju, mitte omanike või aktsionäride kasumi suurendamine. Lisateavet saab veebisaidilt https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_et.

⁽¹⁸⁾ Direktiivi 2014/24/EL artiklid 20 ja 77, direktiivi 2014/25/EL artiklid 38 ja 94 ning direktiivi 2014/23/EL artikkel 34. Reserveerimist on põhjalikumalt käsitletud jaotises 4.3.

⁽¹⁹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 46 ja direktiivi 2014/25/EL artikkel 65.

Inimväärse töö edendamine

Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO) on määratlenud inimväärse töö ⁽²⁰⁾ järgmiselt:

„inimväärne töö on töö, mis on tootlik ja tagab rahuldava sissetuleku ja turvalisuse töökohal ning perele sotsiaalkaitse, paremad väljavaated isiklikuks arenguks ja sotsiaalseks lõimumiseks, vabaduse väljendada oma seisukohti, organiseeruda ja osaleda otsustes, mis mõjutavad nende elu, ja kõigile naistele ja meestele võimaluste ning kohtlemise võrdsuse“.

Selle määratluse kohaselt ja kooskõlas kestliku arengu tegevuskavaga aastani 2030 ⁽²¹⁾ edendab EL ELis ja ülemaailmsetes tarneahelates järgmist ⁽²²⁾:

- kindel tööhoive,
- õiglane töötasu,
- turvalised töötingimused,
- sotsiaalkaitse,
- võrdsed võimalused ning kõigi naiste ja meeste võrdne kohtlemine,
- sooline võrdoiguslikkus ja mittediskrimineeriv juurdepääs tööturule,
- sotsiaaldialoog ning
- õiguste kaitse tööol.

Sotsiaalsete õiguste ja töötajate õiguste järgimise tagamine

ELi eesmärk on edendada sotsiaalset progressi ning parandada Euroopa kodanike elu- ja töötingimusi ⁽²³⁾. Riigihanked aitavad neid eesmärke saavutada, kui tagatakse, et tarnijad

- täidavad sotsiaal- ja tööõiguse valdkonnas kehtivaid kohustusi, mis on kehtestatud liidu õiguse, liikmesriigi õiguse või kollektiivlepingutega kooskõlas ELi õigusega;
- järgivad ILO põhikonventsioone;
- järgivad naiste ja meeste võrdse kohtlemise põhimõtet, sealhulgas võrdse või võrdväärse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtet, ⁽²⁴⁾ ning soolise võrdoiguslikkuse edendamist ⁽²⁵⁾;
- järgivad töötervishoidu ja tööohutust käsitlevaid õigusakte ning
- võitlevad näiteks sool, vanusel, puudel, rassilisel või etnilisel päritolul, usutunnistusel, veendumustel või seksuaalsel sättumusel põhineva diskrimineerimisega ning loovad võrdseid võimalusi.

Ligipääsetavus ja universaalsus

Kõigile, sealhulgas puuetega inimestele kättesaadavate kaupade, teenuste ja ehitustööde hankimine on sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete keskne aspekt ja riigihankelepingutes kohustuslik. Direktiivi 2014/24/EL artiklis 42 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 60 lõikes 1 on sätestatud: „tehniline kirjeldus [peab] olema koostatud nii, et selles võetakse arvesse puudega inimeste ligipääsukriteeriumeid või arvestatakse kõigi kasutajatega, v.a nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel“.

Selle sättega toetatakse seda, et riiklikud ametiasutused järgivad ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni, ⁽²⁶⁾ mille osalised on EL ja kõik selle liikmesriigid. ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga on kehtestatud ligipääsetavuskohustused ning ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni komitee on liigitanud ligipääsetavad riigihanked valitsuste jaoks võtmetähtsusega küsimuseks ⁽²⁷⁾.

⁽²⁰⁾ <https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang-en/index.htm>

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-holistic-approach-sustainable-development_en

⁽²²⁾ https://ec.europa.eu/international-partnerships/topics/employment-and-decent-work_en

⁽²³⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=157>

⁽²⁴⁾ Vt ELi toimimise lepingu artikkel 157 ja direktiiv 2006/54/EÜ.

⁽²⁵⁾ Soolise võrdoiguslikkuse tähtsust on rõhutatud Euroopa Komisjoni presidendi poliitilistes suunistes ja kõigis Euroopa Komisjoni volinikele saadetud missioonikirjades (https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/political-guidelines-next-commission_et.pdf).

⁽²⁶⁾ ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni üldkommentaaris nr 2 on öeldud: „Juurdepääsetavust käsitlevate õigusaktide läbivaatamise raames peavad osalisriigid analüüsima ka oma riigihankeõigust, tagamaks, et nende riigihankemenetlustes kohaldatakse ligipääsetavusnõudeid. Vastuvõetamatu on kasutada riiklikke vahendeid selleks, et tekitada või põlistada ebavõrdsust, mis on teenuste ja vahendite kättesaamatuse paratamatu tagajärg. Riigihankel tuleks kasutada positiivsete meetmete rakendamiseks kooskõlas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 5 lõikega 4, et tagada puuetega inimeste jaoks juurdepääsetavus ja tegelik võrdsus“.

⁽²⁷⁾ Vt vastavalt puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikkel 9 ja üldkommentaaris nr 2.

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis ⁽²⁸⁾ tunnistatakse ka seda, „milline tähtsus on puuetega inimeste jaoks nende isiklikul autonoomial ja iseseisvusel, kaasa arvatud vabadusel langetada ise oma valikuid“ ning et neil peab „olema võimalus osaleda aktiivselt poliitikate ja programmide otsustusprotsessides, kaasa arvatud neid otseselt puudutavates küsimustes“. Teisisõnu, avaliku sektori hankijad

- peaksid püüdma korraldada hankeid, milles tunnistatakse puuetega inimeste vajadusi ja kaasatakse neid hankeprotsessi. Vajaduste hindamist ja tarnijate kaasamist, et tagada tulemuslikud avalikud teenused, mille puhul võetakse arvesse sotsiaalse ja kutsealase kaasamise eesmärgi ning teie kasutajate erivajadusi, käsitletakse käesoleva juhendi 3. peatükis;
- peavad võtma tehnilistes kirjeldustes ⁽²⁹⁾ arvesse juurdepääsetavust, et tagada puuetega inimestele juurdepääs näiteks avalikele teenustele, üldkasutatavatele hoonetele, ühistranspordile, avalikule teabele ning IKT-kaupadele ja -teenustele, sealhulgas veebipõhistele rakendustele, ning
- võivad kasutada pakkumuste hindamise kriteeriume, et eelistada pakkumusi, milles pakutakse välja tehnilises kirjelduses kindlaks määratud rangemaid ligipääsetavusnõudeid.
- Nad võivad lisada hankelepingusse universaalsidaini põhimõtete alusel ka lepingu täitmise klausleid, tagamaks, et hangitavaid teenuseid osutatakse viisil, mis tagab, et tulemus on juurdepääsetav.

Inimõiguste austamine ja eetilise kaubanduse küsimustega tegelemine

Riigihanget saab kasutada selleks, et lahendada tarneahelates esinevaid sotsiaalseid probleeme, näiteks inimõiguste ⁽³⁰⁾ või õiglase kaubanduse põhimõtete seotud probleeme. Nagu on sätestatud ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtetes, ⁽³¹⁾ on põhiliste inimõiguste austamine iga sellise ärisuhte oluline osa, milles riik osaleb. Lisaks leidis Euroopa Liidu Kohus 2012. aastal, et õiglase kaubanduse kaalutlused võivad olla osa hankeotsustest ⁽³²⁾ ning seda kajastavad ka riigihankedirektiivid ⁽³³⁾.

Riigihankelepingute ulatuslik kohaldamisala ⁽³⁴⁾ ja teatavate tarneahelate üleilmne olemus kätkeb endas ohtu, et seoses teie hankega võidakse rikkuda inimõigusi. Sellised juhtumid nagu Rana Plaza tulekahju Bangladeshis on hästi teada, kuid ohtlikke ja ebainimlikke töötingimusi tuleb ette ka Euroopas. Riigihankedirektiivides on nõutud, et menetlusest jäetaks kõrvale ettevõtjad, kes on lõpliku kohtuotsusega süüdi mõistetud lastööjõu kasutamises ja muud liiki inimkaubanduses, ning et kõik avaliku sektori hankijad peaksid kontrollima ILO põhikonventsioonide järgimist ⁽³⁵⁾. Selles juhendis vaadeldakse ka seda, kuidas kaitsta hangete korraldamisel inimõigusi. Selleks on järgmised võimalused:

- suurendada tarneahelate läbipaistvust, sealhulgas järelevalve kaudu alltöövõtjate ja alltöövõtjate üle;
- analüüsida tarneahelaga seotud spetsiifilisi ohte;
- nõuda töövõtjatel ja alltöövõtjatel meetmete võtmist, et parandada töötajate olukorda tarneahelas ning võidelda võimalike või tuvastatud inimõiguste rikkumiste vastu tootmisprotsessis, ning
- edendada tarnijatele mõeldud rangeid tegevusjuhendeid sotsiaalse vastutuse valdkonnas.

⁽²⁸⁾ <http://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

⁽²⁹⁾ Riigihankelepingute ja kommunaalteenuste puhul vt vastavalt direktiivi 2014/24/EL artikli 42 lõige 1 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 60 lõige 1.

⁽³⁰⁾ See tähendab aluslepingus ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ning ILO tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste deklaratsioonis, rahvusvahelises inimõiguste koodeksis ja ÜRO põlisrahvaste õiguste deklaratsioonis sätestatud kohustuste ja põhimõtete järgimist.

⁽³¹⁾ ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtted on riikidele ja ettevõtjatele mõeldud suuniste kogum, mille eesmärk on vältida, menetleda ja heastada äritegevuse käigus toime pandud inimõiguste rikkumisi. ÜRO Inimõiguste Nõukogu kiitis need põhimõtted heaks 2011. aasta juunis ja nendega saab tutvuda aadressil www.business-humanrights.org/en/un-guiding-principles.

⁽³²⁾ Kohtuasi C-368/10, Euroopa Komisjon vs. Madalmaade Kuningriik, punktid 91 ja 92.

⁽³³⁾ Direktiivi 2014/24/EL põhjendus 97 ja artikli 67 lõike 3 punkt a, direktiivi 2014/25/EL põhjendus 102 ja artikli 82 lõike 3 punkt a, direktiivi 2014/23/EL põhjendus 64 ja artikkel 41.

⁽³⁴⁾ Käesolevas dokumendis kasutatakse mõistet riigihankeleping(ud) vahet tegemata nii riigihankelepingute kui ka kontsessioonide kohta.

⁽³⁵⁾ Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelise pakti artikkel 7.

Kvaliteetsete sotsiaal-, tervishoiu-, haridus- ja kultuuriteenuste osutamine

Riigihankedirektiivides on sätestatud lihtsustatud kord konkreetsete sotsiaal-, tervishoiu-, haridus- ja kultuuriteenuste ning mitme muu kategooria jaoks ⁽³⁶⁾. Avaliku sektori hankijaid julgustatakse võtma arvesse vajadust tagada „teenuste kvaliteet, katkematus, ligipääsetavus, taskukohasus, kättesaadavus ja terviklikkus, erinevate kasutajakategooriate, sealhulgas ebasoodsas olukorras olevate või haavatavate rühmade erivajaduste arvessevõtmine, kasutajate kaasamine ja neile suuremate õiguste andmine ning innovatsioon“ ⁽³⁷⁾. Kvaliteedistandardeid, näiteks 2010. aasta Euroopa vabatahtlikku sotsiaalteenuste kvaliteediraamistikku, ⁽³⁸⁾ võib kohaldada ka sotsiaalteenuste hangete puhul. Jaotises 4.2 vaadeldakse, kuidas avaliku sektori hankijad on otsustanud kohaldada lihtsustatud korda, et saada sotsiaalset kasu.

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete arukate eesmärkide seadmine ja saavutamine Nantes'is (Prantsusmaa)

Hanke eesmärk

Nantes'i suurlinnapiirkond on korraldanud vastutustundlike riigihankeid alates 2001. aastast. 2017. aastal võeti vastu vastutustundliku ostmise edendamise kava (SPAR), et tugevdada eelneva 15 aasta jooksul välja töötatud arvukate algatuste ühtsust ning hanketegevuste ja VKEdes toetamise algatuste vahelisi seoseid.

Läheneemisviis

SPARi raames koostati vastutustundliku hanke korraldamise sisejuhend, milles toodi esile piirkonnas kättesaadavad praktilised meetodid ja toetus, ning töötati välja SPARi juhtimisstruktuur, et teha järelevalvet vastutustundliku hanketegevuse arendamise, korraldamise ja kontrollimise üle:

- poliitilisel tasandil teavitatakse kõiki suurlinnavolikogu asjaomaseid valitud liikmeid tulevastest investeeringutest, et ühiselt otsustada kõigile neile lisatavate sotsiaal- ja keskkonnaklauslite üle. Liikmed hindavad regulaarselt ka SPARi mõju;
- tehnilisel tasandil teeb riigihangete tööriühm koostööd ettevõtja sotsiaalse vastutuse saadikute võrgustikuga igas direktoraadis. Hankijad toetavad peadirektoraate sotsiaal- ja keskkonnaklauslite loomisel nende hanketegevusse ja saadud pakumuste kvaliteedi hindamisel.

Tulemused

Viimasel kahel aastal on sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete peamised saavutused Nantes'is järgmised:

- klauslite lisamine 143 ehitustööde ja 1 918 teenuste hankelepingusse, mis annavad kokku 326 448 töötundi inimeste jaoks, kel on takistusi tööturule pääsemisel;
- keskendumine lepingute mitmekesistamisele kaasamisklausliga, et laiendada asjaomaste isikute ringi (nt ehitustööde hankelepingud jõuavad rohkemate meessoost kui naissoost töötuteni);
- klauslid, mis käsitlevad diskrimineerimise vastu võitlemist mitmes katselepingus, mida on tunnustatud Nantes'ile mitmekesisuse märgisega;
- reserveeritud hankelepingute kasutamine, mis võimaldab Nantes'il vajaduse korral suunata hankemenetlus kaitstud töökohtadele.

Saadud kogemused

Riigihankepoliitika sotsiaalsete ja keskkonnaalaste kriteeriumide kindlaksmääramine, nende järgimise jälgimine ja ajakohastamine koostöös kõigi sidusrühmadega on vastutustundliku hanke edukuse seisukohast keske tähtsusega. Selleks tuleb kindlaks määrata sihtotstarbeliselt eraldatavad ressursid ja rakendada asjakohaseid kontrollivahendeid.

1.3. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärk ja eelised

Kõige madalamal tasandil on sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärk tagada sotsiaalvaldkonna juriidiliste kohustuste täitmine. Riigihankedirektiivide kohaselt peavad ELi liikmesriigid võtma asjakohaseid meetmeid, tagamaks, et ettevõtjad järgivad riigihankelepingute täitmisel kohaldatavat Euroopa Liidu õigust, siseriiklikku õigust, kollektiivlepinguid

⁽³⁶⁾ Direktiivi 2014/24/EL III jaotis (artiklid 74–77), direktiivi 2014/25/EL III jaotis (artiklid 91–94) ja direktiivi 2014/23/EL artikkel 19.

⁽³⁷⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 76 ja direktiivi 2014/25/EL artikkel 93.

⁽³⁸⁾ A Voluntary European Quality Framework for Social Services, SPC/2010/10/8 final.

ning rahvusvahelisi keskkonna, sotsiaal- ja tööõiguse norme⁽³⁹⁾. Kuigi liikmesriigid on seda sätet rakendanud erineval viisil, on selge, et sotsiaalseid kohustusi ei saa hangetes eirata, muu hulgas selleks, et kaitsta ettevõtjaid teiste, neid eeskirju mittejärgivate ettevõtjate ebaausa konkurentsi eest.

Juba Amsterdami lepingu 22. deklaratsioonis puuetega inimeste kohta on märgitud, et siseturu järkjärguliseks loomiseks vajalike meetmete väljatöötamisel peavad ühenduse institutsioonid võtma arvesse puuetega inimeste vajadusi⁽⁴⁰⁾. Lissaboni lepinguga pannakse Euroopale kohustus saavutada „kõrge konkurentsivõimega [sotsiaalne turumajandus], mille eesmärk on saavutada täielik tööhõive ja sotsiaalne progress“ ning võidelda „sotsiaalse tõrjutuse ja diskrimineerimise vastu ning [edendada] sotsiaalset õiglust ja kaitset, naiste ja meeste võrdõiguslikkust, põlvkondade solidaarsust ja lapse õiguste kaitset“⁽⁴¹⁾. Riigihangete mahu ja nende tähtsuse pärast siseturu jaoks on see väärtuslik vahend nende eesmärkide saavutamiseks. Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked võivad aidata täita ka rahvusvahelisi kohustusi, näiteks ÜRO kestliku arengu eesmärke⁽⁴²⁾. Kestliku arengu jaoks on vaja, et ettevõtjad kuulaksid ja võtaksid arvesse üksikisikute, kogukondade ja kodanikuühiskonna rühmade seisukohti ja õigusi⁽⁴³⁾ – seda teemat käsitletakse põhjalikumalt 2. ja 3. peatükis.

Lisaks riigihankedirektiivides ja muudes õigusaktides sätestatud kohustustele aitavad sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked avaliku sektori hankijatel

teha kindlaks sotsiaal- ja tööõiguse normide järgimise riskid

Organisatsioonid, kes korraldavad aktiivselt sotsiaalselt vastutustundlike riigihankeid, teevad suurema tõenäosusega kindlaks nõuetele vastavusega seotud riskid õigusaktide puhul, mida kohaldatakse vahetult nende või nende tarnijate suhtes. Ükski avaliku sektori asutus ei taha sattuda meedia huviobjektiks oma ebaseaduslike või ebaetiliste töötavate tõttu tarneahela mis tahes etapis. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete poliitika ja meetmed aitavad teil kindlaks teha tarneahelaga seotud riskid ning vähendada neid hangete ja lepingute haldamise ajal;

ergutada sotsiaalselt teadlikke turge

Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked võivad tekitada nõudluse vastutustundlikuma ja säästvama tootmise järele ja luua selleks stiimuleid. Avaliku sektori hankijad saavad soodustada innovatsiooni ja suurendada konkurentsi, esitades turule väljakutse luua uusi ja sotsiaalselt kestlikumaid lahendusi. Lisaks võib see hoogustada selliste ettevõtete arengut, kes lisaks majandustulemuste saavutamisele püüavad avaldada positiivset mõju ühiskonnale tervikuna, nagu sotsiaalsed ettevõtted. Näiteks puuetega inimestele juurdepääsetavate IKT-toodete väljaselgitamine võib aidata turule tuua paremaid ja taskukohasemaid tooteid;

näidata sotsiaalselt vastutustundlikku juhtimist

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete abil saate tagada, et te austate kogukonna väärtusi ja vajadusi, ning rahuldada üldsuse suurenevat nõudmist selle järele, et valitsused oleksid oma tegevuses sotsiaalselt vastutustundlikud. Seega võib see aidata suurendada üldsuse usaldust valitsuse vastu. Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked võivad avaldada positiivset mõju ka lepingut täitvatele töötajatele, kes toovad oma kogukonnale lisakasut;

toetada integratsiooni ja kaasamist

Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked soodustavad sageli tõrjutud rühmade (nt puuetega inimesed, vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus olevad inimesed, vähemused) lõimimist ja kaasamist turupõhisesse tegevusse. Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked võivad luua võimalusi sellistele rühmadele kuuluvatele ettevõtetele, samuti koolitus- ja tööhõivevõimalusi. Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked näitavad ka seda, kuidas sotsiaalsed ja majanduslikud kaalutlused võivad üksteist vastastikku toetada: näiteks sotsiaalsed ettevõtted osutavad avalikke teenuseid viisil, mis loob sotsiaalsete tulemuste ja mõju kaudu lisaväärtust;

⁽³⁹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 18 lõige 2, direktiivi 2014/25/EL artikli 36 lõige 2, direktiivi 2014/23/EL artikli 30 lõige 3.

⁽⁴⁰⁾ Amsterdami leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut, Euroopa ühenduste asutamislepinguid ja teatavaid nendega seotud akte, 22. deklaratsioon.

⁽⁴¹⁾ Euroopa Liidu lepingu artikli 3 lõige 3.

⁽⁴²⁾ <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html> ja nagu on rõhutatud komisjoni 30. jaanuari 2019. aasta aruteludokumendis COM(2019) 22 „Euroopa kestliku arengu saavutamine aastaks 2030“.

⁽⁴³⁾ Amsterdami lepingu 22. deklaratsioonis puuetega inimeste kohta on juba märgitud, et „[k]onverents lepib kokku, et Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 100a põhjal [nüüd artikkel 95] meetmeid kavandades võtavad ühenduse institutsioonid arvesse puuetega isikute vajadusi“.

tagada avaliku sektori kulutuste tulemuslikkus

Riigihangete maht ja eelarvepiirangutega otsesele sotsiaalsele sekkumisele seatud piirangud võivad muuta hanked sotsiaalsete eesmärkide edendamisel atraktiivseks valdkonnaks. Strateegilised riigihanked pakuvad võimalusi kasutada olemasolevaid ja kavandatud eelarvevahendeid, et anda positiivne ja uuenduslik panus ühiskondlike probleemide lahendamisse.

1.4. Viited ELi ja rahvusvahelisele poliitikale ning õigusaktidele

Selles juhendis keskendutakse riigihankedirektiividest tulenevatele nõuetele ja võimalustele sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete jaoks. Siiski on ka paljud muud ELi ja riigi tasandi vahendid asjakohased ja mõjutavad sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete korraldamist. Selles osas juhitakse tähelepanu mõnele kõige olulisemale õigusaktile ja poliitikavaldkonnale, mis sotsiaalselt vastutustundlikke riigihankesid mõjutavad.

Selleks et kaitsta töötajaid kogu ELis, on välja töötatud ELi tööõigus ja diskrimineerimisvastane õigus. Nende valdkondade õigusaktidega antakse töötajatele õigused, mis on seotud võrdse kohtlemise ja mittediskrimineerimisega, ⁽⁴⁴⁾ teabega nende töötingimuste kohta, töö- ja eraelu ühitamisega, ⁽⁴⁵⁾ mittestandardseid töölepinguid puudutavate õigustega, ⁽⁴⁶⁾ tööaja reguleerimisega, tervise ja ohutuse kaitsega ning töötajate teavitamise ja ärakuulamisega ⁽⁴⁷⁾.

Nimetatud õigusaktid on siduvad ELi töövõtjatele ja alltöövõtjatele ning avaliku sektori hankijad peavad tagama nende õigusnormide rakendamise kõigis töökohtades. Üksikasjalikum teave asjaomaste õigusaktide kohta on esitatud allpool ning 4. ja 5. peatükis.

Euroopa Komisjon peab arutelusid ja teeb koostööd sidusrühmadega kõigis ELi liikmesriikides, et edendada riigihangetes kvaliteetseid ja inimväärseid töötavasid. Viimastel aastatel on Euroopa sotsiaalpartnerid, nimelt ametiühingud ja tööandjate organisatsioonid, koostanud mitu valdkondlikku juhendit parima hinna ja kvaliteedi suhtega kaupade ja teenuste hankimise kohta, sageli komisjoni rahalisel toel. Nendes juhendites käsitletakse lepingulisi toitlustusteenuseid, ⁽⁴⁸⁾ eraturvateenuseid ⁽⁴⁹⁾ ja tööstuslikke puhastusteenuseid ⁽⁵⁰⁾. Juhendites rõhutatakse kvaliteedikriteeriumidel ning parimal hinna ja kvaliteedi suhtel põhinevate teenuste hankimisest saadavat kasu. Juhendites on esitatud ka konkreetseid näiteid turva-, puhastus- ja toitlustusteenuste lepingute kohta, mis näitavad, kuidas kvaliteedil põhineva lähenemisviisi puhul nõutakse töötajatele õiglasi töötingimusi. Koostatud on ka inseneriteenuste valdkonna riigihangete juhend, mis sisaldab teavet sotsiaalsete kaalutluste arvessevõtmise kohta ⁽⁵¹⁾.

Euroopa sotsiaalõiguste samm

2017. aastal kuulutasid Euroopa Parlament, nõukogu ja komisjon välja Euroopa sotsiaalõiguste samba, milles sätestatakse õiglasema ja kaasavama Euroopa Liidu põhimõtted ning seatakse Euroopa tegevuskava keskmesse sotsiaalsed prioriteetid ⁽⁵²⁾.

⁽⁴⁴⁾ Tööhõivevaldkonna kohta vt muu hulgas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2006. aasta direktiiv 2006/54/EÜ meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (ELT L 204, 26.7.2006, lk 23); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta määrus (EL) nr 492/2011 töötajate liikumisvabaduse kohta liidu piires (ELT L 141, 27.5.2011, lk 1); nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22); nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16).

⁽⁴⁵⁾ Vt muu hulgas nõukogu 19. oktoobri 1992. aasta direktiiv 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja tervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta (EÜT L 348, 28.11.1992, lk 1), Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. juuli 2010. aasta direktiiv 2010/41/EL füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 86/613/EMÜ (ELT L 180, 15.7.2010, lk 1).

⁽⁴⁶⁾ Vt muu hulgas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. novembri 2008. aasta direktiiv 2008/104/EÜ renditöö kohta (ELT L 327, 5.12.2008, lk 9); nõukogu 28. juuni 1999. aasta direktiiv 1999/70/EÜ, milles käsitletakse Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni (ETUC), Euroopa Tööandjate Föderatsiooni (UNICE) ja Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse (CEEP) sõlmitud raamkokkulepet tähtajalise töö kohta (EÜT L 175, 10.7.1999, lk 43).

⁽⁴⁷⁾ Ülevaade ELi sotsiaalõigustikust on esitatud komisjoni talituste 8. märtsi 2016. aasta töödokumentis SWD(2016) 50 final. Pärast seda kuupäeva välja töötatud täiendavaid algatusi tutvustatakse järgmistes punktides.

⁽⁴⁸⁾ „Choosing best value in contracting food services“ („Majanduslikult soodsaima pakkumuse valimine toitlustusteenuste osutamiseks lepingu sõlmimisel“), https://contract-catering-guide.org/wp-content/uploads/2019/09/Catering-Services_Best-Value-Guide_EN_Web.pdf.

⁽⁴⁹⁾ „Buying quality private security services“ („Kvaliteetsete eraturvateenuste ostmine“), http://www.securebestvalue.org/wp-content/uploads/2014/11/Best-Value-Manual_Final.pdf.

⁽⁵⁰⁾ „Selecting Best Value – A guide for public and private organisations awarding contracts for cleaning services“ („Majanduslikult soodsaima pakkumuse valimine – juhend era- ja avalik-õiguslikele organisatsioonidele puhastusteenuste hankelepingute sõlmimiseks“), <http://www.cleaningbestvalue.eu/the-guide.html>.

⁽⁵¹⁾ „How to derive MEAT criteria – Introducing quality criteria into public procurement“ („Kuidas koostada majanduslikult soodsaima pakkumuse kriteeriumeid – kvaliteedikriteeriumide rakendamine riigihangetes“), https://www.efcanet.org/sites/default/files/2020-01/MEAT%20booklet_final.pdf.

⁽⁵²⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_et

2020. aasta jaanuaris esitas Euroopa Komisjon teatise „Tugev sotsiaalne Euroopa õiglaste üleminekute jaoks“, ⁽⁵³⁾ milles esitatakse esimesed tähelepanekud Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamise tegevuskava kohta. Teatises mainitakse ka sotsiaalselt vastutustundlikke riigihankeid kui vahendit, mille abil kasutada olemasolevaid rahalisi vahendeid kaasatust ja töövõimalusi toetaval viisil.

ELi tasandil on vastu võetud ka konkreetsed õigusaktid, millega viiakse ellu eesmärk muuta Euroopa Liit õiglasemaks ja kaasavamaks ning mis mõjutavad hankemenetlusi. *Läbipaistvaid ja prognoositavaid töötingimusi* käsitleva direktiivi (EL) 2019/1152 eesmärk on tagada, et kõigil töötajatel, sealhulgas mittestandardsetes töösuhetes olevatel töötajatel, oleks juurdepääs teabele oma töötingimuste kohta ja et nende suhtes ei kohaldataks ebaõiglasi tingimusi. Täpsemalt öeldes on direktiivis sätestatud, et 2022. aastaks

- peab kõigil ELi töötajatel olema alates töösuhte algusest juurdepääs kirjalikule teabele nende töösuhte oluliste aspektide kohta;
- ei ole ELi töötajate katseaeg pikem kui kuus kuud, välja arvatud erandlikel asjaoludel;
- võivad kõik ELi töötajad otsida lisatöökohti, seejuures keelatakse välistavad klauslid ega kohelda töötajat halvemini ning seatakse piirangud kokkusobimatuse klauslitele;
- peavad kõik ELi töötajad saama mõistliku aja jooksul eelteavet, millal tööd tehakse;
- tuleb kõigile ELi töötajatele anda kirjalik vastus taotlusele minna üle teisele, kindlamale töökohale, ning
- peavad kõik ELi töötajad saama tasuta kohustuslikku koolitust, mida tööandja on kohustatud andma.

Lisaks peavad liikmesriigid kehtestama õigusnormid, et vältida nõudetöölepingute kuritarvitamist, näiteks töösuhet, mille puhul tööandjad ei taga töötajatele tööd (nn nulltunnilepingud). Juhul kui tööandja nõudeid ei täida, on töötajatel võimalik tugineda ka rangetele nõuete täitmise tagamise sätetele.

Riigihankelepingud võivad sisaldada tingimusi, millega tagatakse, et tööandjad järgivad neid tingimusi (nii töövõtjad kui ka alltöövõtjad), ning millega nähakse ette asjakohased karistused nende rikkumise korral.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta direktiiviga (EL) 2019/1158, milles käsitletakse lapsevanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalu ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2010/18/EL ja mille liikmesriigid peavad üle võtma 2. augustiks 2022, kehtestatakse perepuhkuste ja paindliku töökorralduse valdkonnas mitu uut miinimumpuhkust, sealhulgas järgmised:

- isapuhkus: isa / võrdväärne teine vanem saab lapse sünni korral võtta vähemalt kümme tööpäeva isapuhkust, mida hüvitatakse vähemalt haigushüvitise tasemel;
- tugevdatakse kehtivat õigust neljakuulisele vanemapuhkusele nii, et neljast kuust kahte kuud ei või ühelt vanemalt teisele üle kanda ja et need hüvitatakse piisaval tasemel. Vanematel on ka õigus taotleda puhkuse paindlikku kasutamist;
- hooldaja puhkuse kehtestamine töötajatele, kes isiklikult hooldavad või toetavad sugulast või töötajaga samas leibkonnas elavat isikut. Töötavad hooldajad võivad võtta lisapuhkust viis päeva aastas;
- laiendada kehtivat õigust taotleda paindlikku töökorraldust (vähendatud tööaeg, paindlik tööaeg ja paindlikkus töökohal) kõigile töötavatele vanematele, kellel on kuni vähemalt kaheksa-aastased lapsed, ja kõigile hooldajatele.

Jällegi võivad riigihankelepingud sisaldada tingimusi, millega tagatakse, et tööandjad, sealhulgas nii töövõtjad kui ka alltöövõtjad, järgivad neid tingimusi.

Ka teised komisjoni tulevased algatused kestlikkuse ja tööalaste õiguste valdkonnas (nt ettepanek direktiivi kohta, mis käsitleb piisavat miinimumpalka kohta Euroopa Liidus ⁽⁵⁴⁾) võivad lähitulevikus mõjutada riigihankelepingute täitmist.

⁽⁵³⁾ Komisjoni 14. jaanuari 2020. aasta teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tugev sotsiaalne Euroopa õiglaste üleminekute jaoks“, COM(2020) 14 final.

⁽⁵⁴⁾ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. oktoobri 2020. aasta direktiiv piisava miinimumpalga kohta Euroopa Liidus, COM(2020) 682 final final. See seadusandlik ettepanek tuleb ELi kaasseadusandjatel vastu võtta ja riigi tasandil üle võtta.

Euroopa ligipääsetavuse akt

Direktiivis (EL) 2019/882 (toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta), ⁽⁵⁵⁾ mis on tuntud kui Euroopa ligipääsetavuse akt, on sätestatud ühised standardid ja kohustused teatavate toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete ühtlustamiseks. Selle tulemusena tagatakse direktiiviga, et puuetega inimesed ja eakad saavad juurdepääsu toodetele ja teenustele. See kajastab ka ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonist tulenevat kohustust hõlbustada konventsiooni osalisriikide juurdepääsukohustuste täitmist. Ühtlasi aitab see tagada, et puuetega inimestel on võimalus osaleda aktiivselt poliitika ja programmidega seotud otsustusprotsessides, sealhulgas neid otseselt puudutavates otsustusprotsessides. Direktiivi kohaldatakse järgmiste toodete ja teenuste suhtes ⁽⁵⁶⁾:

- arvutid ja operatsioonisüsteemid;
- makseterminalid ja sularahaautomaadid;
- piletimüügi ja registreerimisautomaadid;
- teavet pakkuvad interaktiivsed iseteenindusterminalid;
- nutitelefonid;
- digiteleviiooniteenustega seotud televiiooniseadmed;
- telefoniteenused ja nendega seotud seadmed;
- ligipääs audiovisuaalmeedia teenustele, näiteks teleülekannetele ja nendega seotud tarbija lõppseadmetele;
- teatavad lennu-, bussi-, raudtee- ja veetranspordiga seotud teenused;
- tarbijale mõeldud pangandusteenused;
- e-raamatud;
- e-kaubandus;
- Euroopa ühtsele hädaabinumbrile 112 saabunud hädaolukorra teadetele vastamine.

Nende toodete ja teenuste kohustuslikke ligipääsetavusnõudeid hakatakse kohaldama alates 2025. aastast ⁽⁵⁷⁾.

Joogiveeautomaatide kättesaadavuse parandamine Baskimaal (Hispaania)

Tutvustus / hanke eesmärk

Plastijäätmete probleemi lahendamiseks ja pudeliveele tehtavate kulutuste vähendamiseks otsustas Mutualia (sotsiaal- ja meditsiiniteenuste osutaja, kes käitab 17 teeninduskeskust Baskimaal) paigaldada ühisveevärgiga ühendatud joogiveeautomaadid ja pakkuda pudelivee ostmise asemel kraanivett. Eesmärk oli pakkuda erineva temperatuuriga kvaliteetselt joogivett.

Läheneemisviis

Leping, mille maksumus jäi allapoole ELi piirmäära, sõlmiti pakkujaga, kes esitas majanduslikult soodsaima pakkumuse, mida kaaluti hinna (50 %) ja kvaliteedi (50 %) alusel. Kvaliteedikriteeriumid sisaldasid ligipääsetavusega seotud kaalutlusi, nagu joogiveeautomaatide kõrgust ja nende kasutamise lihtsust liikumispuudega inimeste jaoks.

Mutualia andis rohkem punkte ettevõtjale, kes pakkus joogiveeautomaate, mida nägemisraskustega inimestel või käte või käsivarte piiratud liikumisvõimega inimestel on lihtne kasutada.

Tulemused

2019. aasta jaanuaris võttis Mutualia oma 17 teeninduskeskuses kasutusele 40 uut joogiveeautomaati ja jagas töötajatele laiali korduskasutatavad veepudelid. Mutualia säästab oma patsientide, töötajate ja küllastajate tarbitavalt veelt umbes 17 000 eurot aastas. Tänu ligipääsetavusnõuete lisamisele pakkus võitja vee omaduste valimiseks

⁽⁵⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta (ELT L 151, 7.6.2019, lk 70).

⁽⁵⁶⁾ Direktiivi (EL) 2019/882 artikkel 2.

⁽⁵⁷⁾ Direktiiviga nähakse ette erand linna- ja linnalähitranspordi ja piirkondliku transpordi teenustele ning mikroettevõtjate osutatavatele teenustele (ettevõtja, kus töötab vähem kui 10 inimest ja mille aastakäive ei ületa 2 miljonit eurot või mille aastane bilansimaht ei ületa 2 miljonit eurot).

suuremaid nuppe. Peale selle muudab klaaside asukoht nende võtmise ja täitmise ratastoolis olevate inimeste jaoks lihtsamaks. Lisaks klaaside asukohale võttis Mutualia arvesse klaaside täitmiskoha kõrgust ja andis rohkem punkte nendele masinatele, mille veeväljastuskoht on madalamal.

Saadud kogemused

Ligipääsetavuskriteeriumide lisamisega oli Mutualial võimalik tagada, et ostetud joogiveeautomaadid toimivad kõigi patsientide ja tervisekeskuse külastajate jaoks. Võimaldades kõigile juurdepääsu joogiveevõtukohtadele, aitab organisatsioon inimestel nii janu kustutada ja terve püsida kui ka säästab umbes 17 000 eurot ning vähendab märkimisväärselt plastijäätmete kogust.

Allikas:

https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/news_alert/Issue_91_Case_Study_173_Mutualia.pdf

Direktiivi 2014/24/EL artikli 42 lõike 1 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 60 lõike 1 kohaselt tuleb ELi õigusaktides sätestatud ligipääsetavusnõuded lisada tehnilisesse kirjeldusesse, kui hanke eseme kavandatud kasutajateks on füüsilised isikud, olenemata sellest, kas kasutajaks on üldsus või avaliku sektori hankija töötajad. Lisaks on direktiivides 2014/24/EL ja 2014/25/EL nõutud, et kui kohustuslikud ligipääsetavusnõuded võetakse vastu liidu õigusaktiga, kehtestatakse puuetega inimeste või kõigi ligipääs tehnilises kirjelduses kõnealusele õigusaktile viitamisega. Euroopa ligipääsetavuse aktis on kehtestatud sellised kohustuslikud ligipääsetavusnõuded akti kohaldamisalasse kuuluvatele toodetele ja teenustele. Nende kohustuslike ligipääsetavusnõuetega tagatakse, et tooted ja teenused on kavandatud ja toodetud viisil, mis võimaldab puuetega inimestel neid eeldatavasti maksimaalselt kasutada. Võimaluse korral lisatakse toote sisse või selle peale ligipääsetav teave nende toimimise ja ligipääsetavuselementide kohta. Hankedokumentides võib viidata Euroopa standardiorganisatsioonide välja töötatud harmoneeritud standarditele või tehnilistele kirjeldustele toodete või teenuste kättesaadavuse nõuete kohta, näiteks standardile EN 17161:2019 ligipääsetavuse kohta.

Nende toodete ja teenuste suhtes, mis ei kuulu Euroopa ligipääsetavuse akti kohaldamisalasse, ei ole Euroopa ligipääsetavuse akti ligipääsetavusnõuded siduvad. Kui aga ligipääsetavuse aktis või muudes ELi õigusaktides on sätestatud toote või teenuse kohta ligipääsetavusnormid ja -kohustused, siis võib juhul, kui selle omadused, elemendid või funktsioonid vastavad Euroopa ligipääsetavuse akti nõuetele, eeldada, et need vastavad ka muudele õigusaktidele, kui ei ole sätestatud teisiti. Igal juhul võivad avaliku sektori hankijad otsustada kohaldada ELi õiguses sätestatud ligipääsetavusnõuetest rangemaid ligipääsetavusnõudeid. Euroopa ligipääsetavuse akt sisaldab ka vabatahtlike ligipääsetavusnõudeid tehiskeskonna kohta, mida kasutavad Euroopa ligipääsetavuse akti direktiiviga hõlmatud teenuste kliendid. Liikmesriigid võivad otsustada nõuda nende nõuete täitmist ⁽⁵⁸⁾.

Läbivaadatud direktiiv töötajate lähetamise kohta

Lähetatud töötaja on isik, kes piiratud aja jooksul teeb oma tööd muus liikmesriigis kui riik, kus ta tavaliselt töötab ⁽⁵⁹⁾. ELis on ligikaudu 3 miljonit lähetatud töötajat, ⁽⁶⁰⁾ kellest paljud osutavad avalikke teenuseid või teevad ehitustöid. Töötajate lähetamise direktiiv ⁽⁶¹⁾ võeti esimest korda vastu 1996. aastal ja seda muudeti oluliselt 2018. aastal. Direktiivi eesmärk on saavutada tasakaal teenuste piiriülese osutamise vabaduse ja töötajate kaitse vahel. 2018. aasta läbivaatamisega tugevdati lähetatud töötajate ja vastuvõtva riigi töötajate võrdõiguslikkuse põhimõtet, sealhulgas võrdset tasustamist. Töötajate lähetamise läbivaadatud direktiivi ⁽⁶²⁾ kohaselt on lähetatud töötajatel õigus kõigile vastuvõtvas riigis kohustuslikele ⁽⁶³⁾ töötajatele, mis on seotud järgmisega:

a) maksimaalne tööaeg ja minimaalne puhkeaeg;

b) tasulise põhipuhkuse minimaalne pikkus;

⁽⁵⁸⁾ Direktiivi (EL) 2019/882 põhjendus 49, artikli 4 lõige 4 ja III lisa.

⁽⁵⁹⁾ Direktiivi 96/71/EÜ artikkel 2.

⁽⁶⁰⁾ Allikas: „Posting of workers – Report on A1 portable documents issued in 2018“ („Töötajate lähetamine – aruanne 2018. aastal väljastatud A1 porditavate dokumentide kohta“), Euroopa Komisjoni tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat, november 2019, kättesaadav aadressil: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22302&langId=en>.

⁽⁶¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembril 1996. aasta direktiiv 96/71/EÜ töötajate lähetamise kohta seoses teenuste osutamisega (EÜT L 18, 21.1.1997, lk 1) (muudetud direktiiviga (EL) 2018/957).

⁽⁶²⁾ Direktiiv (EL) 2018/957 tuleb siseriiklikku õigusesse üle võtta 30. juuliks 2020 ja seda ei saa kohaldada enne seda kuupäeva. Autoveosektoris kohaldatakse 1996. aasta töötajate lähetamise direktiivi sätteid seni, kuni võetakse vastu uus jõustamisdirektiiv, millega muudetakse direktiivi 2006/22/EL. Lisateavet saab Euroopa Komisjoni praktilisest juhendist töötajate lähetamise kohta (2019): <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21472&langId=en>.

⁽⁶³⁾ Need, mis on sätestatud õigus- või haldusnormides ja/või üldiselt kohaldatavates kollektiivlepingutes ja vahekohtuotsustes.

- c) töötasu, sh ületunnitöötasu; seda punkti ei kohaldata täiendavate tööandjapensiooni skeemide suhtes;
- d) töötajate vahendamise tingimused, eelkõige ajutist tööjõudu vahendavate ettevõtjate vahendatavate töötajate puhul;
- e) töötervishoid, -ohutus ja -hügieen;
- f) rasedate, hiljuti sünnitanud naiste, laste ja noorte töötingimuste suhtes kohaldatavad kaitsemeetmed;
- g) meeste ja naiste võrdne kohtlemine ning muud diskrimineerimist keelavad sätted;
- h) alalisest töö tegemise kohast eemal viibivatele töötajatele tööandja poolt pakutavad majutustingimused;
- i) toetused või kuluhüvitised, mis on ette nähtud söidu-, söögi- ja majutuskulude katteks tööga seotud põhjustel kodust eemal viibivatele töötajatele.

12 kuu pärast – või kui tööandja seda põhjendab, siis 18 kuu pärast – hakatakse lähetatud töötaja suhtes kohaldama kõiki vastuvõtva riigi tööõiguses sätestatud kohustuslikke tingimusi, välja arvatud a) teatavad töölepingu sõlmimise ja lõpetamisega seotud tingimused, sealhulgas konkurentsi keelavad klauslid, ja b) täiendavad tööandjapensiooni skeemid.

Avaliku sektori hankijad peaksid pakkumuste hindamisel ja tööõiguse normide järgimise kontrollimisel olema nendest nõuetest teadlikud.

ILO konventsioonid

Riigihankedirektiivides on sõnaselgelt viidatud rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) põhikonventsioonidele⁽⁶⁴⁾ ja ka siseriiklikes riigihankealastes õigusnormides nõutakse sageli ILO konventsioonide järgimist. Kaheksas põhikonventsioonis käsitletakse järgmist:

- 1) ühinemisvabadus ja organiseerumisõiguse kaitse,
- 2) organiseerumisõigus ja kollektiivlâbirâäkimate õigus,
- 3) sunniviisiline töö,
- 4) sunniviisilise töö kaotamine,
- 5) vanuse alampiir,
- 6) lapsele sobimatut töö ja muu talle sobimatu tegevus,
- 7) võrdne tasustamine,
- 8) diskrimineerimine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel.

Rakkerühma loomine tarnijate töötingimuste jälgimiseks Kopenhaagenis (Taani)

Hanke eesmärk

Kopenhaageni linn võtab sotsiaalse dumpingu vastaseid meetmeid ning lisab lepingutesse tööõigusklauslid, et tagada kõigile oma tarnijate ja allhankijate töötajatele õiglased töötingimused.

Lâhenemisviis

- 1) Õiglane töötasu ja töötingimused
- 2) Aus konkurents kõigile ettevõtjatele
- 3) Rohkem õpipõisõppe ja töökogemuse omandamise kohti õppivatele noortele

Kopenhaageni linna tarnijate töötajatel ja nende Taanis töötavatel alltõvõtjatel on õigus miinimumpalgale, sealhulgas ületunnitõotasule, maksimaalsele tööajale ja minimaalsele puhkeajale ning minimaalsele tasulisele põhipuhkusele kooskõlas nii tööklause kui ka direktiiviga.

⁽⁶⁴⁾ Direktiivi 2014/24/EL X lisa, direktiivi 2014/25/EL XIV lisa ja direktiivi 2014/23/EL X lisa.

Tulemused

Kopenhaagenis on loodud üheksast inimesest koosnev rakkerühm, kes jälgib, kuidas täidavad tööõigusklauseid kõik linna tarnijad, sealhulgas alltöövõtjad. Rakkerühmal on õigus Taanis igal ajal külastada igat liiki töökohti. Eri sektorites, nagu ehitus-, koristus- ja puhastus- ning transpordisektoris, tegutsevate tarnijate makstavat töötasu ja töötingimusi jälgitakse tähelepanelikult. Igal aastal tehakse ligikaudu 600 vastavuskontrolli. Umbes kolmandik on kohapealsed kontrollid, ülejäänud on konkreetsete töötajate tingimuste uurimine töötasu, töötunde, makse jms kajastavate dokumentide alusel.

Rakkerühm kasutab oma kontrollides riskipõhist lähenemisviisi, keskendudes valdkondadele, kus ebaõiglase käitumise ohtu peetakse kõige suuremaks. Rikkumiste korral alustatakse dialoogi tööandjaga. Kui olukorra paranemist ei ole märgata, peab tööandja maksma trahvi ja lõpuks on linnal õigus leping üles öelda.

Saadud kogemused

Selgus, et asutusesiseste esindajate rakendatav külastuspõhine lähenemisviis on tulemuslikum kui töötingimuste täitmise jälgimise sisseostmine allhankena. Üldiselt vastutab kõigi tarneahelas toime pandud rikkumiste eest peatöövõtja. Enamiku rikkumistest panevad toime tarneahela järgmiste etappide alltöövõtjad ja alltöövõtjate alltöövõtjad. Kui kahtlustatakse lepingu rikkumist, on väga tähtis koguda teavet tööde teostamise kohas töötavate töötajate ja nende täpse tööaja kohta. Mõnikord võib see olla keeruline ülesanne. Kopenhaageni linn on algatanud katseprojekti, mille puhul peavad töötajad oma tööde teostamise kohale sisenemise ja sealt lahkumise ID-kaardiga registreerima. See süsteem muudab lihtsamaks suurenenud sotsiaalse dumpingu riskiga lepingute kontrollimise, sest see annab teavet töötajate arvu, töö liigi, tööhõivevormi, tööaja jne kohta.

Hilinenud maksmise direktiiv ⁽⁶⁵⁾

Vähem kui 40 %-le ELi ettevõtjatest makstakse tasu lepingus kokku lepitud tingimustel. Hilinenud maksmise mõju ulatub kaugemale konkreetsetest lepingulistest suhetest, sest see mõjutab kogu majandust. Kui ettevõtjatele makstakse hilinemisega, koondatakse töökohti, hilinevad maksed tarnijatele ja investeerimiskavasid lükatakse edasi. Kogu tarneahel on ohus ja selle vastupidavus väheneb.

Õigeaegne maksmine on hilinenud maksmise direktiivi kohaselt kohustuslik ⁽⁶⁶⁾. See kohustus kehtib nii avaliku sektori asutuste ja ettevõtjate vaheliste kui ka ettevõtjate omavaheliste äritehingute puhul. Avaliku sektori hankijad peavad tagama töövõtjatele kiire maksmise ja tegema maksed direktiiviga kehtestatud 30-päevase tähtaja jooksul (üksnes riiklikke tervishoiuteenuseid osutavate avalik-õiguslike üksuste puhul võib see tähtaeg võib olla 60 päeva, kui see on asjakohane) ⁽⁶⁷⁾. Lisaks sellele võivad avaliku sektori hankijad võtta riigihankemenetluses meetmeid, mis suurendavad tõenäosust, et alltöövõtjatele makstakse lepingu täitmise ajal kiiresti. Lisateavet selle kohta saab jaotisest 5.5.

2. PEATÜKK**Sotsiaalse ostmise organisatsiooniline strateegia****2.1. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lisamine tegevuskavva**

Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked eeldavad juhtimist ja pühendumust kõigis juhtimisstruktuurides, alates poliitilisest tasandist kuni peamiste otsustajate ja eelarvevahendite käsutajateni. Selles peatükis uuritakse, kuidas seda pühendumust saab tagada, ja esitatakse näiteid sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete organisatsiooniliste strateegiate kohta.

Kasu ja võimaluste esiletõstmine

Nii väiksemates kui ka suuremates kogukondades võivad sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked aidata saavutada mõõdetavaid edusamme sotsiaalsete eesmärkide, näiteks inimõiguste kaitse, võrdõiguslikkuse edendamise ning kvaliteetsete töökohtade loomise ja kaasamise saavutamisel. Nii et põhimõtteliselt peaks olema lihtne tagada tugev toetus selliste hangete korraldamiseks.

⁽⁶⁵⁾ Lisateavet saab aadressil https://ec.europa.eu/growth/smes/sme-strategy/late-payment_en.

⁽⁶⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. veebruari 2011. aasta direktiiv 2011/7/EL hilinenud maksmisega võitlemise kohta äritehingute puhul (ELT L 48, 23.2.2011, lk 1).

⁽⁶⁷⁾ Direktiivi 2011/7/EL artikkel 4.

Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked võivad aidata kaasa ka üleilmsete eesmärkide saavutamisele. Näiteks ÜRO kestliku arengu 12. eesmärgiga tagada säästev tarbimine ja tootmine kutsutakse valitsusi üles edendama riigihanketavade kasutamist, et edendada kestliku arengu tegevuskava (eesmärk nr 12.7) ⁽⁶⁸⁾.

Probleemide ja mureküsimuste lahendamine

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete strateegia vastuvõtmine eeldab teilt juhtide, juhtivtöötajate ja eelarvevahendite käsutajate võimalike probleemide lahendamist, sealhulgas sotsiaalse ostmise jaoks arvatavalt vajalike lisakulude ja -ressurssidega tegelemist.

Tulemuslik viis sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kasulikkuse tõendamiseks on näidata, kuidas need hanked toimivad praktikas (kas oma organisatsiooni või teiste avaliku sektori hankijate näidete varal). Selles juhendis käsitletakse mitut juhtumiuuringut, mis kirjeldavad kulutõhusaid ja sotsiaalselt vastutustundlikke hankeid.

Lisaks tooge välja ka meetmete võtmata jätmise kulud, nagu maine ohtu seadmine, õigusaktide nõuete rikkumine, saavutamata eesmärgid või sotsiaalprobleemidest avalikule sektorile tulenevad kaudsed kulud.

Hea tava

- Kindlustage tugev toetus sotsiaalselt vastutustundlikele riigihangetele ning juhtige tähelepanu neist tulenevatele kohustustele ja võimalustele, samuti tegevusetusest tulenevatele ohtudele. Toetage oma väiteid tõsieluliste näidetega teie organisatsioonis või mujal juba korraldatud sotsiaalselt vastutustundlikest riigihangetest.

2.2. Eesmärkide kindlaksmääramine

Nagu on kirjeldatud 1. peatükis, võib riigihankes esile kerkida palju erinevaid sotsiaalseid kaalutlusi. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete strateegia loomine võib aidata kindlaks määrata sotsiaalse ostmise fookuse.

Olemasolevate eesmärkide kindlakstegemine

Kaaluge sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärkide rajamist olemasolevatele Euroopa, riiklikele, piirkondlikele või kohalikele prioriteetidele, nagu sotsiaalne kaasamine või tööhõivevõimaluste loomine ebasoodsas olukorras olevatele elanikkonnarühmadele. Selgitage need prioriteedid välja ja kaaluge võimalikku panust, mida hange võiks anda.

Ülevaate koostamine hankepoliitikast ja -tegevusest

Avaliku sektori hankijate jaoks võib teie riigis juba kehtida hankepoliitika, näiteks keskkonnahoidliku või säästva hanke poliitika või konkreetsetele sektoritele mõeldud innovatsiooni- või tööstusstrateegia. Koostage ülevaade olemasolevatest hanke-eesmärkidest ja -tegevusest ning tehke kindlaks võimalused, kuidas sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked nende eesmärkidega kooskõlla viia.

Olemasolevate prioriteetide väljaselgitamise ning kehtiva hankepoliitika ja -tegevuse ülevaate koostamisega saate kindlaks teha kõige olulisemad sotsiaalsed eesmärgid. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärkide sidumine olemasolevate tegevuspõhimõtete ja prioriteetidega võib aidata põhjendada sotsiaalse ostmise õiguspärasust ning suurendada neile riigihangetele osaks saavat tähelepanu ja nende jaoks kättesaadavaid ressursse.

Hea tava

- Analüüsige oma organisatsiooni olemasolevaid sotsiaalseid eesmärke ja kaaluge, kuidas need on kooskõlas kehtiva hankepoliitika ja -tavaga. Selgitage välja võimalik sünergiline toime, puudused või takistused sotsiaalsete eesmärkide saavutamisel hangete kaudu.

2.3. Konsulteerimine sidusrühmadega

Tulemuslikes sotsiaalselt vastutustundlikes riigihangetes osaleb palju sidusrühmi ja konsulteerimine on sotsiaalse ostmise organisatsioonilise strateegia väljatöötamise oluline etapp.

⁽⁶⁸⁾ Vt <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/>

Sidusrühmadega konsulteerimine sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete strateegia väljatöötamise üle Saksamaa Liitvabariigi Siseministeeriumi haldusalasse kuuluvas riigihangete ametis

Hanke eesmärk

Saksamaa Liitvabariigi siseministeeriumi haldusalasse kuuluv säästvate hangete pädevuskeskus (KNB) tegi säästvate IKT-toodete ja -teenuste hankimise ühise strateegia väljatöötamisel koostööd föderaalsete infotehnoloogia-, telekommunikatsiooni- ja uue meedia ühendusega (Bitkom). Ühisalgatuse peamine eesmärk oli avaliku sektori hankijate ja tarnijate koostöö, et tagada sotsiaalsed standardid ja õiglased tööttingimused IKT-toodete ülemaailmses tarneahelas.

Lähenemisviis

Bitkomi delegatsioon, mis koosnes IKT-sektori eri suuruse ja erineva tooteportfelliga tarnijatest, ning KNB pidasid aastatel 2017–2019 läbirääkimisi deklaratsiooni kolmanda versiooni üle. Deklaratsiooni kohaselt saavad föderaalvalitsuse, liidumaade valitsuste ja kohalike omavalitsuste avaliku sektori hankijad kontrollida, kas kuni tarneahela kolmanda etapini sõlmitud suuremahulised lepingud on läbipaistvad, ning kontrollida, kas hanke eseme tootmisel on järgitud sotsiaalseid töönorme. Deklaratsioon hõlmab vastavust ILO põhikonventsioonidele ja konventsioonidele nr 1, 102, 131, 155 ja 170. Pärast esialgses versioonis kokkuleppele jõudmist konsulteeriti sidusrühmadega. Bitkomi ja KNB eksperdid palusid rohkem kui 20-l kodanikuühiskonna, kirikute ja muude avaliku sektori hankijate esindajal deklaratsiooni kohta märkusi esitada ja jätkukohtumisel osaleda. KNB ja Bitkom viisid mõne soovitusse kohe ellu, teised aga valiti välja täiendavaks hindamiseks või lükati tagasi. Pärast uue deklaratsiooni avaldamist 2019. aasta mais kutsusid KNB ja Bitkom sidusrühmi uuele kohtumisele, et esitatud märkuste ja seisukohtade kohta tehtud otsuseid selgitada.

Tulemused

Sidusrühmadega konsulteerimise tulemuseks oli kohustuste deklaratsiooni ajakohastatud versioon. Lisati paljud sidusrühmade ettepanekud, mis aitasid selgitada deklaratsiooni teatavaid aspekte. See protsess aitas ka KNB-l ja Bitkomil ühendada deklaratsiooni kodanikuühiskonna järelevalvetegevusega. Ajakohastatud deklaratsioon, mis sisaldab varasemast rangemaid kontrollinõudeid ettevõtjatele, on IKT-toodete ja -teenuste hankimise näidisvorm Saksamaa avaliku sektori asutuste jaoks, kes võivad kasutada deklaratsiooni selleks, et aidata tagada, et tarnijad täidavad lepinguid läbipaistval ja sotsiaalsetele töönormidele vastaval viisil. Suuremahuliste lepingute puhul võib selline läbipaistvus ulatuda tarneahela kolmanda etapini.

Saadud kogemused

Sidusrühmade kaasamine, eriti esitatud märkuste hindamine, oli töömahukas tegevus. See oli siiski mitmes mõttes kasulik, eriti neilt saadud tagasiside normi arusaadavuse ja selguse kohta. Protsessi käigus jõudsid pooled selgusele kõigi sidusrühmade seisukohtades ja vajadustes.

Sidusrühmadega konsulteerimine võib hõlmata küsitlusi või vestlusi või selliste õpikodade, seminaride ja konverentside korraldamist, kus saavad kokku sisemised ja välised sidusrühmad ning mis toetavad kaasava dialoogi kaudu ühist lähenemisviisi sotsiaalsele vastutusele. Konsultatsioonid peaksid olema ligipääsetavad, et kaasata puuetega inimesi.

Sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke lähtealuse kindlaksmääramine

Sidusrühmadega konsulteerimine võib anda lähtealuse sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke praegustele tavadele. Näiteks, kas mõnes hankemenetluses on juba kehtestatud sotsiaalsed nõuded? Kas turg suudab neid nõudeid täita? Mil määral kajastavad praegused ootused turu parimaid tavasid?

Tagasiside ja eksperdiarvamuste kogumine

Sidusrühmade kaasamine strateegia väljatöötamisse annab teavet ja parandab strateegia sisu ning võib aidata kaasa selle eesmärkide saavutamisele.

Eri sidusrühmad, kellega konsulteerida, on järgmised:

- avaliku sektori hankijad – ostueksperdid, kelle oskusi on vaja pakkumuste ettevalmistamiseks ja hindamiseks;
- kasutajad – sealhulgas töötajad ja kodanikud ning kodanikuühiskond (nt puuetega inimesed ja nende organisatsioonid), kes kujundavad nõudlust kaupade ja teenuste järele ning mõjutavad sotsiaalseid ootusi;
- sotsiaalpartnerid, nimelt tööandjate organisatsioonid ja ametiühingud, kes saavad aidata tagada töötajatele parimad töötingimused ning siseriiklike õigusaktide ja kollektiivlepingute järgimise enne lepingute täitmist ja selle ajal;
- ettevõtted (sh sotsiaalmajanduse organisatsioonid ja sotsiaalsed ettevõtted) – võimalikud töövõtjad ja alltöövõtjad, kes annavad teavet kehtiva tava, tarneahelate ja täiustamisvõimaluste kohta;
- muud asutused, kes võivad anda teavet tööga seotud küsimuste kohta;
- rahvusvahelised organisatsioonid, nagu Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) ja Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO), pakuvad juhendmaterjale ja nendega saab teabe saamiseks konsulteerida;
- kutse- või tööstusorganisatsioonid, kellel võib olla teabe levitamise ja turuosalistelt teabe kogumise suutlikkus, ning
- muud asjakohased välisorganisatsioonid, sealhulgas valitsusvälised organisatsioonid ja kodanike rühmad, kellel on oma osa sotsiaalse vastutuse edendamisel, tehnilised eksperdid (nt ligipääsetavuse alal), kelle osalemine võib suurendada sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete strateegia läbipaistvust ja aruandekohustust.

Sotsiaalsete ettevõtete toetamise võimaluste väljaselgitamine Söderhamni linnas (Rootsi)

Hanke eesmärk

Söderhamni linn hakkas linnavolikogu ametliku ettepaneku alusel uurima võimalusi määrata vähemalt kaks hanget eesmärgiga võtta neis arvesse sotsiaalseid kriteeriume ning keskenduda sotsiaalse kaasamise ja sotsiaalsete ettevõtete toetamisele.

Lähenemisviis

Korraldati vajaduste hindamine ja alustati dialoogi sotsiaalsete ettevõtetega, et viia ostja vajadused vastavusse sotsiaalsete ettevõtete pakutavate teenustega. Vajaduste hindamise ja sotsiaalsete ettevõtetega peetud dialoogi tulemuseks oli pakkumus omavalitsuse töötajatele üks või kaks korda nädalas värsket puuvilja korvide ostmiseks. Ainult sotsiaalsetel ettevõtetel oli võimalus osaleda ja esitada pakkumusi selle lepingu jaoks, mille maksumus jäi allapoole riigihankedirektiivide kohaldamiseks seatud piirmäära.

Tulemused

Võitnud pakkumuses pakuti kohapeal ökoloogiliselt kasvatatud puuviljade korvide tarnimist tööalase integratsiooniga tegeleva sotsiaalse ettevõtte poolt. Tarnijal oli võimalus võtta puuviljakorvide kohaletoimetamiseks tööle isik, kes oli olnud pikka aega töötu. Korvide maksumus oli täielikult võrreldav erasektorile tarniva äriühingu kuludega. Lisaks oli tarnija varem saanud omavalitsuselt igal aastal 60 000 euro suurust rahalist hüvitist, mida enam ei vajatud.

2016. aastal oli hanke võitnud tarnijal neli töötajat ja 2019. aastaks üheksa töötajat. Pärast selle esialgse hanke võitmist on sotsiaalne ettevõtte rajanud ka keskuse, mille eesmärk on aidata omavalitsusel toetada rohkemate sotsiaalsete ettevõtete loomist, kusjuures üheks majanduskasvu strateegiaks on riigihanked. Koos veel üheksa sotsiaalse ettevõttega on ta asutanud ka riikliku ühenduse, et koondada kõik Rootsi tööalase integratsiooniga tegelevad sotsiaalsed ettevõtted ühele veebisaidile.

Saadud kogemused

Väikesed riigihanked võivad olla väga tulemuslikud. Kõnealusel juhul avaldas see positiivset mõju nii tarnija äri- kui ka sotsiaalsele edule. Kuigi tegemist oli väikese ostuga, nõuab see ikkagi ostjalt aega ja pühendumust ning toetavat juhtimist ja suuniseid.

Sidusrühmadega konsulteerimine on väärtuslik kõigis strateegia väljatöötamise etappides, alates eesmärkide esialgsest kokkuleppimisest kuni sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärkide seadmise, hangete korraldamise ja nende üle tehtava järelevalveni. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete korraldusviis on veenev ainult siis, kui sidusrühmad mõistavad probleemi olemust, oma rolli lahenduse leidmisel ja positiivset mõju, mida nende tegevus võib avaldada.

Hea tava

- Konsulteerige nii sisemiste kui ka väliste sidusrühmadega, et paremini mõista sotsiaalse ostmise takistusi ja võimalusi ning suurendada sidusrühmade osalemist sotsiaalselt vastutustundlikes riigihangetes.

2.4. Riskide hindamine, lepingute tähtsusjärjekorda seadmine ja eesmärkide püstitamine

Enamiku avaliku sektori hankijate piiratud ressursside tõttu ei ole võimalik kõiki sotsiaalseid probleeme kõigi toodete ja teenuste puhul korraga lahendada. Lisaks ei ole kõigi toodete ja teenuste sotsiaalne mõju ja riskitase ühesugune. Seetõttu võib olla mõistlik eelistada väiksemat toote- ja teenuserühma, kus sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked võivad avaldada suurimat mõju teie kindlaksmääratud sotsiaalsetele eesmärkidele.

Riski hindamine

Teie organisatsiooni hangete riskihindamisel on võimalik kindlaks teha eri hankekategooriate sotsiaalne mõju. Näiteks mõnes sektoris on suurem haavatavate töötajate osakaal või rohkem soolist ebavõrdsust. Teatavad tooted võivad sisaldada tooraineid või koostisosi, mis on pärit konfliktipiirkondadest või madalate tööstandarditega piirkondadest.

Riskihindamisel määratakse kindlaks sündmused või tingimused, mis võivad takistada hanke sotsiaalsete eesmärkide saavutamist. Riski hinnatakse kahe teguri alusel: kui tõenäolised sellised sündmused või tingimused on ja kui need on tõenäolised, siis mil määral mõjutab see sotsiaalseid eesmärke?

Toodete ja teenuste riskihindamisel tuleb vaagida järgmisi küsimusi.

- Põhilised töötingimused: kas on oht, et sektoris ei järgita ILO konventsioone või asjakohaseid siseriiklikke või ELI norme? Kas halvad tingimused on teadaolev probleem tootmisprotsessis (nt tekstiil, elektroonika, sillutiskivid) või teenuste osutamisel (nt sotsiaalne dumping toitlustuses, koristussektoris ja ehituses)?
- Tööjõud: millist liiki tööjõudu kasutatakse tootmises või teenuste osutamisel ja millised riskid sellega kaasnevad? Näiteks, kas sektori kasutatakse tavaliselt mittestandardseid töövorme, nt nulltunnilepinguid, dokumentideta töötajaid või võõrtöötajaid, või esineb töötajate erinevat kohtlemist soo, rassi või muude tegurite alusel?
- Teenuste katkematus: kas on oht, et teenuseosutaja vahetamine või olemasoleva lepingu tingimuste muutmine võib avaldada ebasoodsat mõju teenuse kasutajatele? Kasulikkuse ja riski analüüs peaks hõlmama võimalikku mõju teenuseid kasutavate inimeste ja nende hooldajate ohutusele ja heaolule. See on eriti oluline sotsiaalteenuste puhul, millega abistatakse haavatavas olukorras olevaid inimesi, eakaid või puuetega inimesi.
- Seos hanke esemega: sotsiaalsetel nõuetel peab olema piisav seos konkreetsete ostetavate toodete või teenustega (vt 4. peatükk). Pikkade ja keerukate tarneahelate puhul, näiteks IKT sektoris, võib olla keerulisem seda seost kindlaks teha. Peaksite kaaluma, kui kaugele tarneahela ulatuses on võimalik riski hinnata.

Üks riskide hindamise mudel on riskide esinemise tõenäosuse ja tekkinud riskide tagajärgede järjestamine arvulisel skaalal. Seda järjestust võiks käsitleda ka sidusrühmadega peetaval konsultatsioonil. Esmajärjekorras tuleks keskenduda toodetele ja teenustele, mis on tõenäosuse ja tagajärgede poolest pingerea tipus ning mille puhul on võimalik kindlaks teha selge seos hanke esemega.

Riskihindamine on oluline ka üksikpakkumuste puhul. See aitab kindlaks teha tarneahela või teenuste osutamise etapid, kus risk on suur, ning tagab proportsionaalsuse põhimõtte järgimise (see tähendab, et pakkumismenetluse nõuded sobivad konkreetsete sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks ega lähe vajalikust kaugemale).

Pikad ja keerulised ülemaailmsed tarneahelad ei ole läbipaistvad ning avaliku sektori hankijatel võib olla keeruline teavet kätte saada. Paljud valitsusvälised organisatsioonid, nagu Electronics Watch ⁽⁶⁹⁾ või Swedwatch, ⁽⁷⁰⁾ töötavad siiski selle nimel, et muuta see teave kättesaadavamaks. Kuigi osa sellest teabest võib puudutada jaemüüki ja avaliku sektori tarbimist, on see siiski väga asjakohane sarnaste toodete puhul, mida hangib avalik sektor. See võib aidata tuvastada sotsiaalseid riske, mille jaoks on olemas kontrollivahendid ja -programmid, ning vältida seeläbi põhjendamatu konkurentsipiiranguid.

Riigihangetega seotud riskide hindamine avaliku halduse ja e-valitsuse ametis (Difi), Norra

Hanke eesmärk

Norra avaliku halduse ja e-valitsuse amet (Difi) on koostanud avaliku sektori hankijatele suure riskiga toodete nimekirja, et aidata neil suurendada teadlikkust vajadusest täita inimõiguste järgimisega seotud hoolsuskohustust. See nimekirja aitab avaliku sektori hankijatel eraldada asjakohaseid ressursse pakkumuste hindamiseks ja sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kriteeriumide täitmise kontrollimiseks lepingu täitmise etapis. Nimekirja kuuluvad eri sektorite tooted, näiteks ehitusmaterjalid, elektroonika ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, mööbel, kontoritarbed, tekstiilitooted ja toiduained, ning tootmisprotsessi kõik etapid alates tooraine hankimisest kuni toote lõpliku kokkupanekuni.

Lähenemisviis

Difi võtab riskihindamiseks andmeid aruannetest, artiklistest, filmidest ja teadusuuringutest. Samuti on küsitletud tarnijaid ja teataval määral majandusharu organisatsioone / algatuste elluviijaid, et anda tarneahelaid selgitavat teavet. Tarneahelatest ülevaate saamiseks on kasutatud kauplemisandmeid, sest läbipaistvus ja jälgitavus on sageli piiratud.

Tulemused

Difi koostatud suure riskiga toodete nimekirja annab kasulikku teavet riski kohta nii tooterühmades kui ka konkreetselt valitud tootekategooriates. See võib olla juhendiks, kui proportsionaalsuspõhimõtet arvesse võttes kaalutletakse, milliseid tooterühmi ja spetsiifilisi tootekategooriaid valida, kui hanketegevuse kavandamisel kasutatakse sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete vahendeid. See võib ka aidata suure riskiga toodete tarnijatel seada oma ülemaailmsetes tarneahelates esikohale inimõigustega seotud hoolsuskohustuse täitmise. Lisateavet suure riskiga toodete nimekirja kohta saab siit: <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products>.

Saadud kogemused

Juurdepäsu saamisega teabele tarneahela kohta on mitmeid iseloomulikke probleeme. Enamikul juhtudel tuleneb läbipaistvuse puudumine keerulisest ja dünaamilisest tarnijate võrgustikust, alates toorainetest kuni tootmise ja Euroopasse saabumiseni, või teenustest, mida osutavad oma- ja välismaised ettevõtjad. Difi suure riskiga toodete nimekirja on avaliku sektori hankijatele kasulik vahend, kui nad teevad otsuseid selle kohta, milliseid tooteid sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete raames hankida. Nimekirja kasutamine võib vähendada ohtu, et suure riskiga toodete tarneahelas on toime pandud inimõiguste rikkumisi. Nimekirja ei ole siiski ammendav. Tooted, mida praegu nimekirjas ei ole, võivad siiski olla suure riskiga ning sellisel juhul peaksid avaliku sektori hankijad tegema lisauuringuid nende toodete ja teenuste seotud inimõiguste rikkumise ohu kohta.

Lepingute tähtsusjärjekorda seadmine

Mitte kõik lepingud ei paku sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks samu võimalusi. Prioriseerimine võib aidata kindlaks teha lepinguid, millel on suurim võimalik mõju. Lepingute järjestamisel kaaluge järgmisi küsimusi.

- Millised sotsiaalsed riskid või võimalikud sotsiaalsed hüved on lepinguga seotud ja kui olulised need on?
- Kas lepingud on piisava mahu ja kestusega, et mõjutada tarnijate tegevust? Kui ei, siis kas teil on võimalik teha koostööd teiste avaliku sektori asutustega, et selles kategoorias nõudlust koondada?

⁽⁶⁹⁾ Electronics Watch on sõltumatu organisatsioon, mille eesmärk on viia elektroonika tootmise piirkondade avaliku sektori hankijad ja kodanikuühiskonna organisatsioonid kokku inimõiguste ja ülemaailmsete tarneahelate ekspertidega. Lisateave: <http://electronicswatch.org/en>.

⁽⁷⁰⁾ Swedwatch on sõltumatu organisatsioon, mis keskendub inimõiguste ja keskkonnaõiguse rikkumistele eri sektorites, sealhulgas toiduainete, metallide, raie-, mineraalide ja tekstiilisektoris. Lisateave: <https://swedwatch.org/en/teman/public-procurement/>.

- Kas sotsiaalselt eelistatavad alternatiivid on kättesaadavad ja taskukohased? Kas sotsiaalsete kaalutluste lisamine piiraks põhjendamatult konkurentsi?
- Kui pikk on toote tarneaeg? Kuidas saab hanke tulemuslikult suunata tarneaega sellesse etappi, kus riskid tekivad või kus saab kasu realiseerida?
- Kas kontrollitavate hankekriteeriumidega saab sotsiaalseid eesmärke otseselt mõjutada? Kas on olemas tõhusam viis, kuidas poliitikat ellu viia, kasutades muud avaliku sektori hankijale kättesaadavaid vahendeid?
- Kui nähtavaks saab sotsiaaltegevus? Kas see võib aidata suurendada töötajate, tarnijate ja võib-olla isegi üldsuse teadlikkust tarneahelate sotsiaalsetest probleemidest? Kas selles valdkonnas meetmete võtmata jätmine seab ohtu valdkonna maine?
- Kas on olemas võimalused reserveerida leping sotsiaalsetele organisatsioonidele, kes otseselt toetavad puuetega või ebasoodsas olukorras olevate inimeste töövõtmist?

Teine kaalutus lepingute järjestamisel, eriti kui sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked muudetakse kohustuslikuks, on hanke suhtes kohaldatav piirmäär, millest alates te nõuate sotsiaalõigusnormide kohaldamist. Riigihankedirektiivi kohaldatakse ainult selliste pakkumuste suhtes, mille maksumus ületab lepingu laadi ja hankiva asutuse alusel kindlaks määratud piirmäärasid ⁽⁷¹⁾. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihankeid võite kasutada ka lepingute puhul, mille maksumus on nimetatud piirmääradest väiksem või mis ei kuulu asjaomaste direktiivide kohaldamisalasse.

Eesmärkide seadmine

Eesmärkide seadmine näitab pühendumist sotsiaalsetele eesmärkidele, suurendab motivatsiooni ja loob raamistiku edusammude mõõtmiseks.

Seadke igas asjakohases toote- või teenusekategorias iga sotsiaalse eesmärgiga seotud konkreetne sihtväärtus. Mõjusad eesmärgid on mõõdetavad (neid saab kvantifitseerida), saavutatavad (need on seotud vastavalt olemasolevale lähtestse-naariumile) ja nende saavutamise aeg on kindlaks määratud.

Head tavad

- Tehke riskihindamine, et mõista oma hanke sotsiaalset mõju. Vajaduse korral konsulteerige oma organisatsiooni teiste osakondade ekspertidega (nt tööhõiveosakonnaga), ametiühingutega, tarnijatega või sõltumatute valitsusväliste organisatsioonidega, et paremini mõista hangitavate toodete ja teenuste tarneahelaid ja nendega seotud töötingimusi.
- Koostage sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete strateegia, milles kirjeldatakse hankekategooriaid või erilepinguid, mille prioriteediks on nimetatud hanked. Seadke iga prioriteedi jaoks mõõdetav ja saavutatav eesmärk, mis tuleb saavutada kindlaks kuupäevaks.

2.5. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lõimimine hankemenetlustesse ja -poliitikasse

Kaaluge sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kaasamisel hankemenetlustes ja -poliitikas järgmist:

- õigus- ja reguleeriv raamistik, sealhulgas see, kuidas sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked on vastavuses ELi ja siseriiklike hankealaste õigusaktide ning ELi rahvusvaheliste kohustustega;
- institutsiooniline raamistik, sealhulgas teave selle kohta, kas hanked on tsentraliseeritud või detsentraliseeritud, ning mida see tähendab sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete haldamise ja järelevalve seisukohast;
- juhtimisstruktuur, sealhulgas sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lõimimise juhtimiseks uute struktuuride loomine, nagu tööühm, milles osalevad peamised sidusrühmad, või sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eestvedajate nimetamine asjaomastes osakondades;
- kohustuste jagamine, sealhulgas selliste asjakohastel ametikohtadel töötavate juhtide, ekspertide ja ostjate kindlakstegemine, kes saavad tegevust juhtida ja tagada eesmärkide saavutamise;
- juurdepääs eksperditeadmistele, sealhulgas ekspertide kaasamine teie organisatsioonis sotsiaalselt vastutustundlike riigihangetega seotud küsimustes, koostöö asjaomaste osakondade või organisatsioonidega kas asutusesiselt või -väliselt ning suhtlemine teiste organisatsioonidega, kes võivad osata anda nõu või juhtida sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete meetmete rakendamist;
- kutsealase suutlikkuse ja pädeva tööjõu olemasolu: kaaluge, kas on vaja rakendada suutlikkuse suurendamise meetmeid või esitada selgeid suuniseid ja kriteeriumeid.

⁽⁷¹⁾ Praegu kehtivad piirmäärad on kättesaadavad aadressil https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/rules-implementation/thresholds_en.

Lõimimise toetamine teabevahetuse kaudu

Tutvustage laialdaselt sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärke, et lõimida need organisatsiooni tegevusse. Veenduge, et organisatsiooni töötajate ülesanded ja kohustused on kõigile selged. Asutusesisene teabevahetus võib hõlmata seminare, uudiskirju või teabe lisamist organisatsiooni sisevõrku.

Oluline on ka välissuhtlus. Sotsiaalsete eesmärkide tutvustamine turul enne pakkumiskutsete avaldamist annab tarnijatele aega reageerida. Eesmärkide tutvustamine üldsusele suurendab ka teie vastutust ja on eeskujuks, mis võib anda inspiratsiooni ulatuslikumate meetmete võtmiseks. See võib ka aidata saavutada üksmeelt sotsiaalsete kaalutluste kasutamist hõlmavate tavade suhtes.

Lisaks võib heade tavade (või välditavate riskide) kohta kogemuste vahetamine teiste avaliku sektori hankijatega aidata kiirendada sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kohta teadmiste omandamist. Selline teadmiste jagamine võib toimuda kohalikul, piirkondlikul, riigi või isegi rahvusvahelisel tasandil. Eelkõige võib teadmiste jagamine ELis aidata muuta rangemaks nõudeid, mille järgimist nõuavad avaliku sektori hankijad kogu Euroopas, ja edendada seeläbi suuremat sotsiaalset vastutust kui normi.

Procura+ võrgustiku tööriühm, kes tegeleb sotsiaalselt vastutustundlike IKT hangetega

Hanke eesmärk

Procura+ võrgustik lõi sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete huvirühma, et edendada teabevahetust hanketegevuse valdkonnas ja toetada avaliku sektori hankijaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) riistvaratoodete hankimisel. Rühma kuuluvad avaliku sektori hankijad kogu Euroopast, sealhulgas Suur-Londoni piirkonna omavalitsusasutus, Stockholmi linn, Barcelona linnavolikogu, Šotimaa ülikoolide ja kolledžite hankeasutus Advanced Procurement for Universities and Colleges Scotland (APUC) ja Haarlemi linn.

Läheneemisviis

Huvirühma liikmed suhtlevad omavahel ja jagavad oma teadmisi sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kohta regulaarsetel füüsilistel ja virtuaalsetel kohtumistel. Rühm töötab Electronics Watchi ja ICLEI Europe'i toel välja kriteeriume, tehnilisi kirjeldusi ja klausleid, milles võetakse arvesse sotsiaalset vastutust kogu IKT-toodete tarneahelas.

Tulemused

Jagades kogemusi ja parimate tavade näiteid, saavad osalevad avaliku sektori hankijad suurendada oma teadmisi ja kogemusi sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete valdkonnas. Rühm toimib ka platvormina, mis tutvustab eelseisvaid pakkumismenetlusi ning hõlbustab avaliku sektori hankijate ning võimalike tarnijate ja edasimüüjate vahelist teabevahetust nende vajaduste ja suutlikkuse teemal. Ühiste jõupingutuste tulemusena on rühm välja töötanud konkreetseid kriteeriumid: „Kuidas hankida õiglast IKT riistvara – sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kriteeriumid“. Dokument sisaldab valikukriteeriume, tehnilisi kirjeldusi, pakkumuste hindamise kriteeriume ja lepingu täitmise klausleid. Kehtestatud kriteeriumid on nõudlikud, sest need lähevad sulatuskoja tasandist kaugemale ja käsitlevad ka kaevandusetapi probleeme.

Saadud kogemused

Teiste avaliku sektori hankijatega suhtlemine ja turgu käsitleva teabe jagamine tasub end ära, sest see võimaldab avaliku sektori hankijatel teha kindlaks ühised vajadused ja töötada välja strateegiad selliste sotsiaalselt vastutustundlikult toodetud toodete ostmiseks, mis rahuldavad vajadusi kõige paremini.

Head tavad

- Lõimige sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete strateegia oma hanketegevusse. Jagage ära kohustused, kaaluge juhtimisrühma loomist ja tutvustage oma sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke eesmärke laialdaselt, et töötajad ja tarnijad oleksid ootustest teadlikud ning teisi avaliku sektori hankijaid julgustatakse sarnaseid meetmeid võtma.

2.6. Edusammude jälgimine ja läbivaatamine

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tulemuslikkuse kohta andmete kogumine

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tulemuslik korraldamine hõlmab sellise järelevalvesüsteemi loomist, millega mõõdetakse eesmärkide saavutamisel tehtud edusamme. Järelevalvesüsteemid ulatuvad sotsiaalsete kriteeriumide kasutamist kajastavatest lihtsatest andmebaasidest kuni erisüsteemideni, mis on ühendatud e-riigihangete platvormidega.

Säästvate riigihangete lõimimine Flaami piirkonna (Belgia) olemasolevatesse aruandlussüsteemidesse

Hanke eesmärk

Flaami valitsus on tegelema säästvate riigihangetega alates 2008. aastast, kui ta seadis eesmärgiks, et 2020. aastaks on kõik riigihanked säästvad riigihanked. Aastatel 2009–2015 võeti selle eesmärgi saavutamiseks vastu kaks tegevuskava. Pärast seda sai säästvast riigihankest riigihangete integreeritud strateegia osa. Piirkondlik valitsus on kehtestanud säästvuse miinimumkriteeriumid üheksale tooterühmale, lisaks suunised ja kriteeriume käsitlevad soovitusel veel 17 tooterühma kohta. Selleks et Flaami piirkond saaks hanget säästvaks nimetada, peavad ostetud tooted vastama nendele kriteeriumidele.

Läheneviisi

2017. aastal lõimiti säästvate riigihangete üle tehtav järelevalve Flaami valitsuse lepingute haldamise süsteemi. Kõik hanked, mille maksumus on 30 000 eurot või rohkem, tuleb registreerida lepingute haldamise süsteemis ning vastata tuleb järgmisele üheksale kohustuslikule säästva riigihanke küsimusele.

1. Oluliste säästuskriteeriumide kasutamine: täielikult lisatud hankedokumenti / ei ole lisatud hankedokumenti või on lisatud osaliselt / hange ei puuduta tooterühma, mille kohta olulised kriteeriumid kindlaks määrati.
2. Muude säästuskriteeriumide kasutamine: hankedokument sisaldab ühte või mitut muud säästuskriteeriumi / hankedokument ei sisalda muid säästuskriteeriume.
3. Nõutavad keskkonnajuhtimissertifikaadid: asjakohane ja sisaldub hankedokumendis / asjakohane, kuid hankedokumendis spetsiifilistel põhjustel ei sisaldu / ei ole asjakohane.
4. Juurdepääs üksnes sotsiaalsetele ettevõtetele: jah/ei.
5. Osa lepingu täitmise etapist on reserveeritud sotsiaalsetele ettevõtetele: jah/ei.
6. Mittediskrimineerimisklausli kasutamine: jah/ei.
7. Tööhõivet, haridust ja koolitust käsitleva sotsiaalklausli kasutamine hankedokumendis: jah/ei.
8. Eetikaklausli kasutamine: asjakohane ja sisaldub hankedokumendis / asjakohane, kuid hankedokumendis konkreetsetel põhjustel ei sisaldu / ei ole asjakohane – hange ei puuduta suure riskiga kaupa.
9. Innovaatiline hange: innovatsioon toimub teadus- ja arendustegevuse kommertskasutusele eelnevas etapis / innovatsioon toimub nii kommertskasutusele eelnevas kui ka kommertskasutuse etapis / innovatsioon toimub kommertskasutuse etapis / uuenduslik aspekt puudub.

Saadud kogemused

Vahendi tulemuslikkuse tagamiseks tuleb jälgida selle kasutamist. Kui Flaami valitsus märkas, et aruannete kohaselt aastatel 2015–2016 säästva riigihanke kasutamine vähenes, suutis ta kõrvaldada oma 2020. aasta eesmärgi saavutamise olulised takistused, sealhulgas lisada pakkumusvormidesse säästvusklauseid ja teha kindlaks raamlepingud, mille puhul on vaja edaspidi meetmeid võtta.

Allikad:

http://www.procuraplus.org/fileadmin/user_upload/Procura_case_studies/Procuraplus_case_study_Flanders.pdf ja
<https://overheid.vlaanderen.be/monitoring-duurzame-overheidsopdrachten%20>

Kõige tulemuslikum on siduda sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete üle tehtav järelevalve olemasolevate aruandlussüsteemide ja auditimenetlustega. Tõenäoliselt tuleb teil oma süsteeme kohandada, näiteks lisada järelevalvetarkvarasse uusi andmevälju. Kaaluge ka sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tulemuslikkuse sõltumatut välisauditit, sealhulgas avaliku sektori hankija tulemuste võrdlemist varasemate tulemustega või teiste organisatsioonide tulemustega.

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete läbivaatamine ja täiustamine

Vaadake regulaarselt läbi järelevalvetulemused, et tagada edusammud eesmärkide saavutamisel ja meetmete soovitud panus eesmärkide saavutamisse.

Kui organisatsioon saavutab eesmärgid, teavitage sellest kolleege ja üldsust. Konsultatsiooni- ja eesmärkide seadmise protsess algab siis uuesti – see tagab pideva edasimineku seoses sotsiaalsete eesmärkidega.

Turu süsteemne muutus ei ole võimalik, kui head tulemused saavutatakse isoleeritult. Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked võivad aidata tõendada, et turg suudab täita rangemaid nõudeid, ning sellest teavitamine võib aidata äratada sidusrühmade ulatuslikumaid ootusi.

Hea tava

- Jälgige sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete korraldamist ning vaadake regulaarselt läbi tulemused, et tagada edusammud ja teha strateegiasse või hanketavadesse vajalikke kohandusi.

3. PEATÜKK

Vajaduste kindlakstegemine ja hanke kavandamine

3.1. Vajaduste hindamise tähtsus sotsiaalselt vastutustundlikes riigihangetes

Vajaduste hindamine võib olla sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete hanketsükli esimene etapp enne pakkumismenetluse avamist. Vajaduste hindamise eesmärk on tagada, et eksisteerib reaalne nõudlus kaupade, teenuste või tööde järele, ning teha kindlaks viisid, kuidas asjaomast vajadust sotsiaalselt kõige vastutustundlikumal viisil rahuldada. Tegelike vajaduste tagajärgedest lähtuval hindamisel määratakse kindlaks nõuete ulatus ja laad. See võimaldab turul paindlikumalt ja võimalik, et kulutõhusamalt reageerida. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kontekstis on vajaduste hindamine seotud järgmisega:

- ostetava kauba sotsiaalsetele nõuetele vastavuse tagamine;
- hangete ja lepingute kavandamine, et võimaldada aja jooksul paindlikkust ning tagada, et osaleda saavad paljud organisatsioonid, sealhulgas sotsiaalmajanduse organisatsioonid ja sotsiaalsed ettevõtted, mittetulundusühendused või vabatahtlikud organisatsioonid, ning
- sotsiaalse mõju ja tulemuste suurendamine: kontrollitakse, kas hange pakub asjakohaste sotsiaalsete ja eetiliste tulemuste edendamise võimalusi.

Näited selle kohta, kuidas vajaduste hindamine võib mõjutada hangete sotsiaalset mõju ja tulemusi:

- kohalik omavalitsus valib paindlikumaid ja mitmekesisemaid liikuvusvõimalusi, et pakkuda eakamatele kodanikele ja puuetega inimestele suuremat transpordivabadust;
- kohalik asutus osutab üksikisikute vajadustele kohandatud sotsiaal- ja hooldusteenuseid ning pöörab erilist tähelepanu sooliste aspektidele ⁽⁷⁾;
- Valitsusasutus lisab ehituslepingusse klausli töötute ja ebasoodsas olukorras olevate inimeste töö- ja koolitusvõimaluste kohta;
- haigla palub meditsiiniseadmete tarnijal tagada oma tarneahela läbipaistvus, et koostöös kodanikuühiskonna organisatsioonidega jälgida ja kontrollida töötajate töötingimusi.

Vajaduste hindamisega võidakse säästa raha ja tuua sotsiaalset kasu, mis muudab selle hanke ettevalmistamise oluliseks osaks. See võib nõuda kultuurilist muutust organisatsioonis: loobumist mõtteviisist, mis põhineb ostetud ühikute arvul, ja asendamist selle mõtlemisega sellele, kuidas rahuldada vajadusi säästvalt ja sotsiaalseid tulemusi silmas pidades.

Kasutajatega konsulteerimine

Toote, teenuse või ehitustöö tulemuse kasutajad ei ole sageli samad inimesed, kes selle ostavad. Need võivad olla samasse organisatsiooni kuuluvad teised inimesed, muu avalik-õigusliku asutuse töötajad või riigi kodanikud (nt haigla patsiendid, elanikud, kooliõpilased või ülikooli üliõpilased). Konsultatsioonide käigus saab kindlaks teha sotsiaalsed probleemid ja tagada, et pakkumismenetlus kavandatakse nii, et kasutada võimalikult hästi ära kõiki positiivse sotsiaalse mõju võimalusi. Enne hanke algatamist võib kasutajatega konsulteerimiseks kasutada järgmisi meetodeid:

- saadetakse laiali küsimustik või korraldatakse veebipõhine küsitlus, et teha kindlaks kasutajate vajadused ja eelistused;
- jälgitakse ja analüüsitakse olemasolevaid kasutusviise;
- kõik asjaomased sidusrühmad kutsutakse koosolekule, et vaadata läbi praegused tavad ja kavandada koos järgmise hanke paremaid sotsiaalseid tulemusi, ja/või
- kõiki kasutajaid kutsutakse osalema tarnija esitlustel, mis korraldatakse esialgse turu-uuringu raames (vt jaotis 3.2);
- küsimustik tehakse puuetega inimestele kättesaadavaks.

⁽⁷⁾ Vajaduste hindamine võib põhineda ka soolisel analüüsil. EIGE määratleb soolist analüüsi järgmiselt „uurimine, kuidas soorollide, tegevuste, vajaduste, võimaluste ja õiguste erinevused mõjutavad naisi, mehi, tüdrukuid ja poisse konkreetse poliitikavaldkonnas, olukorras või kontekstis. Soolise analüüsiga uuritakse naiste ja meeste suhet ning nende juurdepääsu ressursidele ja kontrolli nende üle ning piiranguid, millega nad üksteise suhtes kokku puutuvad“, vt EIGE, soolõime, mõisted ja määratlused.

Liikumisalaste erivajadustega kasutajatega konsulteerimine Rotterdami linnas (Madalmaad)

Hanke eesmärk

Rotterdams kasutavad transporditeenuseid 30 000 erivajadustega kodanikku. Eri sihtrühmadele on kättesaadavad erinevad teenused, mis on varem põhjustanud teenuste killustatust ja mõnikord ebapiisavust. Rotterdami linn otsustas lõimida kõik liikuvusteenused, käitada oma sõidukiparki tõhusamalt ja pakkuda seega transporti, mis vastab klientide vajadustele kõige paremini.

Lähenemisviis

Rotterdami linn tegi põhjaliku kliendiuuringu, et selgitada välja rahuldamata vajadused ja klientide marsruudid, mis nõudsid valdkondadeüleseid lahendusi. Linn kasutas uuenduslikku tulevikukohustuse hankemenetlust, milles ta teavitas turgu enne pakkumismenetluse algatamist oma sotsiaalsetest vajadustest ja soovitud tulemustest ning andis nõusoleku osta äsja loodud teenuse, kui see vastab tehnilisele kirjeldusele. Turudialoogis osalesid lõppkasutajate rühmade esindajad, kes andsid vahetut tagasisidet.

Tulemused

Hanke võitnud töövõtja on mitmest turuosalisest, sealhulgas VKEdest koosnev konsortsium, kes rakendab nüüd pideva täiustamise mehhanismidega kasutajakeskset transporditeenust. Teenus pakub liikuvuse kohandamist (sealhulgas isiklikku liikuvuseelarvet), nii et Rotterdam saab kasutajate isiklike eelistusi ja omadusi iga päev arvesse võtta. See pakub klientidele ka isiklikku tuge ja juhendamist iseseisvamalt liikuma õppimiseks, et suurendada nende sõltumatust. Lisaks on sõidukijuhid otsekontaktis hoolekandeorganisatsioonidega, et jälgida ja rahuldada klientide vajadusi. Hangitud sõidukid on peaaegu täielikult heiteta (elektrisõidukid) ja aastase investeeringu sotsiaalne tasuvus on rohkem kui 2 miljonit eurot.

Saadud kogemused

Sisuka dialoogi keerukust ja selle jaoks vajalikke ressursse ei tohi alahinnata. Protsessiga tuleb alustada varakult, et saada kasutajatelt ja tarnijatelt kogu vajalik üksikasjalik teave, hinnata lähenemisviisi õiguslikke aspekte ning tagada, et kohandatud lahendus vastab võimalikult täpselt kasutajate vajadustele.

Vajaduste hinnangu koostamine

Kasutajatega konsulteerimise käigus kogutud teabe põhjal peaks olema võimalik koostada lihtne vajaduste hinnang, milles kirjeldatakse hanke põhjust ja kirjeldatakse kõiki hanke alternatiive.

Vajaduste hinnangut saab kasutada nii hanke ärimudeli väljatöötamiseks kui ka tarnijate teavitamiseks esialgse turu-uuringu ja pakkumismenetluse ajal. Peamistel sidusrühmadel, nagu teenuse kasutajad, kodanikud või valitsusvälised organisatsioonid, võidakse paluda vajaduste hinnang sotsiaalsest vaatenurgast läbi vaadata, selle kohta vastuväiteid esitada ja see kinnitada.

Hea tava

— Muutke vajaduste hindamine üheks oma hankeprotsessi esimeseks tegevuseks. Kolleegide ja lõppkasutajatega konsulteerimine aitab tagada, et ostate õige toote või teenuse, ning teete seda viisil, mis võib anda positiivseid sotsiaalseid tulemusi.

Näide sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kohta vajaduste hinnangus

Avaliku sektori hankija nõuab kõigi munitsipaalhoonete igapäevaseks koristamiseks sõlmitud puhastusteenuste lepingu uuendamist.

Selleks et täita oma sotsiaalpoliitilisi kohustusi, nõuab avaliku sektori hankija pärast olemasolevate töötajate ja muude sidusrühmadega konsulteerimist, et lepingut täidetak kooskõlas järgmiste sotsiaalsete kaalutlustega:

- töötajate õiglane tasustamine, sealhulgas ületunnitöö eest;
- karjäärivõimalused, sealhulgas koolitus ja kursustel osalemiseks kohandatud töögraafikud;

- töö- ja perekondlike kohustuste tasakaalustamine, milleks kasutatakse täis- ja osalise tööajaga lepinguid ning peresõbralikke töögraafikuid ja vahetusi;
- töötervishoid: kasutatakse kahjutuid puhastusvahendeid.

3.2. Turudialoog

Enne pakkumismenetluse algatamist kasutatakse turu-uuringut tavaliselt selleks, et teha kindlaks võimalikud tarnijad ning asjaomased tooted ja teenused. Tarnijatele antakse pakkumuse ettevalmistamiseks aega ja teavet; näiteks võivad tava- ja sotsiaalsed ettevõtted luua sotsiaalsete tulemuste tugevdamiseks partnerlusi.

Mõned menetlused – eelkõige võistlevad dialoogid või konkurentsipõhised läbirääkimistega menetlused – võivad samuti pakkuda rohkem võimalusi pidada pakkujatega pakkumismenetluse ajal dialoogi. Pärast pakkumismenetlust tuleks pakkujatele anda ülevaade tulemustest ja pakkuda nõu selle kohta, kuidas parandada sotsiaalset pakkumust tulevastes hangetes.

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete turudialoog võimaldab järgmist:

- teha kindlaks potentsiaalsed pakkujad ja positiivse sotsiaalse mõjuga lahendused;
- suurendada turu suutlikkust vastata sotsiaalsetele vajadustele ja nõuetele;
- teavitada hanke ja lepingu ülesehitusest, nii et sotsiaalsed kriteeriumid oleksid asjakohased, seotud hanke esemega, saavutatavad ja mittediskrimineerivad;
- aidata tarnijatel esitada tugevate sotsiaalsete elementidega pakkumusi ning
- anda tarnijatele protsessijärgset tagasisidet.

Turudialoogist saadav kasu hõlmab sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete paremat kavandamist ja haldamist, eriti kui see toimub vajaduste hindamise protsessi raames. Need tegevused parandavad ka avaliku sektori hankijate arusaama potentsiaalsete pakkujate suutlikkusest saavutada sotsiaalseid eesmärke ja ambitsioone. Dialoog võib suurendada teie usaldust tarnijate vastu ja teie usaldusväärset tarnijate silmis ning paljud suhtuvad soosivalt võimalusse reageerida sotsiaalsetele nõuetele enne hanke algatamist. Lühidalt öeldes võib turudialoog aidata luua tingimused, mida on vaja sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete korraldamiseks nii avaliku sektori hankija siseselt kui ka turul.

3.2.1. Esialgne turu-uuring

Eli õigusnormides on konkreetselt lubatud teha esialgne turu-uuring tarnijatega ning on sätestatud:⁽⁷³⁾ „Enne hankemenetluse käivitamist võivad avaliku sektori hankijad läbi viia turu-uuringud eesmärgiga valmistada riigihanget ette ning teavitada ettevõtjaid oma hankeplaanidest ja nõuetest.“ Õigusnormides on ka sätestatud, et turu-uuringu käigus võib küsida nõu sõltumatutelt ekspertidelt, asutustelt või turuosalistelt, tingimisel et sellised nõuanded ei moonuta konkurentsi ning et nende tulemusel ei rikota mittediskrimineerimise ja läbipaistvuse põhimõtet.

Praktikas on väga oluline tagada, et esialgsed turu-uuringud avaldatakse läbipaistvalt ja aegsasti. Lisaks tehakse turuosalistele turu-uuringu käigus esitatav teave kättesaadavaks ka teistele ettevõtjatele, kes ei saa turu-uuringus osaleda, ning pakkumuste esitamiseks antakse piisavalt aega. Avaliku sektori hankijad on kohustatud tagama, et kõiki pakkujaid koheldakse hankemenetlustes võrdselt, nii et turu-uuring ei annaks pakkujale ebaõiglasi eeliseid ega asetaks teda ebasoodsasse olukorda⁽⁷⁴⁾.

3.2.2. Esialgse turu-uuringu ettevalmistamine

Esiteks tuleb iga esialgse turu-uuringu puhul kaaluda, millised peaksid olema lepingu tulemused, sealhulgas sotsiaalsed tulemused. Oluline ettevalmistav tegevus on ka oma organisatsioonis turuga tegelemiseks õige meeskonna valimine. Kaasake hankega tegelevad töötajad, tehnilised töötajad ja juhid ning vajaduse korral lõppkasutajad, samuti sise- ja väliseksperdid, kellel on eriteadmised lepingu sotsiaalsete elementide kohta.

⁽⁷³⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 40. Samalalaadne säte võrgustiku sektori hangete kohta sisaldub direktiivi 2014/25/EL artiklis 58.

⁽⁷⁴⁾ Mõnel juhul võivad enne pakkumuse esitamist tehtavad turu-uuringud, mis on küll kasulikud hanke ettevalmistamiseks, põhjustada vältimatuid konkurentsimoonusi. See võib juhtuda näiteks siis, kui see annab ühele või mitmele konkurendile teatavaid eeliseid võrreldes potentsiaalsete pakkujatega, kes turu-uuringus ei osalenud. Kui sellises olukorras ei ole võimalik võtta muid, vähem sekkuvaid meetmeid, et tagada võrdsetel alustel konkurents (näiteks teava teabe jagamine kõigi pakkujatega või hanketingimuste asjakohane sõnastamine), võib selliste moonutuste kõrvaldamiseks osutada vajalikuks jätta menetlusest kõrvale hanke ettevalmistamises osalenud taotlejad või pakkujad.

Seejärel analüüsige turgu, et mõelda sellele, kuidas tarnijad saaksid rahuldada kavandatava toote, teenuse või ehitustööga seotud sotsiaalseid vajadusi. Küsimused, mida kaaluda, on järgmised:

- Kas turg on sotsiaalsete nõuete täitmiseks piisavalt valmis? Kas olemasolevad tarnijad suudavad rahuldada sotsiaalseid vajadusi või on turule tulemas sotsiaalseid uuendusi rakendavaid uusi tarnijaid?
- Kas turg on tehniliselt suuteline sotsiaalseid nõudeid täitma? Näiteks kas tarnijad suudavad vastata teabenõuetele tarneahela töötingimuste kohta või töökohtade loomisega seotud kogukondlike hüvede klauslitele? Kuidas selliseid kohustusi kontrollitakse ja kuidas tagatakse nende täitmine?
- Kui paljud tarnijad suudavad nõutavat pakkuda? Kas turusuutlikkus tähendab, et pakkumismenetlus toimub konkurent-sitingimustes või kas sotsiaalsed nõudmised piiravad pakkumusi?
- Kas sotsiaalsed nõuded toovad sotsiaalselt uuenduslikul viisil kokku erinevate ärimudelitega tarnijaid, näiteks sotsiaalmajanduse organisatsiooni ja sotsiaalseid ettevõtteid? Kuidas see toimuks ja kuidas saaks pakkumismenetluse ülesehitus seda edendada?
- Kas tarnijad tegutsevad erinevalt või pakuvad eri geograafilistes piirkondades muid kaupu või teenuseid ning kuidas see mõjutaks pakkumuse sotsiaalseid aspekte?

Konkreetselt turu dokumendipõhise uuringu ja analüüsi käigus võidakse avastada sotsiaalselt vastutustundlikke lahendusi, mis on juba kättesaadavad, või tarnijad võivad välja töötada uusi tooteid ja lähenemisviise, mis vastavad sotsiaalsetele vajadustele.

Enne turuga otse konsulteerimist rääkige kolleegidega teistest avaliku sektori hankijate asutustest, et saada teada, mida nad sotsiaalsete probleemide lahendamiseks hangivad, ja milliseid kogemusi nad on saanud. Kui teise avaliku sektori hankija kogemuste põhjal tekib arusaam sellest, mis toimib (või ei toimi), on võimalik saada ka otsustajate ja riskikartlikumate kolleegide toetus uuele sotsiaalsele lähenemisviisile hangetele.

3.2.3. *Kuidas turgu kaasata*

Turuosalistega suhtlemiseks on mitu strateegiat ja meetodit. Palju sõltub olemasolevatest ressurssidest ja kasutada olevast ajast ning sotsiaalse innovatsiooni nõutavast tasemest.

Tarnijate ja turu sondeerimise küsimustikud

Küsimustikud on kasulik ja võrdlemisi kiire meetod teabe saamiseks ning tarnijate huvi ja suutlikkuse suurendamiseks sotsiaalsete lahenduste pakkumisel. Küsimustikke tuleks reklaamida võimalikult laialdaselt, et saavutada võimalikult paljude tarnijate osalemine.

Saadud vastuste analüüs peaks aitama välja töötada hankestrateegia ja -protsessi ulatuse ja kavandada järgmisi samme. Olge tähelepanelik, et mitte kasutada andmeid selleks, et anda mõnele potentsiaalsele tarnijale otsene või kaudne eelis (kasvõi tahtmatult). Sellise eelise läbipaistev vältimine peaks olema selle lähenemisviisi eesmärk.

Eelteade

Eelteade on tavaline meetod, mille abil antakse turule varakult teada kavatsusest sõlmida leping/raamleping ja mida saab kasutada turu-uuringu alustamiseks. Eelteade avaldatakse veebisaidil Tenders Electronic Daily (TED) ja jõuab nii väljaspool teie kodupiirkonda asuvate ettevõtjateni, kellel võib olla teistsugune lähenemisviis sotsiaalsetele aspektidele.

Eelteade ei too kaasa kohustust alustada hankemenetlust ja sõlmida leping, kuid võimaluse korral peaks see sisaldama kavandatava hanke üksikasju ja ajakava, sest see aitab osalejate tähelepanu koondada. Märkige eelteates kindlasti, millist vastust te turult taotlete: kas küsimustikule vastamist, individuaalseid vastuseid või osalemist turu-uuringus.

Tulevaste hangete kava

Tulevaste hangete kava annab tarnijatele eelteavet tulevaste lepinguvõimaluste kohta ning jätab neile aega planeerida ja valmistuda kvaliteetsete vastuste esitamiseks. Kavad võivad sisaldada vajaduste hinnangut, et anda tarnijatele täpsemat teavet teie sotsiaalsete vajaduste ja nõuete kohta.

Kohtumised ostjaga / kohtumised tarnijaga

Üritused, kus potentsiaalsed ostjad kohtuvad võimalike tarnijatega, on foorumiks, kus:

Haarlemi linn (Madalmaad) konsulteerib turuosalistega sotsiaalselt vastutustundlike IKT-lahenduste üle**Hanke eesmärgid**

2019. aastal korraldas Haarlemi linn IKT-toodete ja -teenuste tarnijatele ja edasimüüjatele ostjaga kohtumise ürituse „Meet the Buyer“. Selle esialgse turu-uuringu eesmärk oli vaadata läbi praegused turumeetmed ja hinnata turu valmisolekut lisada eelseisvasse IKT-riistvara hankesse sotsiaalselt vastutustundlikud pakkumuste hindamise kriteeriumid ja lepingutingimused.

Lähenemisviis

Enne üritust palus Haarlemi linn kõigil teenuseosutajatel, kes soovisid üritusel „Meet the Buyer“ osaleda, valmistada ette vastused teatavatele küsimustele. Tarnijatelt küsiti muu hulgas järgmist:

1. Millised andmed peaks avaliku sektori hankija esitama hankedokumentides, et teid täielikult teavitada oma välja pakutavatest tarneahela vastutustundlikkuse parandamise lahendustest?
2. Milliste sotsiaalse vastutusega seotud nõuete täitmist peaks avaliku sektori hankija selle pakkumismenetluse puhul suutlikult tarnijalt vastuvõetava miinimumina eeldama?
3. Kas te olete valmis ja suuteline avalikustama avaliku sektori hankijatele teavet oma tarnija vastutuse programmi kohta, kui seda nõutakse?
4. Kas hankeotsuste tegemisel kasutatakse töö- ja inimõigustega seotud tulemuslikkuse andmeid? Kuidas seda saab kontrollida?
5. Kas teie ettevõttes või tarneahelas võetakse meetmeid tootmise etapis tööjõule ja inimõigustele avalduva mõjuga tegelemiseks? Kuidas seda saab kontrollida?
6. Kas teie tarneahel a) vastab kõigile nõuetele ja b) selle saab pärast lepingu sõlmimist küllalt kiiresti kasutusele võtta?

Ürituse formaat andis tarnijatele võimaluse teha lühiesitlusi, mille eesmärk on teavitada avaliku sektori hankijaid hetkeolukorrast ja sellest, mis võib olla võimalik seoses eelseisva hankega. Ürituse keskmes oli seminar „World Café“, mis andis avaliku sektori hankijatele ja tarnijatele võimaluse päeva jooksul tõstatatud teemasid otse ja põhjalikult arutada. Teisi avaliku sektori hankijaid kutsuti osalema ja korraldama tarnijatega suhtlemiseks ümarlauarutelu, mis mitmekordistas kaasamise mõju.

Tulemused

Tänu teabe jagamisele Haarlemi eelseisva hanke ja sellega seotud põhiküsimuste kohta enne üritust „Meet the Buyer“ said tarnijad ja edasimüüjad end ette valmistada. See on eriti oluline keerukate tarneahelate ja uuenduslike kriteeriumidega sektorite puhul, sest ei saa eeldada, et ühel tarnija esindajal on tegevusest täielik ülevaade. Seminar „World Café“ andis Haarlemile eelseisva hanke kohta uut teavet, mis innustas nii uusi sotsiaalse vastutuse kriteeriumeid välja töötama kui ka neid ringmajanduse põhimõtetest lähtuva riigihanke mudeliga ühendama.

Saadud kogemused

Ostjaga kohtumise üritused on kõige edukamad siis, kui ostjal on selge eesmärk või kindlaks tehtud vajadus, mida turuosalistega arutada. Sellest tuleks ette teatada, et tarnijad saaksid oma seisukohta arutada. Püüdke leida teavitamisel õige tasakaal ja keskenduda arutelule päeva jooksul tõstatatud teemadel, koormamata tarnijaid liiga suure hulga teabega. Selleks et saada olulist teavet, pakkuge võimalust vahetuks teabevahetuseks, ärge korraldage ainult ettekannete vormis koosolekuid.

- ostjad saavad arutada oma vajadusi, sealhulgas sotsiaalseid nõudeid;
- tarnijad võivad anda teavet oma toodete ja teenuste ning selle kohta, kuidas nad saavad lepinguid täita sotsiaalselt vastutustundlikul viisil, ning
- muud asjaomased sidusrühmad, näiteks sotsiaalpartnerid või valitsusvälised organisatsioonid, võivad pakkuda eksperdiarvamusi.

Paljud avaliku sektori hankijad korraldavad ostjaga kohtumise üritusi, kus kutsutakse tarnijaid osalema lahtiste uste päeval ning kohtuma inimestega, kes vastutavad konkreetsete kaupade ja teenuste ostmise eest. Tarnijad saavad rohkem teada lepingu sõlmimise võimalustest ning neil on võimalik paremini mõista hankepõhimõtteid ja -menetlusi. Mõnel juhul võidakse tarnijatelt paluda ka oma lahenduste ja lähenemisviiside esitamist.

3.2.4. *Dialoog hankemenetluse ajal ja pärast seda*

Dialoog tarnijatega pakkumismenetluse ajal

Kuigi ametliku hankemenetluse ajal tuleb pakkujatega suhelda ettevaatusega, on pakkujatega siiski võimalik suhelda nende pakkumuste sotsiaalsete aspektide teemal. Iseäranis kehtib see teatavate menetluste puhul, nagu võistlev dialoog, konkurentsipõhine läbirääkimistega hankemenetlus või lihtsustatud korra kohased menetlused (vt jaotised 3.4 ja 4.1.1). Nendes menetlustes võib olla võimalik parandada pakkujate algsete pakkumuste sotsiaalseid aspekte, kui anda tagasisidet pakkumuste hindamise kriteeriumide alusel.

Sotsiaalselt vastutustundlike tööriivaste turu kaasamine Gentis (Belgia)

Hanke eesmärk

Genti linn ajakohastas 2014. aastal oma hankepoliitikat, et lisada sellesse sotsiaalsed eesmärgid, nagu ebasoodsas olukorras olevate elanikkonnarühmade tööhõive suurendamine, kohaliku majanduskasvu edendamine ning rahvusvaheliste standardite ja õiglase kaubanduse põhimõtete lõimimine. 2016. aastal algatas Genti linn koos Flaami linnade ja omavalitsuste liiduga (VVSG) õiglasemalt toodetud tööriivaste hanke. Peamised eesmärgid olid lõimida rahvusvaheliste töökonventsioonidega seotud tagatised ja suurendada läbipaistvust kogu tekstiiltoodete tarneahelas.

Lähenemisviis

Gent korraldas hanke kolmes etapis. Esiteks analüüsiti varasemaid riigihankeid ja otsiti Flaami piirkonnas parimaid tavasid seoses säästvuse kriteeriumi lisamisega tööriivaste hangete tehnilistesse kirjeldustesse. Teiseks korraldasid Gent ja VVSG ulatusliku turu-uuringu, milles hinnati turu valmisolekut, tarneahelate läbipaistvust ja märgiste potentsiaali sektoris, ning koguti tarnijate seisukohti kestliku nõudluse ja sotsiaalklauslite kasutamise kohta riigihankes. Genti linnajuhid mõistsid, et turg ei ole valmis täitma keskkonna- ja sotsiaalseid nõudeid. Seetõttu koostas linn tarnijatele kolmandas etapis suunised sotsiaalselt kestlike tööriivaste kohta, milles antakse neile juhtnööre olukorra parandamiseks lepingute kehtivusaja jooksul. Linn jagas raamlepingu viieks osaks, milles nõuti erinevaid sotsiaalse ja keskkonnavalase tulemuslikkuse tasemeid ning iga tase ja tõendid, mida pakkujad pidid esitama, määrati kindlaks suunistes. Suunistes kirjeldatakse ka vastutustundlikumate tööriivaste tootmise suunas liikumist, mida tarnijad kohustuvad lepingutingimuste kohaselt tegema.

Tulemused

Võimaluse korral on hangitud tööriivad nüüd valmistatud mahepuuvillast ja õiglase kaubanduse põhimõttel toodetud puuvillast ning ringlussevõetud polüestrist. Sotsiaalsete kaalutluste osatähtsus sõltub riiivaste kategooriast ja sõnastati erinevad eesmärgid. Tarnijatel paluti tagada tarneahela läbipaistvus, kuid ühes kategoorias oli see läbipaistvus suurem kui teistes. Üldiselt oli eesmärk ärgitada töövõtjat osalema sotsiaalsete tingimuste pideva parandamise protsessis kogu raamlepingu kehtivusaja jooksul. Tarnijate tegevust kontrollivad kolmandad isikud, kes teevad Genti linnaga koostööd, et olukorda parandada.

Saadud kogemused

Turg on valmis tegema koostööd, et tarneahelas töötingimusi pidevalt parandada, kuid selleks tuleb tarnijaid kaasata, motiveerida ja toetada. Lepingutingimused on vaid osa lahendusest; edu saavutamiseks on olulised dialoog ja partnerlus tarnijatega ning need peaksid algama enne hankemenetluse algust ja jätkuma lepingu täitmise ajal.

Hankemenetlusjärgne arutelu tarnijatega

Korraldage pärast pakkumismenetlust edututele pakkujatele järelarutelu, et teavitada neid põhjustest, miks nende pakkumus nõuetele ei vastanud, ja selgitada, mil määral see täitis sotsiaalseid kriteeriume. Järelarutelus võib käsitleda pakkujate muresid, koguda tagasisidet hankemenetluse (sh sotsiaalsete kriteeriumide) kohta ning julgustada tarnijaid oma sotsiaalset pakkumust parandama, kui peaks taas avanema võimalus hankes osaleda. Lisaks võib eduka tarnija võidupakkumuse läbivaatamine hõlmata arutelu pakkumuse sotsiaalsete elementide tugevate ja nõrkade külgede üle ning lepingu täitmist ja järelevalvet lepingu täitmise ajal.

3.2.5. Riskide juhtimine turudialoogis

Pidage turudialoogi hoolikalt ja viisil, mis ei moonuta konkurentsi. Võimalikud riskid on järgmised:

- ühe tarnija ebaõiglane eelistamine, näiteks tehnilise kirjelduse kujundamine üht võimalikku tarnijat või lahendust soosivaks;
- tegutsemine viisil, mis seab ühe või mitu tarnijat ebasoodsasse olukorda, või
- suutmatus kaitsta tarnija intellektuaalomandi õigusi või tundlikku äriteavet.

Turudialoogiga seotud riskide juhtimisel on abi järgmistest sammudest:

- koostage kava, kuidas ja millal turuga suhelda;
- selgitage protsessi kõigile tarnijatele ja hallake ootusi;
- kohelge kõiki tarnijaid võrdselt – ärge diskrimineerige neid;
- jagage kõigile tarnijatele sama teavet;
- protokollige koosolekud;
- kontrollige, et hankedokumentides tehakse kättesaadavaks sama teave, ning
- jätke pakkumuste esitamiseks piisavalt aega, ka nende jaoks, kes ei osale turu-uuringus.

Turu-uuring võib tunduda heidutav, kuid selle sotsiaalne kasu võib olla märkimisväärne, kui protsessi käigus suudetakse turgu läbipaistvalt kujundada, et pakkuda uusi lahendusi, mis vastavad ka tegelikult kasutajate vajadustele.

Head tavad

- Tehke enne tarnijatega suhtlemist kindlasti turu-uuring. Mida rohkem on teil teadmisi sotsiaalsest innovatsioonist ja olukorra parandamise võimalustest, seda realistlikum on teie vajaduste hinnang, mis viib tulemusliku ja asjakohase dialoogini.
- Tulemuslik turudialoog võib nõuda aega ja ressursse, kuid võimalusi on erinevaid. Kaaluge meetodit, mis on proportsionaalne teie vahenditega, hanke mahu ja maksumuse ning kaasnevate sotsiaalsete riskidega.

3.3. Mis liiki lepingut sõlmida?

Lepingu ülesehitus võib osutada väga oluliseks hanke sotsiaalse mõju kindlaksmääramisel.

Lepingu maht ja kestus

Veenduge, et lepingu maht ei takista sotsiaalset väärtust pakkuvate organisatsioonide, sealhulgas VKEde, sotsiaalmajandusorganisatsioonide ja sotsiaalsete ettevõtete osalemist. Väiksemad lepingud, sealhulgas lepingute osadeks jagamine, võivad hõlbustada nende organisatsioonide juurdepääsu, kes juba tegelevad sotsiaalsete hüvede pakkumisega, sest lepingu maht võib olla nende tootmisvõimsusele sobivam. Teisalt võivad liiga väikesed lepingud piirata konkurentsi ja sotsiaalsesse tulemustesse investeerimise võimalusi. Pidage meeles, et lepingu osadeks jagamine ELi kohustustest kõrvalehoidmiseks on keelatud, välja arvatud juhul, kui see on objektiivselt põhjendatud ⁽⁷⁵⁾.

⁽⁷⁵⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 5 lõige 3, direktiivi 2014/25/EL artikli 16 lõige 3 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 8 lõige 4.

Sotsiaalse kasu ulatuse kindlaksmääramisel võib olla oluline ka lepingu kestus. Lühiajalised lepingud, mille kestus on üks aasta või vähem, võivad muuta sotsiaalses tulemustesse investeerimise ja nende saavutamise töövõtja jaoks raskemaks. See kehtib eriti juhul, kui võetakse kasutusele uued meetodid või süsteemid, näiteks tarneahelas inimõiguste järgimise jälgimiseks või varem töötanud töötajate koolitamiseks. Selliste algatuste sissetöötamine ja tulemuste saavutamine võtavad aega, seega tuleb seda lepingu kestuse üle otsustamisel arvesse võtta. Kui lepingu kestus ei ole piisav, võib ka see teenuse kvaliteeti ja järjepidevust negatiivselt mõjutada. See võib avaldada kahjulikku mõju teatavatele teenusesaajatele (näiteks haavatavas olukorras olevatele inimestele). Üks võimalus on seada lepingu uuendamise/pikendamise tingimuseks konkreetsete sotsiaalsete tulemuste saavutamine ja lepingu üldine nõuetekohane täitmine.

Hankelepingu jagamine osadeks

ELi õigusnormides rõhutatakse võimalust jagada lepingud osadeks ja nõutakse, et avaliku sektori hankijad selgitaksid otsust seda mitte teha ⁽⁷⁶⁾. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete raames lepingu osadeks jagamine võib tagada, et väiksemad ettevõtjad, sotsiaalmajanduse organisatsioonid või sotsiaalsed ettevõtted saavad konkureerida, sest nad ei pruugi olla võimelised täitma kõiki suure lepingu nõudeid. Samuti on võimalik piirata eelnevalt kindlaks määratud objektiivsete ja mittediskrimineerivate kriteeriumide alusel igale üksikpakkujale antavate osade arvu ⁽⁷⁷⁾. Osade kasutamine võib aidata tagada, et sotsiaalsete hüvede loomises osaleb mitu organisatsiooni.

Avaliku sektori hankijad võivad otsustada, kuidas osad kindlaks määrata, näiteks järgmise alusel:

- tulemuse laad,
- üksiklepingute maht või
- tarne geograafiline piirkond.

Esialgne turu-uuring (vt jaotis 3.2) võib anda teavet selle kohta, kuidas jaotada leping osadeks viisil, mis sobib turule ning soodustab parima hinna ja kvaliteedi suhte saavutamist.

Võite võtta vastu pakkumusi nii kombineeritud osade kui ka üksikute osade kohta. Esimesel juhul peate hanketeates täpsustama, milliseid osi võib kombineerida. Samas võite aga piirata nende osade arvu, mille kohta tarnija võib pakkumuse esitada, ja nende osade maksimaalset arvu, mille hanget on ühel tarnijal lubatud võita.

Otsus, et lepingut ei sõlmita osadena, võib olla asjakohane, kui osad võivad

- piirata konkurentsi,
- muuta lepingu täitmise tehniliselt liiga keerukaks või kulukaks või
- kahjustada lepingu täitmist vajaduse tõttu koordineerida osade eri töövõtjaid.

Võimalus valida raamlepingu ja lepingu vahel

Üks viis, kuidas sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete korraldamisel riigihangete edukust suurendada, on sõlmida raamleping. Raamlepingu võib sõlmida ühe või mitme ettevõtjaga ja see võimaldab sõlmida mitu lepingut, kordamata kogu hankemenetlust. Raamlepingud võivad olla sotsiaalselt vastutustundlikele riigihangetele kasulikud, sest need võimaldavad suuremat paindlikkust lepingute sõlmimisel ning võivad ka suurendada tarnijate motivatsiooni pakkuda suuremat sotsiaalset kasu toovaid lahendusi, kuna võita võib mitu lepingut ja seega katta kõik nende lahenduste rakendamise seotud lisakulud.

5. peatükk sisaldab lisateavet sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kasutamise kohta raamlepingute ja lepingutingimuste, sealhulgas alltöövõtjaid puudutavate tingimuste kaudu.

Hea tava

- Kaaluge varases etapis, kuidas lepingu liik ja kestus võivad pakkumuse sotsiaalset väärtust mõjutada. Oma turu-uuringu raames võite küsida tarnijatelt, millist liiki leping või raamleping võimaldaks neil sotsiaalseid tulemusi kõige paremini saavutada.

⁽⁷⁶⁾ Direktiivi 2014/24/EL põhjendus 78 ja artikli 46 lõige 1, direktiivi 2014/25/EL põhjendus 87 ja artikli 65 lõige 1. Riikide valitsused võivad ka otsustada muuta lepingute osadeks jagamine teatavat liiki lepingute puhul kohustuslikuks.

⁽⁷⁷⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 46 lõige 2, direktiivi 2014/25/EL artikli 65 lõige 2.

3.4. Menetluse valimine

Direktiivides 2014/24/EL ja 2014/25/EL on sätestatud võimalus valida viie hankemenetluse vahel ⁽⁷⁸⁾:

- avatud hankemenetlus: pakkumusi võivad esitada kõik ettevõtjad;
- piiratud hankemenetlus: pakkumuste esitamiseks valitakse objektiivsete kriteeriumide alusel välja vähemalt viis pakkujat;
- konkurentsipõhine läbirääkimistega hankemenetlus: pakkumuste esitamiseks valitakse objektiivsete kriteeriumide alusel välja vähemalt kolm pakkujat; pakkumuste üle võib läbi rääkida;
- võistlev dialoog: avaliku sektori hankija nõuete kirjelduse alusel lahenduste pakkumiseks valitakse vähemalt kolm kandidaati ning
- innovatsioonipartnerlus: valitakse välja vähemalt kolm kandidaati, et töötada välja ja tarnida kaupu või osutada teenuseid, mida turul veel ei ole, ning kasutatakse etappideks jaotatud lepingut.

Silmas tuleb pidada seda, et direktiivi 2014/24/EL kohaselt saab konkurentsipõhist läbirääkimistega hankemenetlust ja võistlevat dialoogi kasutada ainult eriolukordades ⁽⁷⁹⁾ ning igal juhul peaksite kutsuma osalema mitu kandidaati, et tagada tõeline konkurents. Sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked on võimalikud igas nimetatud menetluses, kuid täpne lähenemisviis võib olenevalt valitud menetlusest erineda.

Avatud hankemenetluses võib pakkumuse esitada iga tarnija, kuid te saate hinnata tehnilist ja kutsealast suutlikkust (sealhulgas varasemat kogemust) hinnata kõlblikkuse/kõlbmatuse alusel kas enne või pärast pakkumuste hindamist. Mitmeetapilised hankemenetlused (st kõik peale avatud menetluse) pakuvad võimalust eelnevalt valida välja pakkujaid kriteeriumide alusel, mille hulka võib kuuluda suutlikkus täita lepingu sotsiaalseid aspekte. 4. peatükk sisaldab lisateavet tehnilise ja kutsealase suutlikkuse hindamise kohta sotsiaalselt vastutustundlikes riigihangetes.

Pakkujatega peetava dialoogi kasutamine: keerukate vajadustega täiskasvanute päevahoiuteenuse hange

Hanke eesmärgid

Scottish Bordersi volikogu soovis arendada oma päevahoiuteenuseid keerukate vajadustega täiskasvanutele. Volikogu vaatas läbi teenused, sealhulgas konsulteeris kasutajatega, ning soovis parandada hoiuteenuste personaliseerimist ja paindlikkust, et vastata individuaalsetele vajadustele. Arvestades potentsiaalsete pakkujate piiratud hulka, oli volikogu jaoks keerukas ülesanne meelitada seda uut liiki paindliku lepingu sõlmimiseks pakkumusi tegema paljusid võimalikke pakkujaid, sealhulgas selliseid organisatsioone nagu sotsiaalsed ettevõtted.

Lähenemisviis

Kõigepealt kasutas volikogu standardset hankemenetlust, kuid ükski pakkumus ei vastanud vajalike teenuste paindliku osutamise nõuetele. Seejärel töötas ta välja meetodi, mis hõlmas dialooge mitme kolmanda sektori teenuseosutajaga. Hankemeeskond koostas juhendi, milles selgitati protsessi ja pakuti välja alus, et pidada iga teenuseosutajaga kuu aja jooksul mitu dialoogi. Teenuseosutajatel lubati esitada oma plaanid teenuse kasutajatele ja nende hooldajatele. See dialoog võimaldas sidusrühmadel suhelda potentsiaalsete pakkujatega, et nad saaksid lõplikust tehnilisest kirjeldusest aru ja annaksid sellesse oma panuse. Lõplikku ühiselt välja töötatud mudelit arutati kõigi asjaosalistega ja seejärel esitati see hankemenetluse viimases osas. Saadud pakkumusi hinnati ja sõlmiti leping.

Tulemused

Tänu ühiselt välja töötatud mudelile saadi rohkem ja kvaliteetsemaid pakkumusi, nii et reaktsioon oli esialgu oodatust parem. Hanke tulemusel on vähenenud nende inimeste arv, kes sõidavad hooldusteenuse saamiseks oma kodupiirkonnast kaugemale, ning viie aasta jooksul on hankemudeli abil saavutatud 200 000 naelsterlingi suurune tõhususe kasv. Lepingus määrati kindlaks ka töövõtjate kohustus osutada teenuseid kõiki lõppkasutajaid arvestades ning tagada individuaalsete vajaduste rahuldamine ja volikogu nõuete täitmine.

⁽⁷⁸⁾ Vt direktiivi 2014/24/EL I peatükk (eelkõige artiklid 26–31), direktiivi 2014/25/EL I peatükk (eelkõige artiklid 44–49).

⁽⁷⁹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 26 lõige 4. Direktiivi 2014/25/EL kohaselt võib võistlevat dialoogi ja väljakuulutamise läbirääkimistega hankemenetlust kasutada ilma erilise põhjendusega.

Saadud kogemused

Teenuseosutajate, sidusrühmade ja volikogu kollektiivne kaasamine on toonud oodatust suuremat kasu. Eelkõige kaasati kogu protsessi vältel intellektipuudega inimesi ja nende hooldajaid, mis tekitas uue teenuse suhtes osalustunde. Teenuste paindlik koostööpõhine väljatöötamine pakkus kolmanda sektori tarnijale märkimisväärsed võimalusi suhelda teenust kasutavate inimestega ja aitas pakkumuse esitamiseks teavet saada. Nagu tarnija märkis: „Võimalusi kohtuda perekondade ja volikogu liikmetega varases etapis võimaldas meil paremini rahuldada kindlaksmääratud kliendirühma erivajadusi“.

Hankemenetluse valikul võib lähtuda ka asjaomase sotsiaalselt vastutustundlike lahendusi pakkuva turu suurusest, kavandatava hanke konkreetselt esemest ja ulatusest ning selle keerukusest. Kui tegemist on küllalt lihtsa ja standardse hankega ning toodet/teenust saab pakkuda vaid väike arv tarnijaid, võib olla tõhus avatud hankemenetlus. Piiratud hankemenetlus võib seevastu olla sobivam juhul, kui toode/teenus vajab olulist finants- ja tehnilist suutlikkust ning seda saab pakkuda suur hulk tarnijaid, sest siis te saate kindlaks määrata osalevate kandidaatide maksimaalse arvu⁽⁸⁰⁾. Kui lepingu konkreetne kohaldamisala on keerukam, piisavalt täpseid tehnilisi kirjeldusi ei ole võimalik koostada või on vaja uuenduslikke lahendusi, siis võite eelistada konkurentsipõhist läbirääkimistega hankemenetlust või võistlevat dialoogi, kui nende juurdepääsutingimused on täidetud. Iga menetluse tähtsajad on sätestatud direktiivides. Nende suhtes kehtib üldine nõue anda lepingu keerukusest lähtudes piisavalt aega⁽⁸¹⁾. Tähtaegade kehtestamisel võtke arvesse eeldatavate vastuste kvaliteeti ja keerukust – lühikesed pakkumisperiodid võivad mõnikord olla kahjulikud, kui need tähendavad, et taotluste selgitamiseks tuleb kulutada rohkem aega.

Mõned avaliku sektori hankijad võivad karta, et sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kasutamine muudab hankekriteeriumide täitmise pakkujate jaoks keerulisemaks, ning muretsevad, et nad ei saa nõuetekohaseid pakkumusi. Üks võimalus selle probleemi lahendamiseks on eespool käsitletud turu-uuring. Mõned menetlused võimaldavad pakkujatega tihedamat suhtlust, mida saab kasutada ka selleks, et tagada nõuetekohane vastamine sotsiaalsetele kriteeriumidele. Näiteks konkurentsipõhise läbirääkimistega hankemenetluse puhul on võimalik pidada läbirääkimisi sotsiaalsete tulemuste (mis on rangemad kui kehtestatud miinimumnõuded) aspektide ja kohaldatava aruandluskorra üle. Võistleva dialoogi ja innovatsioonipartnerluse menetlused võivad aidata lahendada keerulisi sotsiaalseid probleeme, sest need võimaldavad pakkujatel välja töötada ja täiustada uusi lahendusi.

Direktiivi 2014/24/EL kohaselt võib võistlevat dialoogi või võistlevat läbirääkimistega hankemenetlust kasutada juhul, kui turg ei suuda rahuldada avaliku sektori hankija vajadusi olemasolevate lahenduste kohandamisega või kui on vaja täiendavat projekteerimist või uuenduslikke lahendusi⁽⁸²⁾. Neid menetlusi on võimalik kasutada ka lepingute puhul, mille suhtes kohaldatakse lihtsustatud korda, mis võib anda teile suurema menetlusliku paindlikkuse (vt jaotis 4.2).

Need hankemenetlused võivad viia sotsiaalse innovatsioonini ja parema arusaamiseni sotsiaalse väärtuse suurendamise võimalustest, kuid nende juhtimiseks on vaja ressursse ja eksperditeadmisi. Lihtsam lahendus oleks korraldada enne avatud või piiratud hankemenetlust esialgne turu-uuring.

Ka kommertskasutusele eelnev hange⁽⁸³⁾ võib olla kasulik juhtudel, kus teil on vaja oma vajaduste rahuldamiseks välja töötada uuenduslikke lahendusi, sealhulgas juhul, kui kaalul on sotsiaalsed eesmärgid⁽⁸⁴⁾. Kommertskasutusele eelnevad hanked võimaldavad avaliku sektori hankijatel võrrelda võimalikke alternatiivseid lahendusi ja valida avaliku erivajaduse rahuldamiseks sobivaima. Avaliku sektori asutused võivad neid kasutada, et osta teadus- ja arendustegevust mitmelt konkureerivalt tarnijalt korraga, et võrrelda alternatiivseid lahendusi ja selgitada välja majanduslikult soodsaimad lahendused.

⁽⁸⁰⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 65 ja direktiivi 2014/25/EL artikkel 46.

⁽⁸¹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 47, direktiivi 2014/25/EL artikkel 66 ja direktiivi 2014/23/EL artikkel 39.

⁽⁸²⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 26 lõige 4. Võrgustiku sektori direktiivi 2014/25/EL kohaselt võib võistlevat dialoogi ja väljakuulutamisega läbirääkimistega hankemenetlust kasutada ilma erilise põhjendusega.

⁽⁸³⁾ Kommertskasutusele eelnevad hanked ei kuulu riigihankedirektiivide kohaldamisalasse (vt direktiivi 2014/24/EL artikkel 14 ja direktiivi 2014/25/EL artikkel 32). Kommertskasutusele eelnevad hanked ei hõlma lõpptoodete suuremahulist tootmist kaubanduslikes kogustes, see kuulub riigihankedirektiivide kohaldamisalasse. Vt lisateave kommertskasutusele eelnevate hangete, nende eeliste ja piirangute kohta aadressil <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/pre-commercial-procurement>.

⁽⁸⁴⁾ Konkreetne näide selle kohta, kuidas kommertskasutusele eelnevaid hanked saab kasutada hooldusteenuste pakkumiseks suuremale hulga kasutajatele, on esitatud aadressil <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/bioservo-technologies-gives-humans-robotic-super-strength-cyborgs>.

Head tavad

- Hankemenetluse valimisel võtke arvesse sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tegureid, sealhulgas turu praegust suutlikkust teie sotsiaalseid nõudeid täita ning pakkumuste eeldatavat kvaliteeti ja kvantiteeti.
- Paindlikud menetlused võivad aidata tagada sotsiaalsete kriteeriumide nõuetekohase täitmise, kuna need võimaldavad pakkujatega tihedamalt suhelda.

3.5. Tehniliste kirjelduste koostamine ja vaidlustamine

Kuna tehnilistes kirjeldustes võidakse kindlaks määrata konkreetse lepingu sõlmimiseks korraldatavate sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete ulatus ja need võivad mõjutada konkurentsi, on väga tähtis, et need oleksid õiged. Üks võimalus seda teha on anda sidusrühmadele võimalus esitada turu-uuringu raames märkusi tehnilise kirjelduse kavandi kohta. Kasulik võib olla ka organisatsioonisisene tehniliste kirjelduste vaidlustamise protsess.

Jaotises 4.4 vaadeldakse tulemus- või väljundipõhiste tehniliste kirjelduste kasutamist sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete puhul. Kui minna toote või teenuse kitsast tehnilisest kirjeldusest kaugemale ja väljendada nõudeid funktsiooni- või põhisel, võib tulemuseks olla sotsiaalne innovatsioon ja turupoolsed uued ideed. Näiteks täpsustades järgmist:

- ratastoolijuurdepääsuga busside asemel transport, mis on täielikult ligipääsetav kõigile inimestele, sealhulgas puuetega inimestele;
- ligipääsetav arhitektuurilahendus puuetega inimeste vajaduste rahuldamiseks, selle asemel et keskenduda vaid ühte liiki lahendusele, näiteks punktikirjas või audiosüsteemidel põhinevate viitade paigaldamisele, või
- tarneahelate läbipaistvus ja töötajate õiguste järgimise järelevalve seoses pakutava tootega, selle asemel et nõuda üksnes ILO nõuetele vastavust.

Kohe algusetapis tehnilise kirjelduse väljatöötamisele keskendumine võib parandada lepingu sotsiaalseid tulemusi. Vajaduste hindamise, turu-uuringu ning lepingu vormi ja hankemenetluse valimise eespool kirjeldatud protsessid tagavad asjakohasemate ja realistlikumate sotsiaalsete tulemuste saavutamise.

Hea tava

- Sotsiaalselt vastutustundliku hanke kavandamine on sama oluline kui tehnilise kirjelduse ja kriteeriumide valimine. Kui see on võimalik ja asjakohane, konsulteerige sotsiaalsete vajaduste teemal töötajate ja lõppkasutajatega, suhelge turuosalistega, et tutvustada oma eesmärke ja saada tarnijatelt tagasisidet, ning valige hankemenetlus, mis võib anda kõige positiivsemaid sotsiaalseid tulemusi.

3.6. Fakultatiivsete väljade kasutamine tüüpvormides

Alates 25. oktoobrist 2023 peavad avaliku sektori hankijad täitma uusi ja ajakohastatud tüüpvorme⁽⁸⁵⁾ (e-vormid), mis võimaldavad neil esitada teavet sotsiaalsete kaalutluste ja ligipääsetavuse kriteeriumide kasutamise kohta oma hangetes (ligipääsetavuse aspektide kohta, sealhulgas tüüpvormides, vt jaotis 4.4.1). Ajakohastatud tüüpvormid sisaldavad fakultatiivset välja, kuhu saate märkida, et taotlete hankemenetluse kaudu sotsiaalset eesmärki. Seda võimalust kasutades aitate kaasa täpsemate andmete kogumisele sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kasutamise kohta ja nende andmete analüüsile nii oma riigis kui ka kogu ELis.

E-vormide nõuetekohane kasutamine on investering. See nõuab piisavalt aega ja ressursse, kuid tasub end kõikide kasutajate ajasäästu näol igati ära. Erinevalt varasematest tüüpvormidest on e-vormide puhul nähtud ette, et suures osas täidavad neid automaatselt e-riigihanke süsteemid, mitte kasutajad, seega väheneb halduskoormus märkimisväärselt. E-vorme saab kohandada riikide vajaduste järgi. Protsessi ja valikuvõimaluste paremaks mõistmiseks vt e-vormide kasutusjuhendite rakendamise käsiraamat⁽⁸⁶⁾.

⁽⁸⁵⁾ Komisjoni 23. septembri 2019. aasta rakendusmäärus (EL) 2019/1780, millega kehtestatakse riigihankega seotud teadete tüüpvormid ja tunnistatakse kehtetuks rakendusmäärus (EL) 2015/1986 (e-vormid) (ELT L 272, 25.10.2019, lk 7).

⁽⁸⁶⁾ Vt https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/digital/eforms_en

4. PEATÜKK

Hankemenetlus

Selles peatükis vaadeldakse lähemalt, kuidas saab kasutada sotsiaalselt vastutustundlikke riigihankeid lepingu sõlmimise käigus. Peatükis keskendutakse riigihankedirektiividest tulenevatele võimalustele ja tutvustatakse hankemenetluse etappe alates hanke eseme kindlaksmääramisest kuni eduka pakkumuse väljaselgitamiseni. 3. peatükis käsitletud vajaduste hindamise ja kavandamise alusel saab teie organisatsioon valida, milline siin kirjeldatud lähenemisviis on teie lepingu jaoks sobiv. Selle valiku tegemisel kasutatakse sageli rohkem kui ühte sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete meetet, näiteks kombineeritakse menetlusest kõrvalejätmise ja pakkumuste hindamise kriteeriume.

Iga jaos on esitatud näiteid tegelike avaliku sektori hankijate kohta ja soovitusi meetmete võtmiseks.

4.1. Hankelepingu eseme ja asjaomaste õigusnormide kindlaksmääramine

Riigihankedirektiivides ei ole riigihankelepingute jaoks ühte, kõigile sobivat lähenemisviisi ette nähtud. Avaliku sektori hankijad võivad valida suure hulga menetluste ja meetodite vahel ning mõne lepingu või rahastamiskorra, näiteks töölepingute või majandushuvi mittepakkuvate üldhuviteenuste ⁽⁸⁷⁾ suhtes hanke-eeskirju ei kohaldata. Riigihankedirektiivide kohaldamisalasse kuuluvate hangete puhul on lepingu eseme kindlaksmääramine esmatähtis.

Seotus hankelepingu esemega

Direktiivi 2014/24/EL artikli 67 lõikes 3 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 82 lõikes 3 selgitatakse, mida tähendab seotus hankelepingu esemega. Kriteeriume peetakse hankelepingu esemega seotuks, kui need on seotud ehitustööde, asjade või teenustega, mis tehakse, tarnitakse või osutatakse selle hankelepingu alusel nende olulusringi mis tahes aspektides ja etappides, sealhulgas teguritega, mis on seotud järgmisega:

- a) nende ehitustööde, asjade või teenuste tootmise, osutamise või turustamise konkreetse protsessiga või
- b) konkreetse protsessiga nende olulusringi muus etapis,

isegi kui need tegurid ei ole nende oluliseks osaks.

Üks võimalus, kuidas seda mõista, on see, et kui te ostate õunu, ei saa te nõuda, et pakkujad kasvataksid ka apelsine. Samas võite te küsida õunte kasvatamise tingimuste kohta, samuti tegurite kohta, mis ei pruugi lõpptootte nägemisel olla ilmsed (nt töötingimused).

Käesolevas peatükis esitatud lisanäited illustreerivad seda, kuidas kohaldatakse seotust hankelepingu esemega sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kriteeriumide suhtes pakkumuse igas etapis ja millised lähenemisviisid ei ole selle nõudega kooskõlas.

Tavaliselt sõnastatakse hankelepingu ese nende kaupade, teenuste või ehitustööde lühikirjelduses, mida kavatakse osta. ELi piirmäärasid ületavate hankemenetluste puhul esitatakse kirjeldus hanketeates koos asjaomaste ühtse riigihangete klassifikaatori (CPV) koodidega. Need võimaldavad turuosalistel täpselt teada saada, mida te soovite osta, ning tagavad, et huvitatud ettevõtjad saavad teie pakkumismenetlusest teada. CPV-koodid on olulised ka seetõttu, et nendega määratakse kindlaks, millist direktiivides sätestatud õiguskorda lepingu suhtes kohaldatakse. Riigihankelepinguga ostetud sotsiaalteenuste ja muude eriteenuste jaoks on riigihankedirektiivides ette nähtud lihtsustatud kord, mis võimaldab lepingu sõlmimisel suuremat paindlikkust ⁽⁸⁸⁾. CPV määrab kindlaks, kas lepingu suhtes kohaldatakse lihtsustatud korda ja kas lepingu saab reserveerida avalikke teenuseid osutavatele organisatsioonidele (vt jaotis 4.3).

Lepingu eseme kindlaksmääramine on oluline ka selleks, et teha kindlaks asjakohased võimalused sotsiaalsete kriteeriumide kohaldamiseks hankemenetluses. Tegelikult on riigihankedirektiivides selgelt sätestatud, et avaliku sektori hankijad võivad kohaldada sotsiaalseid kriteeriume kogu hankeprotsessi vältel, tingimusel et need kriteeriumid on seotud lepingu esemega (täpsem teave selle kohta, mida see tähendab, on esitatud selgituskastis eespool). Järgmises tabelis on esitatud mõned näited eri liiki lepingutest, kohaldatavatest õigusnormidest ja võimalikest sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lähenemisviisidest.

⁽⁸⁷⁾ Selliste teenistuste suhtes nagu politsei, kohtud ja riiklikud sotsiaalkindlustusskeemid ei kohaldata konkreetseid Euroopa õigusnorme ega siseturu- ja konkurentsieeskirju.

⁽⁸⁸⁾ Direktiivi 2014/24/EL III jaotis (artiklid 74–77), direktiivi 2014/25/EL artiklid 91–94 ja direktiivi 2014/23/EL artikkel 19. Vt jaotis 4.2 allpool.

Tabel 4.1

Näited sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lähenemisviisidest, mis on seotud hankelepingu esemega

Hankelepingu ese	Kohaldatavad õigusnormid	Näide sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lähenemisviisist
Haiglatöötajate vormirõivaste tarnimine (eeldatav maksumus 300 000 eurot)	Direktiiv 2014/24/EL (täielikult reguleeritud)	<ul style="list-style-type: none"> — Menetlusest kõrvalejätmise ja kvalifitseerimise tingimused eetiliste töövõtete tagamiseks tarneahelas — Pakkumuste hindamise kriteeriumid sisaldavad viidet kolmandate isikute märgistele, mis tõendavad eetilist tootmist — Lepingutingimused tugevdavad kohustusi ja võimaldavad jälgida tarneahelat — Tehnilistes kirjeldustes nõutakse ligipäasetavust ja puuetega inimeste vajadustega arvestamist
Hooldusteenused haavatavatele noortele (eeldatav maksumus 1 miljon eurot)	Direktiiv 2014/24/EL (lihtsustatud kord)	<ul style="list-style-type: none"> — Esialgne turu-uuring, et otsustada, kuidas on kõige tõhusam teenust osutada — Konsulteerimine kasutajate ja ekspertidega, et teha kindlaks kasutajate vajadused, sealhulgas seoses ligipäasetavusega — Leping võib reserveerida avalikke teenuseid osutavatele organisatsioonidele (sotsiaalteenustele reserveeritud hankelepingud) — Pakkumuste hindamise kriteeriumid on keskendunud kvaliteedile ja sotsiaalsele kaasamisele (nt eeldatakse puuetega kohandatud omadusi ja ligipäasetavuse elemente) — Lepingutingimustes võidakse maksmine siduda tulemustega, nt kindlaksmääratud positiivsed tulemused noorte jaoks
Avaliku ja erasektori partnerlus linnapiirkonna arendamiseks, mis hõlmab sotsiaaleluasemeid ja ühiskondlikke teenuseid (eeldatav maksumus 25 miljonit eurot)	Direktiiv 2014/23/EL (kontsessioonide direktiiv)	<ul style="list-style-type: none"> — Kvalifitseerimise tingimused sisaldavad varasematest sotsiaalselt kaasaval viisil ellu viidud projektidest saadud kogemusi — Tehnilised kirjeldused peavad sisaldama kõigile hoonetele, üldkasutatavatele kohtadele ja kommunaalteenustele ligipäasetavuse kriteeriume — Lepingutingimused sisaldavad teataval hulgal ebasoodsas olukorras olevate töötajate töölevõtmist ja koolitamist

Kuigi eespool olevas tabelis on esitatud vaid väike valik lepinguliikidest, kus sotsiaalsed kaalutlused võivad olla esikohal, näitab see, milliseid lähenemisviise on ELi õiguse kohaselt võimalik kasutada. Kõik eespool kirjeldatud sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lähenemisviisid on seotud lepingu esemega. Mõned näited lähenemisviisidest, mis ei oleks lepingu esemega seotud, on järgmised:

- nõue, et pakkujatel peavad olema kõigi nende toodete kohta (sealhulgas nende kohta, mida ei osteta) kolmandate isikute märgised/sertifikaadid või et nad peavad värbama ebasoodsas olukorras olevaid töötajaid kogu oma tegevuse ulatuses (mitte ainult konkreetse lepingu täitmiseks);
- lisapunktide andmine pakkujatele, kes nõustuvad tegema heategevusliku annetuse või toetama projekti, mis ei ole seotud sõlmitava lepinguga;
- nõue, et pakkujatel peavad olema kehtestatud üldised ettevõtja sotsiaalse vastutuse põhimõtted, mitte erinõuded asjaomase lepingu täitmise kohta.

Kolmandat näidet toetavad direktiivi 2014/24/EL põhjendus 97 ja direktiivi 2014/25/EL põhjendus 102. Selle asemel et nõuda kogu ettevõtte suhtes kehtivaid põhimõtteid, peaksite keskenduma sotsiaalse vastutuse konkreetsetele aspektidele, mida soovite lepingus käsitleda. Mõnel juhul võivad ettevõtja sotsiaalse vastutuse põhimõtted toimida teatava nõude puhul (osalise) tõendina. Näiteks kui teie leping sisaldab tingimusi, mille eesmärk on kaitsta rikkumisest teatajaid kogu tarneahela ulatuses, võivad pakkujad viidata oma üldistele rikkumisest teatamise põhimõtetele ja erimeetmetele, mis tuleb lepingu jaoks kehtestada.

4.2. Lihtsustatud kord

Riigihankedirektiivide 2014. aasta reformi käigus tõdeti, et teatavate teenuste, eelkõige sotsiaal-, tervishoiu-, haridus- ja ühiskondliku tegevusega seotud teenuste suhtes tuleks kohaldada eraldi norme. Oma laadist tulenevalt pakuvad need teenused üldiselt vähest piiriülest huvi ning need on ka kogu ELis erinevalt korraldatud, mis kajastab erinevaid kultuuritraditsioone. Nendel põhjustel kehtestati eraldi lihtsustatud kord, mis pakub sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete jaoks ainulaadseid võimalusi.

Euroopa sotsiaalteenuste kvaliteediraamistik

2010. aastal võeti vastu Euroopa vabatahtlik sotsiaalteenuste kvaliteediraamistik. Raamistikus on kindlaks määratud sotsiaalteenuste kvaliteedipõhimõtted ja tegevuskriteeriumid, et aidata kaasa rakendamisele ja järelevalvele. See on mõeldud nii sotsiaalteenuste eest vastutavatele avaliku sektori hankijatele kui ka teenuseosutajatele ja nende töötajatele.

Üldiste kvaliteedipõhimõtete kohaselt peaksid sotsiaalteenused olema kättesaadavad, juurdepäsetavad, taskukohased, isikukesksed, kõikehõlmavad, järjepidevad ja tulemustele suunatud. Iga nimetatud põhimõtet kirjeldatakse põhjalikumalt raamistikus.

Põhimõtted ja kriteeriumid on eriti asjakohased teenuste puhul, mille suhtes kohaldatakse lihtsustatud korda. Näiteks võivad need aidata struktureerida kasutajatega konsulteerimist ning nende kaasamist teenuste kavandamisse ja teenuslepingute sõlmimisse. Täieliku raamistikuga saab tutvuda siin.

Sotsiaalteenustele ja muudele eriteenustele ⁽⁸⁹⁾ kehtestatud lihtsustatud kord seab selliste teenuste suhtes ELi õigusnormide kohaldamisele kõrgema piirmäära ja võimaldab liikmesriikidel kehtestada nende hankimise kohta siseriiklikud õigusnormid. Kuna liikmesriikidel on selles valdkonnas ulatuslik kaalutlusruum, võivad sotsiaalteenuste ja muude eriteenuste suhtes kohaldatavad menetlusnormid ELis märkimisväärselt erineda. ELi õiguse kohaselt kohaldatakse endiselt ainult aluslepingus sätestatud läbipaistvuse ja võrdse kohtlemise põhimõtet ning nõuet avaldada hanketeade ja teatada hankelepingu sõlmimisest.

Nende aluspõhimõtete raames on lihtsustatud korra alusel sõlmivavate lepingute suhtes võimalik kohaldada hankemenetlusi, mis on paindlikumad kui täielikult asjaomaste direktiividega reguleeritavate lepingute puhul kasutatavad menetlused. Näiteks võib kasutajaid ja potentsiaalseid teenuseosutajaid teenuse kavandamisse rohkem kaasata ning eri aspektide üle, nagu kvaliteet, hõlmavus ja personalikorraldus, võib pidada läbirääkimisi. Samuti on võimalik kohaldada menetlusi, mis põhinevad riigihankedirektiivides sätestatud menetlustel, kuid spetsiifiliste kohandustega, mis muudavad need ostetavate teenuste jaoks sobivamaks ⁽⁹⁰⁾. Näiteks võite enne pakkumiskutse / kirjeldava dokumendi avaldamist pidada pakkujatega dialooge või kohandada pakkumuste esitamise tähtaegu või hankemenetluses osalema kutsutud pakkujate arvu.

Lisanäiteid selle kohta, kuidas lihtsustatud korda liikmesriikides kasutatakse, on esitatud käesolevale jaotisele lisatud selgituskastides.

Näited lihtsustatud korda käsitlevatest siseriiklikest õigusaktidest / suunistest Prantsusmaa ja Šotimaa

2019. aastal avaldasid kolm Prantsusmaa ministeeriumi koos ajakohastatud suunised hangete sotsiaalsete aspektide kohta. See kajastab riigihankedirektiive, mis võeti Prantsuse õigusesse üle 25. märtsi 2016. aasta dekreediga nr 2016-360 (décret 2016-360).

Paljude muude teemade hulgas käsitletakse suunistes kohandatud menetluse kasutamist. Seda saab kasutada sotsiaalteenuste ja muude eriteenuste puhul, nagu on sätestatud dekreedis artiklites 27 ja 28. Suunistes antakse soovitusi selle kohta, kuidas seda menetlust saab kasutada sotsiaalsete eesmärkide, nagu töötute tööturule toomise saavutamiseks. Näiteks võivad pakkujad välja pakkuda alternatiivseid sotsiaalsete eesmärkide saavutamise viise.

Suunistes rõhutatakse ka seda, et kohandatud menetlus ei võimalda lepinguid ühe konkreetse ettevõtte jaoks kõrvale panna, kuid asjakohasel juhul võib kasutada reserveerimist.

⁽⁸⁹⁾ Direktiivi 2014/24/EL III jaotis (artiklid 74–77), direktiivi 2014/25/EL artiklid 91–94. Direktiivi 2014/23/EL artiklis 19 on sätestatud, et sotsiaalteenuste ja muude eriteenuste kontsessioonide suhtes kohaldatakse üksnes eelteate ja lepingu sõlmimise teate avaldamist ning õiguskaitsevahendeid käsitlevaid õigusnorme.

⁽⁹⁰⁾ Hanketeades on oluline märkida, kas kasutate mõnda tavamenetlust või olete seda lihtsustatud korra kohase lepingu sõlmimiseks kohandanud.

Ka Prantsuse ametiasutus Direction des Affaires Juridiques on avaldanud kohandatud menetluse kasutamise suunised, kus ta rõhutab, et see peaks võimaldama VKEdes ja teiste n-õ ebatraditsiooniliste pakkujate suuremat osalemist.

Šotimaal on koostatud lihtsustatud korras hooldus- ja tugiteenuste hankimise erisuunised. Suunistes antakse ülevaade teenuste kasutajate ja hooldusteenuste osutajate kaasamise, hangete kavandamise, sealhulgas vajaduse korral kogukonna saadavat kasu käsitlevate nõuete, ning pärast lepingute sõlmimist nende haldamise parimatest tavadest. Suunistes esitatakse näiteid selle kohta, kuidas on võimalik kaitsta teenuste katkematus ja kvaliteeti hankemenetluse igas etapis.

Märkimisväärne osa lihtsustatud korra alusel reguleeritavatest teenustest on isikuteenused. Sellised teenused avaldavad olulist mõju neid saavate inimeste heaolule ja eeldavad töömahukaid tegevusi. ELi riigihanke-eeskirjades tunnustatakse, et nende teenuste hankimisel on oluline võtta arvesse paljusid kvalitatiivseid aspekte ja kaalutlusi. Seetõttu peavad lihtsustatud korda käsitlevad siseriiklikud õigusnormid tagama, et avaliku sektori hankijad saavad arvesse võtta järgmist: kvaliteet, katkematus, ligipääsetavus, taskukohasus, teenuste kättesaadavus ja terviklikkus, eri kategooria kasutajate, sealhulgas ebasoodsas olukorras olevate ja haavatavate elanikkonnarühmade erivajadused ning kasutajate kaasamine ja neile suuremate õiguste andmine ning innovatsioon. Siseriiklikes õigusnormides võidakse ka täpsustada, et selliste lepingute saamiseks esitatud pakkumuste hindamise kriteeriumid sisaldavad teenuste kvaliteedi- ja kestlikkusnõudeid.

Tasub meenutada, et teenuse, sealhulgas sotsiaaltenuste osutamise korraldamiseks võib olla erinevaid viise. Mõned neist ei kuulugi hanke-eeskirjade kohaldamisalasse. Näiteks:

- toetust võib anda ühele või mitmele kogukondlikule organisatsioonile ⁽⁹¹⁾;
- organisatsioon võib otsustada osutada teenust oma vahenditega või
- organisatsioon võib teenuse osutamiseks kasutada organisatsioonisisest teenuseosutajat või teha koostööd teiste avaliku sektori hankijatega ⁽⁹²⁾.

Kui on oht, et ettevõtjale antakse valikuline eelis, tuleb kaaluda aluslepingu artiklites 107 ja 108 sätestatud riigiabi eeskirju ⁽⁹³⁾.

Lihtsustatud korraga reguleeritavate teenuste täielik loetelu on sätestatud riigihankedirektiivides; ⁽⁹⁴⁾ järgmisel leheküljel on esitatud valik teenuseid, mis on sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete puhul kõige asjakohasemad. Teenuseid, mis on loetletud paksus kirjas, võib reserveerida avalikke teenuseid osutavatele organisatsioonidele (vt jaotis 4.3).

Head tavad

- Hankelepingu eseme kindlaksmääramisel kaaluge, kuidas see määrab ära, milliseid õigusnorme kohaldatakse, näiteks juhul kui lepingu suhtes kohaldatakse lihtsustatud korda.
- Teie lepingu ese ja asjaomased CPV-koodid määravad kindlaks ka nende sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kriteeriumide kohaldamisala, mida te saate kohaldada, seepärast veenduge, et kõik asjakohased aspektid on hõlmatud (nt linnapiirkonna arendamine, sealhulgas sotsiaaleluasemed ja ühiskondlikud teenused).
- Kui kohaldatakse lihtsustatud korda, peate tutvuma siseriiklike õigusnormide ja suunistega ning kaaluma, kuidas korraldada menetlus nii, et sotsiaalset väärtust suurendada, näiteks kasutajate kaasamisega hankemenetlusse.

Näited lepingutest, mis on sõlmitud lihtsustatud korra alusel

Euroopa Liidu Teatajas avaldatud teadetes osutatakse mõningatele võimalustele lihtsustatud korra kasutamiseks sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks. Näiteks otsustas avaliku sektori hankija kasutada kogukonna ennetus- ja heaoluteenuste lepingu sõlmimiseks konkurentsipõhist läbirääkimistega hankemenetlust. Eesmärk oli osaleda koostööpõhises ühiskavandamises ja sellele järgnevas teenuste võrgustiku ülesehitamises.

⁽⁹¹⁾ Nagu on sätestatud direktiivi 2014/24/EL põhjenduses 4: „[...] ei kuulu tavaliselt riigihangete eeskirjade kohaldamisalasse ka mõne tegevuse pelk rahastamine, eelkõige toetuste kaudu, mis on tihti seotud kohustusega hüvitada saadud summad, kui neid ei kasutata eesmärgipäraselt“. Vt ka direktiivi 2014/24/EL põhjendus 114 ja direktiivi 2014/25/EL põhjendus 120.

⁽⁹²⁾ Sellisel juhul kohaldatakse direktiivi 2014/24/EL artiklis 12 ja direktiivi 2014/23/EL artiklis 17 avaliku sektori üksuste vaheliste riigihanklepingute ja kontsessioonide kohta sätestatud õigusnorme. Direktiivi 2014/25/EL artiklites 28–30 on sätestatud õigusnormid, mida kohaldatakse kommunaalteenuste hankimisega seotud erisuhete suhtes.

⁽⁹³⁾ Lisateavet saab aadressilt http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html.

⁽⁹⁴⁾ Direktiivi 2014/24/EL XIV lisa, direktiivi 2014/25/EL XVII lisa ja direktiivi 2014/23/EL IV lisa.

Teates kirjeldati hanke eeldatavaid tulemusi, mis olid muu hulgas järgmised:

- üksikisikute ja kogukondade elukvaliteedi parandamine;
- inimeste üldise tervise ja heaolu parandamine alates sünnist ja kogu elu jooksul ning inimeste toetamine nende sõltumatuse säilitamisel;
- inimesed saavad teenuseid valida ja kontrollida ning neile on kättesaadav toetus.

Pakkumuste hindamise kriteeriumid keskenduvad teenuse sotsiaalsele väärtusele ja muudele kvalitatiivsetele aspektidele.

Teiseks näiteks on raamleping eakatele hoolekandeteenuste osutamiseks. Ka see leping sõlmiti konkurentsipõhise läbirääkimistega hankemenetluse alusel. Huvitatud teenuseosutajatel paluti esitada kodus elavate nõrga tervisega inimeste toetamise, sealhulgas kaugabistamiseks vajalike seadmete soetamise kontseptsioonid.

Pakkumuste hindamise kriteeriumide keskmeks olid eelkõige osutatava teenuse kvaliteet, sealhulgas eksperditeadmised, ja eraldatavad ressursid, ning meetodid, mida kasutatakse, et võimaldada teenuse kasutajatel jääda oma koju. Kokku saadi neli pakkumust ja edukas pakkuja oli VKE.

Tabel 4.2

Väljavõte direktiivi 2014/24/EL XIV lisast – valitud teenused, mille suhtes kohaldatakse lihtsustatud korda ja direktiivi 2014/24/EL artiklit 77 või direktiivi 2014/25/EL artiklit 94 (paksus kirjas)

Kirjeldus	Ühtse riigihangete klassifikaatori (CPV) kood
Tervishoiu- ja sotsiaalteenused ja nendega seotud teenused	75200000-8; 75231200-6; 75231240-8; 79611000-0; 79622000-0 [koduabipersonali pakkumise teenus]; 79624000-4 [põetuspersonali pakkumise teenus] ja 79625000-1 [meditsiinipersonali pakkumise teenus] , 85000000-9 kuni 85323000-9 [tervishoiu- ja sotsiaalteenused] ; 98133100-5, 98133000-4 [ühiskondlike organisatsioonide teenused] ; 98200000-5; 98500000-8 [palgatöötajatega kodumajapidamised] ja 98513000-2 kuni 98514000-9 [tööjõuteenused kodumajapidamiste jaoks, personali vahendamise teenused kodumajapidamiste jaoks, bürootöötajad kodumajapidamiste jaoks, ajutine personal kodumajapidamiste jaoks, koduabiteenused ja koduteenused]
Administratiivsed sotsiaalteenused ning hariduse, tervishoiu ja kultuuri haldusteenused	85321000-5 ja 85322000-2, 75000000-6 [riigihaldus-, kaitse- ja sotsiaalkindlustusteenused], 75121000-0 [hariduse haldusteenused] , 75122000-7 [tervishoiu haldusteenused] , 75124000-1; 79995000-5 kuni 79995200-7; 80000000-4 [haridus- ja koolitusteenused] kuni 80660000-8, sealhulgas 80110000-8 [alusharidusteenused] , 80300000-7 [kõrgharidusteenused] , 80420000-4 [e-õppe teenused] , 80430000-7 [täiskasvanukoolitusteenused ülikooli tasemel] , 80511000-9 [personalikoolitusteenused] , 80520000-5 [koolitusrajatised] ning 80590000-6 [juhendamisteenused] ; 92000000-1 kuni 92700000-8, sealhulgas 92500000-6 [raamatukogu-, arhiivi-, muuseumi- ja muud kultuuriteenused] , 92600000-7 [sporditeenused] 79950000-8 [näituste, messide ja kongresside organiseerimise teenused], 79951000-5 [seminaride organiseerimise teenused], 79952000-2 [ürituste korraldamise teenused], 79952100-3 [kultuurisündmuste organiseerimise teenused], 79953000-9 [festivalide organiseerimise teenused], 79954000-6 [pidude organiseerimise teenused], 79955000-3 [moetenduste organiseerimise teenused], 79956000-0 [messide ja näituste organiseerimise teenused]
Kohustusliku sotsiaalkindlustuse teenused (*)	75300000-9
Sotsiaaltoetuste teenused	75310000-2, 75311000-9, 75312000-6, 75313000-3, 75313100-4, 75314000-0, 75320000-5, 75330000-8, 75340000-1

Kirjeldus	Ühtse riigihangete klassifikaatori (CPV) kood
Muud ühiskondlikud, sotsiaal- ja isikuteenused, sealhulgas ametiühingute, poliitiliste organisatsioonide, noorteühenduste ja muude organisatsioonide teenused	98000000-3; 98120000-0; 98132000-7; 98133110-8 [noorteorganisatsioonide teenused] ja 98130000-3
Usuorganisatsioonide teenused	98131000-0
Muud haldusteenused ja teenused valitsusele	75100000-7 kuni 75120000-3; 75123000-4 [elamumajanduse haldusteenused]; 75125000-8 kuni 75131000-3
Ühiskonnale pakutavad teenused	75200000-8 kuni 75231000-4
Vanglaga seotud teenused, avaliku turvalisuse ja päästeteenused, kui need ei ole artikli 10 punkti h kohaselt välja jäetud	75231210-9 kuni 75231230-5; 75240000-0 kuni 75252000-7; 794300000-7; 98113100-9
Rahvusvahelised teenused	98900000-2 [eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste teenused] ja 98910000-5 [rahvusvaheliste organisatsioonide ja üksuste eriteenused]

(¹) Need teenused ei kuulu direktiivi kohaldamisalasse, kui nende osutamist korraldatakse majandushuvi mittepakkuvate üldhuviteenustena. Liikmesriikidel on vabud korraldada kohustuslike sotsiaalteenuste või muude teenuste osutamist üldhuviteenustena või majandushuvi mittepakkuvate üldhuviteenustena.

4.3. Reserveerimine

Paljudes ELi liikmesriikides on kaitstud töökodadel ja tööhõiveprogrammidel oluline roll puuetega inimeste või muul viisil ebasoodsas olukorras olevate inimeste tööturule lõimimisel. Need töökodad osutavad sageli teenuseid, mida avaliku sektori hankijad vajavad, näiteks hooldus ja remont, ladustamine või tootmine ja montaaž. Lisaks on kaitstud tööhõive programmid olemas ettevõtetes, kes tegutsevad mitmesugustes valdkondades, nagu turism või IT-teenused. Need töökodad ja programmid pakuvad tööd puuetega inimestele ning nende kaudu võidakse tööle võtta ka teisi ebasoodsas olukorras olevaid töötajaid.

Riigihankedirektiivide (⁹⁵) kohaselt võivad liikmesriigid reserveerida õiguse osaleda hankemenetlustes neile kaitstud töökodadele ja ettevõtjatele, kelle peamine eesmärk on puuetega inimeste või ebasoodsas olukorras olevate inimeste sotsiaalne ja kutsealane lõimimine. Samuti on võimalik ette näha, et lepinguid täidetakse struktureeritud ja stabiilsete kaitstud tööhõive programmide raames. Reserveeringu saamiseks peab vähemalt 30 % nende töökodade või ettevõtete töötajatest või kaitstud tööhõive programmide elluvijatest olema puuetega või ebasoodsas olukorras olevad inimesed. Reserveerida on võimalik ka ainult lepingu teatavaid osi.

Kes on puuetega inimene või ebasoodsas olukorras olev inimene? Kuigi täpne määratlus sõltub liikmesriigist/liikmesriikidest, kes otsustasid tegutseda ELi reserveeritud lepinguid käsitlevate sätete alusel, ja on seega määratletud liikmesriigi õiguses, esitatakse allolevas selgituskastis tüüpilised isikute kategooriad, mida eelnimetatud mõisted võivad hõlmata (⁹⁶). Pange tähele, et puuetega inimeste ja ebasoodsas olukorras olevate töötajate kategooriad ei välista teineteist.

Kes on puuetega inimesed ja ebasoodsas olukorras olevad inimesed?

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni kohaselt on **puuetega inimene** isik, kellel on pikaajaline füüsiline, vaimne, intellektuaalne või meeleline kahjustus, mis võib koostoimel erinevate takistustega tõkestada tema täielikku ja tõhusat osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel.

Mõnes riigis tunnustatakse inimene ametlikult puudega inimeseks, kui

a) ta tunnustatakse riiklike õigusnormide kohaselt puudega isikuks või

(⁹⁵) Direktiivi 2014/24/EL artikkel 20, direktiivi 2014/25/EL artikkel 38 ja direktiivi 2014/23/EL artikkel 24.

(⁹⁶) Allpool esitatud loetelud on soovituslikud ja tuginevad vastavalt ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artiklile 1 ja (teatavate täiendustega) komisjoni 2014. aasta määruse (EL) nr 651 (üldise grupierandi määruse) artiklile 2.

b) talle antakse ELi puudega isiku kaart.

Ebasoodsas olukorras olev inimene võib olla iga isik, kes kuulub ühte või mitmesse järgmisesse kategooriasse:

- a) pikaajaline töötu (ajavahemik võib varieeruda, nt isikud, kellel ei ole viimase 6–24 kuu jooksul olnud alalist palgalist töökohta);
- b) noor (nt 15–24aastane);
- c) isik, kes ei ole omandanud keskharidust ega kutseharidust (rahvusvahelise ühtse hariduse liigituse 3. tase) või kelle täisajaga õppe lõpetamisest on möödunud vähem kui kaks aastat ja kellel ei ole õnnestunud saada oma esimest alalist palgalist töökohta;
- d) üle 50aastane isik;
- e) üks elav täiskasvanu, kellel on vähemalt üks ülalpeetav;
- f) isik, kes töötab sektoris või ametialal, kus sooline ebavõrdsus ületab asjaomase liikmesriigi kõikide majandussektorite keskmist soolist ebavõrdsust (nt 25 %), ja kes kuulub vastavasse vähemusse;
- g) isik, kes on liikmesriigi rahvusvähemuse liige ja/või kellel on vaja parandada oma keele- või kutseoskusi või suurendada töökogemust, et tõhustada oma väljavaateid püsiva töökohta leidmiseks;
- h) isik, keda võib pidada vaesuse või tõsise puuduse ohus olevaks (nt materiaalse puuduse all kannatavad inimesed, väga madala tööhõivega leibkondades elavad isikud, kodutud jne), või
- i) isik, kes elab muudes haavatavat olukorda põhjustavates tingimustes (nt koduvägivald, sõltuvuse all kannatavad inimesed jne).

Lisaks eespool selgitatud üldsättele reserveerimise kohta saavad liikmesriigid teatavate lihtsustatud korra kohaldamisalasse kuuluvate teenuste puhul kasutada eraldi reserveerimist⁽⁹⁷⁾. See on suunatud organisatsioonidele, kes osutavad kavandatava hankelepinguga seotud avalikke teenuseid, näiteks mittetulunduslikule sihtasutusele, kes edendab kirjaoskust ja soovib hankes osaleda täiskasvanute kirjaoskuse kursuste pakkumiseks. Hankemenetluses osalemise võib sellistele organisatsioonidele reserveerida, kui nad vastavad teatavatele tingimustele, mis on seotud nende eesmärkide, kasumi reinvesteeringu, töötajate omandiõiguse ja osalusjuhtimisega⁽⁹⁸⁾. Selliste organisatsioonide hulka võivad kuuluda sotsiaalsed ettevõtted, töötajate juhitud usaldusühingud ja heategevusorganisatsioonid.

Loetelu teenustest, mille suhtes reserveerimist saab kohaldada, on ammendav, seega ei saa seda kohaldada muude teenuste suhtes. Lisaks ei tohi sama avaliku sektori hankija olla viimase kolme aasta jooksul sõlminud selle reserveeringu alusel lepingu saanud organisatsiooniga lepingut samade teenuste kohta. Kui sama avaliku sektori hankija on kolme aasta jooksul sõlminud reserveerimata hanke raames asjaomaste teenuste kohta lepingu, siis seda piirangut organisatsiooni suhtes ei kohaldata. Reserveeringu alusel sõlmitud lepingute maksimaalne kestus on kolm aastat.

Nende normide eesmärk on tagada, et reserveerimine ei moonutaks põhjendamatult konkurentsi. Oluline on mees pidada, et reserveerimise kasutamine on vabatahtlik. Asjaolu, et asjaomane teenus on loetletud nende teenuste hulgas, mille jaoks on olemas reserveerimise võimalus, ei takista sõlmimast selle teenuse kohta lepingut reserveerimiseta menetluse alusel kooskõlas lihtsustatud korraga.

Toidutöötlemise reserveeritud hange Vendées (Prantsusmaa)

Hanke eesmärk

2011. aastal sõlmis Vendée departemang lepingu puuetega inimestega koostööd tegeva sotsiaallettevõttega mahepõllumajanduslike toodete logistikakeskuse käitamiseks. Keskus toetab einete ladustamist, töötlemist, pakendamist ja keskkoolidesse toimetamist. Eesmärk oli osta säästvaid ja kvaliteetseid tooteid väiksemate kuludega ning lihtsustada juurdepääsu kohalikele tootjatele.

⁽⁹⁷⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 77 ja direktiivi 2014/25/EL artikkel 94. Asjaomased teenused on esitatud paksus kirjas tabelis 4.2.

⁽⁹⁸⁾ Neid tingimusi on kirjeldatud direktiivi 2014/24/EL artikli 77 lõikes 2 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 94 lõikes 2.

Lähenemisviis

Leping sõlmiti reserveeritud pakkumusena. Edukaks pakkujaks osutus organisatsioon ADAPEI-ARIA 85. See sotsiaalne ettevõtte teeb koostööd puuetega inimestega ja ei paku neile mitte ainult töökohta, vaid ka meditsiinilist ja sotsiaalset tuge. Organisatsioonis töötab kokku üle 1 400 inimese. Toiduainete ühishankekse loodi ostjate rühm ja julgustati neid kasutama logistikakeskust. Logistikakeskuse käitamise lepingut uuendati 2015. aastal.

Tulemused

Puuetega inimestega töötava sotsiaallettevõttega reserveeritud hankelepingu sõlmimisega tagas ministeerium positiivse sotsiaalse mõju ning kohapeal toodetud mahetoidu kasutamise. Aastas tarnitakse 31 keskkoolile üle 1 800 000 eine.

Saadud kogemused

See on osutunud edukaks toidu- ja toitlustussektori ühise ja üldise hankemeetodi loomise mudeliks, mis hõlmab kestliku arengu kolme sammast: keskkonda, sotsiaalvaldkonda ja majandust. Selle lähenemisviisiga seoti sotsiaalse ettevõttega sõlmitud reserveeritud lepingu kaudu põllumajandusliku toidutööstuse teenuste osutajate vajadused tõhusalt eri ostjate tarnevajadustega. Vendée departemang kaalub praegu programmi laiendamist, et kaasata ka teisi ostjaid (vanadekodud, koolid, omavalitsused), ning võimaluse korral kasutada sarnast lähenemisviisi kala hankimisel. Praegu tegeletakse turu kaasamisega.

Head tavad

- Lepingu reserveerimine, et sellele saaksid konkureerida sotsiaalse eesmärgiga organisatsioonid või programmid, võib olla tõhus viis sotsiaalse väärtuse loomiseks hangete kaudu.
- Turu-uuringud võivad aidata kindlaks teha asjaomased organisatsioonid, mis vastavad reserveeritud lepinguid käsitlevates õigusnormides kehtestatud kriteeriumidele, ja nende suutlikkuse lepinguid täita (vt jaotis 2.3 „Sidusrühmadega konsulteerimine“).
- Kui sotsiaalsetel ettevõtetel puudub suutlikkus reserveeritud lepingute sõlmimiseks üksi pakkumust esitada, kaaluge lepingu osadeks jagamist või nõuetele vastamiseks partnerluste või konsortsiumide loomise võimaldamist. Pidage meeles, et suurema lepingu konkreetseid osi on võimalik reserveerida täitmiseks sotsiaalsetele ettevõtetele.

4.4. Tehnilised kirjeldused

Kui olete kindlaks määranud lepingu eseme, tuleb see üksikasjalikumateks nõueteks edasi arendada. Tehniline kirjeldus ütleb turuosalistele täpselt, mida te soovite hankida, ning see võib hõlmata sotsiaalseid aspekte, kui need on oluline osa sellest, mis tuleb saavutada. Pakkumused, mis ei vasta tehnilisele kirjeldusele, tuleb tagasi lükata, ⁽⁹⁹⁾ seega on tähtis esitada üksnes olulised nõuded ⁽¹⁰⁰⁾. Eelistused peaksid kajastuma pakkumuste hindamise kriteeriumides, nagu on kirjeldatud jaotises 4.7.

Seotus hankelepingu eseme ja tehnilise kirjeldusega

Riigihankedirektiivides on sätestatud, et tehnilistes kirjeldustes võib viidata tellitavate ehitustööde tegemise, asjade tootmise või teenuste osutamise teatavale protsessile või meetodile või spetsiifilisele protsessile nende olelusringi muus etapis. See kehtib ka juhul, kui need elemendid ei ole hanke olulised osad, tingimusel et need on seotud hankelepingu esemega ning proportsionaalsed selle väärtuse ja eesmärkidega.

See tähendab, et kõik tehnilised kirjeldused ei pea olema seotud teguritega, mis on nähtavad või äratuntavad lõpptootes või -teenuses. Näiteks võivad tekstiiltooted, mille tootmisel on kasutatud toksilisi värvaineid (mis kujutavad endast tõsist ohtu töötajate tervisele), olla identsed nendega, mida toodetakse ohutumalt.

⁽⁹⁹⁾ Euroopa Liidu Kohus juhtis tehnilisele kirjeldusele mittevastavate pakkumuste tagasilükkamise kohustusele tähelepanu kohtuasjas C-243/89: komisjon vs. Taani Kuningriik (Storebaelt) ja kohtuasjas C-561/12: Nordecon AS ja Ramboll Eesti AS vs. Rahandusministeerium (Nordecon).

⁽¹⁰⁰⁾ Vajaduse korral võib tehniliste kirjelduste paindlikkuse suurendamiseks kasutada alternatiivseid lahendusi. Alternatiivseid lahendusi käsitlevad õigusnormid on sätestatud direktiivi 2014/24/EL artiklis 45 ja direktiivi 2014/25/EL artiklis 64.

Tehnilises kirjelduses võib nõuda mittetoksiliste värvainete kasutamist konkreetsetes osetavates toodetes. Töötajate ohutusega seotud üldisemad nõuded võib lisada kvalifitseerimise tingimustesse ja/või lepingu täitmise klauslitesse.

Tehnilisi kirjeldusi võib sõnastada mitmel viisil: kasutades tunnustatud Euroopa, rahvusvahelisi või riiklikke standardeid, toimivus- või funktsionaalseid nõudeid või mõnda nende lähenemisviiside kombinatsiooni. Tulemuslikkusele põhinevad tehnilised kirjeldused võivad olla iseäranis asjakohased teenuste puhul, sealhulgas sotsiaalse elemendiga teenuste puhul. Näiteks kui te hangite eakatele mõeldud koduhooldusteenuseid, võib tehnilises kirjelduses nõuda teatavat mõju teenuse saajate iseseisvusele ja heaolule. Tehnilised kirjeldused tuleks sõnastada objektiivselt ja läbipaistvalt, et kõik pakkujad neist aru saaksid. Tuleb mõelda ka sellele, kuidas hinnata nõuetele vastavust – näiteks pakkujate avaldus, milles kirjeldatakse nende lähenemisviisi koduvisiitidele, töötajate koolitusele ja kvaliteedikontrollile.

Tehniliste kirjelduste üldine nõue on tagada kõigile pakkujatele võrdne juurdepääs, seega tuleb kaaluda, kuidas mõjutavad nõuded eri ettevõtjate (sh sotsiaalmajanduse organisatsioonide ja sotsiaalsete ettevõtete) konkurentsivõimet. Üks võimalus seda teha on koostada hanke-eelses etapis oma tehnilise kirjelduse esialgne kavand ja küsida turu-uuringu käigus kõigilt huvitatud ettevõtjatelt tagasisidet. See võib aidata tagada, et ei lisata elemente, mis võiksid osalemist takistada või mis põhjendamatult soosivad mis tahes ettevõtjat või seavad ta ebasoodsasse olukorda.

Ka kasutajatega konsulteerimine võib aidata tagada, et tehniline kirjeldus kajastab tõelisi vajadusi ega sisalda tarbetuid elemente. Näiteks võivad raamatukogu kasutajad anda nõu tarnitava materjali mitmekesisuse ja kuju ning soovitud vahendite ja teenuste kohta. 3. peatükis vaadeldakse üksikasjalikult vajaduste hindamise ja kasutajatega konsulteerimise tähtsust sotsiaalselt vastutustundlikes riigihangetes.

4.4.1. *Ligipääsetavusnõuded tehnilises kirjelduses*

Direktiivi 2014/24/EL artikli 42 lõikes 1 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 60 lõikes 1 on sätestatud, et

„[k]õigi selliste riigihangete puhul, mille eseme kavandatud kasutajateks on füüsilised isikud, olenemata sellest, kas kasutajaks on üldsus või avaliku sektori hankija töötajad, peab kõnealune tehniline kirjeldus olema koostatud nii, et selles võetakse arvesse puudega inimeste või kõigi kasutajate ligipääsemise nõuet, v.a nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel“⁽¹⁰¹⁾.

See tähendab, et avaliku sektori hankijad (või kommunaalteenuste sektori üksused) ei saa valida, kas pakkuda kõigile kasutajatele kättesaadavaid kaupu, teenuseid ja ehitustöid või mitte – see on juriidiline kohustus. Selleks et näidata, kas võtate oma hankes kasutusele ligipääsetavuse kriteeriumid, ja esitada põhjendused, kui te seda ei tee, saate kasutada ajakohastatud tüüpvormides konkreetseid fakultatiivseid välju (lisateave uute tüüpvormide kohta on esitatud jaotises 3.6).

Kui kohustuslikud ligipääsetavusnõuded on ELi õiguse kohaselt kindlaks määratud, tuleb tehnilises kirjelduses neile viidata.

Nii on see direktiivi (EL) 2019/882 (toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta) (Euroopa ligipääsetavuse akt) kohaselt, millega kehtestatakse ühised ligipääsetavusnõuded, et tagada puuetega inimestele ja eakatele juurdepääs toodetele ja teenustele teistega võrdsel alusel. See kajastab ka ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonist tulenevat kohustust, mille kohaselt peavad osalisriigid pakkuma ligipääsetavaid tooteid, teenuseid ja taristuid.

Kuigi Euroopa ligipääsetavuse akti ligipääsetavusnõudeid hakatakse kohaldama alles alates 2025. aastast,⁽¹⁰²⁾ on vastavalt direktiivi 2014/24/EL ja direktiivi 2014/25/EL alusel kohaldatavale kohustusele täiesti põhjendatud viidata neile enne seda kuupäeva avaldatud hankedokumentides. See võib aidata järgida tehnilisi kirjeldusi käsitlevaid ELi õigusnorme ja tagada, et tung on valmis tagama täieliku ligipääsetavuse alates 2025. aastast.

Euroopa ligipääsetavuse akt hõlmab järgmisi tooteid ja teenuseid:

- arvutid ja operatsioonisüsteemid;
- makseterminalid ja sularahaautomaadid;

⁽¹⁰¹⁾ Vastavad direktiivi 2014/23/EL alusel reguleeritavate kontsessioonide suhtes kohaldatavad sätted puuduvad.

⁽¹⁰²⁾ Direktiiviga nähakse ette erand linna-, linnalähi- ja piirkondliku transpordi teenustele ning mikroettevõtjate osutatavatele teenustele (ettevõtja, kus töötab vähem kui 10 inimest ja mille aastakäive ei ületa 2 miljonit eurot või mille aastane bilansimaht ei ületa 2 miljonit eurot).

- piletimüügi ja registreerimisautomaadid;
- teavet pakkuvad interaktiivsed iseteenindusterminalid;
- nutitelefonid;
- digitelevisiooni teenustega seotud televisiooniseadmed;
- telefoniteenused ja nendega seotud seadmed;
- ligipääs audiovisuaalmeedia teenustele, näiteks teleülekannetele ja nendega seotud tarbija lõppseadmetele;
- teatavad lennu-, bussi-, raudtee- ja veetranspordiga seotud teenused;
- tarbijale mõeldud pangandusteenused;
- e-raamatud;
- e-kaubandus;
- Euroopa ühtne hädaabinumber „112“.

Internetipõhiste nõustamisteenuste esitavad ligipääsetavusnõuded Soomes Espoos

Hanke eesmärk

Espoo linn on lisanud oma internetipõhiste nõustamisteenuste hanke tehnilisse kirjeldusse ligipääsetavusnõude, et muuta sisu puuetega või vaegustega inimestele juurdepääsetavaks.

Läheneemisviis

Pakutav teenus peab olema kättesaadav ja vastama veebisisu juurdepääsetavussuuniste (WCAG 2.0 Web Content Accessibility Guidelines) A- ja AA-tasemele. See hõlmab näiteks pimesust ja nägemispuuet, kurtust ja kuulmiskahjustust, õpiraskusi, kognitiivseid piiranguid, piiratud liikuvust, kõnehäireid, valgustundlikkust ja eespool nimetatute kombinatsioone. WCAG 2.0 edukriteeriumid on sõnastatud väidetena, mida saab testida ja mis seega ei sõltu üksikutest tehnoloogilistest lahendustest.

Tulemused

Loodud veebisait on parandanud juurdepääsu linna osutatavatele internetipõhiste nõustamisteenustele ja aitab Espool paremini toetada puuetega või vaegustega linnakodanike.

Saadud kogemused

Ligipääsetavusnõuete lisamine pakumiskutsetesse suurendab pakutava teenuse kasutatavust ja võimaldab kodanikel avalikke teenuseid optimaalselt kasutada.

Allikas: Soome majandus- ja tööhõiveministeerium, sotsiaalselt vastutustundliku riigihanke juhend (2017)

Kohustuslike ligipääsetavusnõuetega tagatakse, et tooted ja teenused on kavandatud ja toodetud nii, et nende eeldatav kasutamine puuetega inimeste poolt oleks võimalikult laialdane, ning võimaluse korral on tootes või tootel esitatud teave selle toimimise ja **ligipääsetavuselementide** kohta. **Lisaks on Euroopa ligipääsetavuse akti III lisas sätestatud tehiskeskonna ligipääsetavusnõuded**, mida liikmesriigid võivad kohaldada. Kuna kohustus lisada tehnilisse kirjeldusse ligipääsetavusnõudeid kehtib ka ehitustööde hankelepingute suhtes, võib lisa olla kasulik lähtealus projekteerimis- ja ehituslepingute jaoks.

Hankedokumentides võib otse viidata Euroopa standardiorganisatsioonide välja töötatud toodete või teenuste ligipääsetavusnõuete harmoneeritud standarditele või tehnilistele kirjeldustele, sealhulgas Euroopa ligipääsetavuse akti alusel välja töötatud standarditele või tehnilistele kirjeldustele. Näiteks standard EN 301 549 ⁽¹⁰³⁾ sisaldab IKT-toodete ja -teenuste ligipääsetavusnõudeid ning standard EN 17210 ⁽¹⁰⁴⁾ sisaldab mitmesugustele hoonetele ja taristutele esitatavaid ligipääsetavusnõudeid.

⁽¹⁰³⁾ Vt https://www.etsi.org/deliver/etsi_en/301500_301599/301549/03.01.01_60/en_301549v030101p.pdf

⁽¹⁰⁴⁾ Vt <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/mandates/index.cfm?fuseaction=search.detail&id=392> ja https://standards.cen.eu/dyn/www/f?p=204:110:0:::FSP_PROJECT,FSP_LANG_ID:65077.25&cs=1B1F504D7DCF7711690E22BAE7CED456A

Toodete või teenuste ligipääsetavusnõuded võivad olla sätestatud ka muudes ELi õigusaktides ning Euroopa ligipääsetavuse akti järgimine võib aidata tagada vastavust nendele õigusaktidele.

Head tavad

- Tehniline kirjeldus peaks olema hoolikalt koostatud, et see hõlmaks kõiki olulisi sotsiaalseid aspekte, kehtestamata tarbetuid konkurentsipiiranguid.
- Funktsionaalne või tulemuspõhine tehniline kirjeldus võib olla eriti asjakohane sotsiaalseid aspekte sisaldavate teenuste hankelepingute puhul, näiteks selleks, et määrata kindlaks teenuse soovitud tulemused.
- Tehniline kirjeldus võib käsitleda tootmisprotsessi, mis ei pruugi olla ilmne lõpptoote põhjal. Tehniline kirjeldus peab siiski olema seotud hankelepingu esemega ning proportsionaalne selle väärtuse ja eesmärkidega.
- Kõigi selliste hangete puhul, mille eset hakkavad kasutama inimesed, on kohustuslik lisada tehnilisse kirjeldusse ligipääsetavusnõuded. Euroopa ligipääsetavuse aktis on kehtestatud mõned neist mitmele laialdaselt ostetavale tootele ja teenusele esitatavatest nõuetest.
- Kui uute tüüpvormide konkreetsete fakultatiivsed väljad muutuvad kättesaadavaks, siis kasutage neid, et selgitada, kas kasutasite ligipääsetavuskriteeriume, ning põhjendage, miks see ei olnud nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel võimalik.

4.5. Sotsiaal- ja tööõiguse normid ning kollektiivlepingute järgimine

Riigihankedirektiivid sisaldavad sotsiaal- ja keskkonnaklauslit, ⁽¹⁰⁵⁾ milles on sätestatud, et liikmesriigid peavad võtma asjakohaseid meetmeid, tagamaks, et riigihankelepingute täitmisel täidavad ettevõtjad „neid keskkonna-, sotsiaal- ja tööõiguse valdkonnas kohaldatavaid kohustusi, mis on kehtestatud liidu või siseriiklike õigusaktidega, kollektiivlepingutega või [...] rahvusvaheliste keskkonna-, sotsiaal- ja tööõiguse sätetega“.

Selles sättes nimetatud rahvusvahelised lepingud on loetletud lisa ⁽¹⁰⁶⁾ ja need hõlmavad Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) kaheksat põhikonventsiooni:

- konventsioon nr 87 – ühinemisvabaduse ja organiseerumisõiguse kaitse konventsioon;
- konventsioon nr 98 – organiseerumisõiguse ja kollektiivse läbirääkimisõiguse kaitse konventsioon;
- konventsioon nr 29 – sunniviisilise või kohustusliku töö konventsioon;
- konventsioon nr 105 – sunniviisilise töö kaotamise konventsioon;
- konventsioon nr 138 – vanuse alampiiri konventsioon;
- konventsioon nr 111 – (tööhõives ja töökohtadel) diskrimineerimise vastane konventsioon;
- konventsioon nr 100 – võrdväärse töö eest mees- ja naistöötajate võrdse tasustamise konventsioon;
- konventsioon nr 182 – lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamise konventsioon.

Lisaks sellele, et „sotsiaal- ja keskkonnaklausliga“ pannakse liikmesriikidele üldine kohustus järgida neid sätteid riigihankelepingute täitmisel, on sellel klauslil mitu konkreetsemat rakendust. Kui ilmnevad tõendid, et pakkuja ei järginud kohaldatavaid sotsiaal- või tööõiguse norme või kollektiivlepinguid, võivad sellel olla tõsised tagajärjed, näiteks järgmised:

- majanduslikult soodsaima pakkumuse tagasilükkamine ⁽¹⁰⁷⁾;
- hankemenetlusest kõrvalejätmine ⁽¹⁰⁸⁾;
- põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse tagasilükkamine ⁽¹⁰⁹⁾ ja/või
- alltöövõtjate ja peatöövõtjate ühine vastutus asjakohaste keskkonna-, sotsiaal- ja tööõigusest tulenevate kohustuste täitmatajätmise eest ⁽¹¹⁰⁾.

⁽¹⁰⁵⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 18 lõige 2, direktiivi 2014/25/EL artikli 36 lõige 2 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 30 lõige 3.

⁽¹⁰⁶⁾ Direktiivi 2014/24/EL X lisa, direktiivi 2014/25/EL XIV lisa ja direktiivi 2014/23/EL X lisa.

⁽¹⁰⁷⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 56 lõige 1 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 76 lõige 6.

⁽¹⁰⁸⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 57 lõike 4 punkt a, direktiivi 2014/25/EL artikli 80 lõige 1, direktiivi 2014/23/EL artikli 38 lõike 7 punkt a.

⁽¹⁰⁹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 69 lõige 3 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 84 lõige 3.

⁽¹¹⁰⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 71 lõige 6, direktiivi 2014/25/EL artikli 88 lõige 6 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 42 lõige 4.

Sotsiaal- ja keskkonnaklausel on tugev sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete toetamise vahend. Riigi ametiasutused võivad kehtestada konkreetsed meetmed, et tagada sotsiaal- ja keskkonnaklauslis osutatud kohustuste täitmine, või usaldada kontrolli nende kohustuste täitmise üle juhtumipõhiselt avaliku sektori hankijatele. Üks viise, kuidas tagada selle tulemuslikkus, on viidata hankedokumentides lepingu suhtes kohaldatavatele konkreetsetele sotsiaal- ja tööõigusest ning kollektiivlepingutest tulenevatele kohustustele ning paluda pakkujatel kinnitada nende kohustuste täitmist. Selleks võivad avaliku sektori hankijad küsida pakkujatelt tõendeid nõuete järgimise kohta või pakkujate enda koostatud kinnitusi. Seejärel tuleks lepingutingimustes nõuda asjaomaste kohustuste täitmist lepingu täitmise ajal ja sellega peaksid kaasnema tõhusad järelevalvemeetmed (vt jaotised 5.2 ja 5.4).

Sotsiaal- ja tööõiguse valdkonna riiklike kohustusi tuleb alati kohaldada kooskõlas ELi õiguse ning läbipaistvuse, mittediskrimineerimise ja võrdse kohtlemise põhimõttega. Seetõttu ei tohiks ükski riiklike sotsiaal- ja tööõiguse valdkonna õigusaktide või kollektiivlepingute alusel pakkujatele kehtestatud nõue teistest liikmesriikidest pärit pakkujaid või töötajaid otseselt ega kaudselt diskrimineerida.

Samamoodi ei tohiks riiklikel sotsiaal- ja tööõiguse valdkonna õigusaktidel või kollektiivlepingutel põhinevad hankenõuded põhjustada ehitustööde, asjade, teenuste ja ettevõtjate diskrimineerimist WTO riigihankelepingu sõlminud riikides või riikides, kes on sõlminud ELiga kahepoolse lepingu, mis sisaldab riigihankeid käsitlevat peatükki, kui need hankenõuded sisalduvad kõnealustes lepingutes.

Näiteks ei ole võimalik kohaldada teie riigi töötingimusi juhul, kui lepingut täidetakse teises liikmesriigis, WTO riigihankelepingu sõlminud riigis või riigis, kes on sõlminud ELiga kahepoolse lepingu, mis sisaldab riigihankeid käsitlevat peatükki.

Jaotis 5.2 sisaldab lisateavet sotsiaal- ja tööõiguse normide ning kollektiivlepingute kohaldamise kohta riigihankelepingutes.

Riigihangete kasutamine Kataloonias (Hispaania), et tugevdada töötajate õigusi elektroonika tarneahelates

Hanke eesmärk

Kataloonia kohalike omavalitsuste liit (L'Associació Catalana de Municipis – ACM) esindab rohkem kui 1 000 kohalikku omavalitsust ehk 95 % piirkonna omavalitsusüksustest. Üks tema ülesandeid on tegutseda keskse hankijana, ühendada vajadusi ja pakkuda liikmetele halduskulude kokkuhoidu. 2018. aastal ühines ACM organisatsiooniga Electronics Watch, kelle sotsiaalsed klauslid on nüüd lisatud hangetele, sealhulgas hiljutisele printerihanke raamistikule, milles osaleb 80 omavalitsust.

Lähenemisviis

Electronics Watchi klauslites nõutakse töövõtjatel hoolsuskohustuse täitmist, et saavutada tarneahela läbipaistvus, teha koostööd sõltumatute vaatlejatega ning heastada töötajate õiguste ja ohutusnõuete rikkumisi. Klauslid on kooskõlas riigihankeid käsitleva direktiiviga 2014/24/EL ning kajastavad ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtteid ning OECD suuniseid rahvusvahelistele ettevõtjatele. Klauslid sisaldavad tőostandardite koodeksit, milles viidatakse siseriiklikele õigusaktidele ja ILO põhikonventsioonidele.

Tulemused

Töövõtjad suhtusid esialgsesse avalikustamistaotlusesse positiivselt. Nad esitasid lepingu raames kasutatavate konkreetsete tootemudelite ja tootmiskohtade kohta üksikasjalikku tarneahela teavet. Nende mudelite ja tootmiskohtade olemasolevate seiretulemuste põhjal sai Electronics Watch valmistada ACMi jaoks ette riskihindamise. Ühe tarnija avaldatud andmed tugevdasid Lõuna-Aasias asuvas printeritehases käimas olevat kaasamisprotsessi. Tootmise asukohta käsitlevate üksikasjade põhjal hakatakse rakendama järelevalvekava ja kasutatakse töötajate õiguste järgimise jälgimiseks kohalike ekspertide teadmisi. Juba praegu plaanib ACM lisada Electronics Watchi lepingutingimused veel kahte raamlepingusse, mis käsitlevad täiskogu istungjärkude IT- ja videoaruandlust.

Saadud kogemused

Sektori tarneahela läbipaistvust tuleb veelgi suurendada ning see puudutab nii edasimüüjaid kui ka kaubamärke ja nende tarnijaid. Praegu on komponendi tasandi teabe avalikustamine sektori jaoks endiselt keeruline, kuid väga oluline selleks, et võimaldada tarneahela läbipaistvust, mis on seotud lepingu esemega, nagu on nõutud riigihankedirektiivides. Kui rohkem avaliku sektori hankijaid nõuab tootmiskohtade avalikustamist, aitab see muuta selle sektori üldiseks tavaks.

4.6. Menetlusest kõrvalejätmise kriteeriumid ja kvalifitseerimise tingimused

4.6.1. Menetlusest kõrvalejätmise alused

Riigihankedirektiivides tõdetakse, et raskete kuritegelike või ebaetiliste tavade tõttu ei tohiks teatavatel ettevõtjatel olla õigust riigihankelepinguid võita. Direktiivides tõdetakse ka seda, et kõrvalejätmise aluseks võivad olla ka ettevõtja sotsiaalse vastutuse dokumenteeritud rikkumised või varasemad kehvad tulemused. Menetlusest kõrvalejätmise alused on jaotatud kahte kategooriasse: kohustuslikud (mida tuleb kohaldada kõigi pakkumuste puhul) ja kaalutusõigusel põhinevad (mida avaliku sektori hankijad võivad kohaldada soovi korral või mille võib teha kohustuslikuks siseriikliku õiguse alusel). Allolevas tabelis on esitatud kohustuslikud ja kaalutusõigusel põhinevad menetlusest kõrvalejätmise alused, mis on sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete puhul kõige asjakohasemad – täiendavad alused on sätestatud riigihankedirektiivides ⁽¹¹⁾.

Tabel 4.3

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangetega seotud kõrvalejätmise alused

Kohustuslikud kõrvalejätmise alused ⁽¹⁾	Kaalutusõigusel põhinevad kõrvalejätmise alused ⁽²⁾
Lõplik süüdimõistev kohtuotsus lapstööjõu kasutamise ja muude inimkaubanduse vormide eest	Maksude või sotsiaalkindlustusmaksete tasumisega seotud kohustuste mittetäitmine, mida on tõendatud ükskõik millisel asjakohasel viisil
	Kohaldatavate sotsiaal- ja keskkonnaklauslist tulenevate kohustuste, st ELI või siseriiklikes õigusaktides, kollektiivlepingutes või ILO põhikonventsioonides sätestatud keskkonna-, sotsiaal- ja tööõigusest tulenevate kohustuste mittetäitmine
Maksude või sotsiaalkindlustusmaksete tasumisega seotud kohustuste mittetäitmine, mis on tuvastatud lõpliku ja siduva kohtu- või haldusotsusega	Ametialaste käitumisreeglite raske rikkumine, mis seab kahtluse alla aususe
	Olulised või püsivad puudused varasemast lepingust tuleneva olulise nõude täitmisel
	Valeandmete esitamine või suutmatus esitada tõendavaid dokumente

⁽¹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 57 lõiked 1 ja 2. Vt ka direktiivi 2014/25/EL artikli 80 lõige 1 ning kontsessioonide puhul direktiivi 2014/23/EL artikli 38 lõiked 4 ja 5.

⁽²⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 57 lõiked 2 ja 4 ning direktiivi 2014/23/EL artikli 38 lõige 7. Kommunaalteenuste lepingute puhul võib kaalutusõigusel põhinevate aluste kohaldatavus erineda olenevalt siseriiklikest õigusnormidest (vt direktiivi 2014/25/EL artikli 80 lõige 1).

Kõigilt pakkujatelt tuleb paluda kinnitust selle kohta, et nende suhtes ei kehti kohustuslikud kõrvalejätmise alused ega ükski menetluse suhtes kohaldatavatest kaalutusõigusel põhinevatest alustest. Esialgsed tõendid nõuete järgimise kohta esitatakse Euroopa ühtse hankedokumendi kaudu või need võib esitada ka muus ettevõtja enda koostatud kinnituse vormis, olenevalt konkreetsest lepingust; siiski võite igal ajal küsida tõendavaid dokumente, kui see on menetluse nõuetekohaseks elluviimiseks vajalik ⁽¹²⁾.

Kohustuslike kõrvalejätmise aluste puhul on kõrvalejätmise maksimaalne kestus viis aastat alates lõpliku süüdimõistva kohtuotsuse kuupäevast, välja arvatud juhul, kui kohtuotsuses on määratud pikem aeg. Kaalutusõigusel põhinevate kõrvalejätmise aluste puhul on kõrvalejätmise maksimaalne kestus kolm aastat alates asjaomasest sündmusest ⁽¹³⁾. Mõlemal juhul võivad pakkujad püüda oma usaldusväärst tõendada, hoolimata ühe või mitme hankemenetlusest kõrvalejätmise aluse olemasolust (nn enesepuhastus). Selleks peavad nad esitama tõendeid konkreetsete meetmete kohta, mida on võetud edasiste süütegude ja väärkäitumise menetlemiseks ja ärahoidmiseks, näiteks hüvitise maksmine tekitatud kahju eest, aktiivne koostöö uurimisasutustega ning konkreetsed tehnilised, korralduslikud ja personaliga seotud meetmed ⁽¹⁴⁾.

⁽¹¹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 57, direktiivi 2014/25/EL artikkel 80 ja direktiivi 2014/23/EL artikkel 38.

⁽¹²⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 59 lõige 4. Samuti on võimalik leping lõpetada, kui töövõtja oli lepingu sõlmimise ajal mõnes kohustuslikku menetlusest kõrvalejätmist tingivas olukorras (direktiivi 2014/24/EL artikli 73 punkt b, direktiivi 2014/25/EL artikli 90 punkt b, direktiivi 2014/23/EL artikli 44 punkt b).

⁽¹³⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 57 lõige 7, mida võib kohaldada ka kommunaalteenuste suhtes (vt direktiivi 2014/25/EL artikkel 80), direktiivi 2014/23/EL artikli 38 lõige 10. Siseriiklikus õiguses võivad olla kehtestatud ka lühemad menetlusest kõrvalejätmise perioodid.

⁽¹⁴⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 57 lõige 6, direktiivi 2014/25/EL artikkel 80 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 38 lõige 9.

Avaliku sektori hankija ülesanne on neid meetmeid hinnata ja otsustada, kas need on piisavad, et võimaldada pakkujal menetluses osaleda. Kui see nii ei ole, tuleb pakkujale seda otsust põhjendada.

Võitlus lapstööjõu kasutamise vastu tarneahelates – Prantsusmaa ja Madalmaade õigusaktid

Lapstööjõu kasutamise või inimkaubandusega seotud süütegudes süüdi mõistetud ettevõtjate hankemenetlusest kõrvalejätmine on kohustuslik. Kuna sellised rikkumised leiavad sageli aset keerukates tarneahelates, võib olla raske nende kohta usaldusväärset teavet saada. Nii Prantsusmaa kui ka Madalmaad on vastu võtnud hoosuskohustust käsitlevad õigusaktid, millega pannakse ettevõtjatele kohustus teha kindlaks, kas nende tarneahelates on lapstööjõu kasutamise oht, võtta selle vastu meetmeid ning anda nendest meetmetest avalikult aru.

Kui selliseid õigusnorme kohaldatakse hankes osalevate pakkujate suhtes, võib hoosuskohustuse täitmata jätmine tuua kaasa menetlusest kõrvalejätmise direktiivi 2014/24/EL artikli 57 lõike 4 punkti a alusel (sotsiaal- ja keskkonnaklausli alusel kohaldatavate kohustuste täitmata jätmine). Seda ei juhtuks, kui pakkuja suhtes ei kohaldata hoosuskohustust käsitlevaid õigusakte näiteks tema peakontori asukoha või töötajate arvu tõttu.

4.6.2. Kvalifitseerimise tingimused ⁽¹¹⁵⁾

Kui menetlusest kõrvalejätmise kriteeriumid keskenduvad negatiivsetele teguritele, mis võivad takistada teid pakkujaga lepingut sõlmimast, võivad kvalifitseerimise tingimused aidata teil teha kindlaks need, kellel on kõige paremad võimalused teie lepingu sotsiaalsete aspektide täitmiseks. Eelkõige võib majandusliku ja finantssuutlikkuse, tehniliste ja inimressursside ning kogemuste põhjal asjakohaste kvalifitseerimise tingimuste kehtestamine aidata kaasa sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete korraldamisele ning tagada samal ajal, et teie lepingule saavad pakkumusi esitada paljud organisatsioonid.

Mõned näited kvalifitseerimise tingimustest, mis võivad sotsiaalselt vastutustundlikele riigihangetele kaasa aidata, on järgmised:

- finantssuutlikkuse nõuded (nt käive, kasumlikkus), mis piirduvad sellega, mis on vajalik, tagamaks, et pakkuja suudab lepingut täita ning mis ei piira sotsiaalmajanduse organisatsioonide, sotsiaalsete ettevõtete, mittetulundusühingute ja ühiskondlike organisatsioonide osalemist;
- kriteeriumid, millega nõutakse organisatsioonide ja/või nende meeskondade konkreetseid tõendatavaid kogemusi ja teadmisi lepingu seisukohast asjakohaste sotsiaalküsimuste, nt ligipäätavuse, soolise võrdõiglikkuse ja mittediskrimineerimise käsitlemisel;
- tarneahelas rakendatavate töötavate jälgimise tehniline suutlikkus, ⁽¹¹⁶⁾ sealhulgas juhtimissüsteemid ja partnerlus teiste organisatsioonidega, ja/või
- tõendid selliste varasemate lepingute eduka täitmise kohta, mis hõlmasid sarnaseid sotsiaalseid nõudeid, nt õpipoiste või ebasoodsas olukorras olevate töötajate värbamine ja nende oskuste täiendamise võimalused.

Kvalifitseerimise tingimuste seotus hankelepingu esemega ja proportsionaalsus

Kõik kvalifitseerimise tingimused peavad olema lepingu esemega seotud ja proportsionaalsed. See tähendab, et kvalifitseerimise tingimuste kehtestamisel ei tohiks kasutada üldist lähenemisviisi, vaid tuleks kontrollida, kas need on teie eesmärkide (sh sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärkide) saavutamiseks sobivad ega lähe vajalikust kaugemale.

Näiteks kui te küsite tõendeid tarneahela juhtimise meetmete kohta, ei saa te nõuda, et need hõlmaksid enam kui see, mida te hangite (nt ettevõtte kogu tegevust). Te peaksite ka vältima varasema kogemuse suhtes liiga ulatuslike või liiga piiravate nõuete kehtestamist – pidage meeles, et mõnel pakkujal võib olla asjakohaseid kogemusi muudes sektorites või tegevusvaldkondades. Kvalifitseerimise tingimuste selline käsitusviis aitab ka tagada, et teie lepingule saavad konkureerida sotsiaalmajanduse organisatsioonid, sotsiaalsed ettevõtted ja mittetulundusühingud.

⁽¹¹⁵⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 58, direktiivi 2014/25/EL artikkel 80, direktiivi 2014/23/EL artikli 38 lõiked 1 ja 2.

⁽¹¹⁶⁾ Nagu on sätestatud direktiivi 2014/24/EL XII lisa II osa punktis d.

Kvalifitseerimise tingimustega seotud tõendite esmane allikas on Euroopa ühtne hankedokument või mõnel juhul ettevõtja enda koostatud kinnituse muu vorm. Nagu menetlusest kõrvalejätmise kriteeriumidegi puhul, on tõendavaid dokumente võimalik nõuda menetluse mis tahes etapis. Erinevalt menetlusest kõrvalejätmise kriteeriumidest peaksid kvalifitseerimise tingimused olema kindlaks määratud iga lepingu jaoks, et tagada nende proportsionaalsus ja seotus lepingu esemega.

Seoses ligipääsetavusega on standardis EN 17161:2019 universaalsaini kohta ⁽¹⁷⁾ sätestatud toodetele, kaupadele ja teenustele ligipääsetavuse kujundamise meetod, mille eesmärk on kasutajate ringi laiendada. Võite viidata sellele standardile kvalifitseerimise tingimustes oma tehnilise suutlikkuse nõuete osana, et teha kindlaks, kas pakkujatel on olemas sobivad menetlused ligipääsetavate toodete ja teenuste pakkumiseks. Sel juhul tuleks arvesse võtta ka tõendeid samaväärsete nõuete järgimise kohta.

Head tavad

- Kasutage kohustuslikke ja fakultatiivseid menetlusest kõrvalejätmise kriteeriume, tagamaks, et pakkujad ei ole rikkunud kohaldatavaid sotsiaal- või tööõiguse norme või kollektiivlepinguid.
- Töötage välja lepingupõhised kvalifitseerimise tingimused, mis käsitlevad tehniliste ja inimressursside ning varasemate kogemustega seotud asjakohaseid sotsiaalseid aspekte. Vältige finants- või muid kriteeriume, mis võivad takistada sotsiaalmajanduse organisatsioonide ja sotsiaalsete ettevõtete osalemist.
- Mõelge eelnevalt läbi, mis liiki tõendeid pakkujatelt enne lepingu sõlmimist nõuda, ja kuidas seda teavet lepingu täitmise ajal ajakohastatakse.
- Kui saate pakkumuse mõnest teisest ELi liikmesriigist, võite kasutada eCertist, ⁽¹⁸⁾ mis aitab teil mõista, milliseid tõendeid teine pool esitab.

ILO konventsioonide kohaldamine Tšehhi Vabariigi ministeeriumi tekstiiltoodete hankes

Hanke eesmärk

2015. aastal koostas Tšehhi töö- ja sotsiaalministeerium oma sotsiaalselt vastutustundlike hangete strateegia, millest ta juhindub hangete väljatöötamisel. Seda rakendati heategevusorganisatsioonide poolt puudust kannatavatele inimestele jagatavate rõivaste hankes. Hanget kaasrahastati Euroopa fondidest.

Lähenemisviis

Et vältida töötajate ja sotsiaalsete õiguste rikkumist tekstiiltoodete tootmisel, nõudis töö- ja sotsiaalministeerium pakkujatelt süsteemi, mis tagab, et ostetud kaupade valmistamisel ei ole rikutud ILO konventsioonidega (lapstööjõu kasutamise, sunniviisilise töö jne kohta) kaitstud töötajate õigusi. See oli kvalifitseerimise tingimus. Selles etapis keskendus töö- ja sotsiaalministeerium üksnes tekstiiltoodete tegelike tootmisprotsesside tingimustele, mitte tooraine tootmisele. Pakkujad võisid tõendada selle nõude täitmist Fair Wear Foundationi liikmeks olemisega või esitada enda koostatud kinnituse. Teises etapis pidid pakkujad esitama iga tooteliigi tootja, kaubamärgi ja tootmiskoha identimisandmed. See võimaldab ostjal töötingimusi tarneahelas teataval määral kontrollida.

Tulemused

Töö- ja sotsiaalsete standardite rikkumise ohtu tekstiiltoodete tootmisel vähendati sellega, et valikuetapis kasutati sotsiaalseid nõudeid, mis tagas pakkujate tarneahelate suurema läbipaistvuse. Eduka pakkuja esitatud teabe kohaselt toimub märkimisväärne osa tootmisest ELis. Lisaks valmistavad osa toodangust vangid, kes arendavad selle käigus tööoskusi ja pädevust, mis toetavad nende taasintegreerumist ühiskonda pärast vanglast vabanemist.

⁽¹⁷⁾ Vt https://standards.cen.eu/dyn/www/?p=204:110:0:::FSP_PROJECT:62323&cs=13275480BC8D2104048D1E2104EAD11A2

⁽¹⁸⁾ eCertis on infosüsteem, mis aitab kindlaks teha eri tõendeid, mida kasutatakse hankemenetlustes kogu ELis. Süsteemi otsingufunktsiooni saab kasutada ükskõik millises ELi keeles. Süsteemiga saab tutvuda siin: <https://ec.europa.eu/tools/ecertis/#/search>.

Saadud kogemused

Lihtne tarneahela läbipaistvuse nõudmine võib tuua ootamatut kasu, mis läheb kaugemale lepingu nõuetest. Selle hankega kehtestati osalemistingimusena suutlikkus kohaldada tarneahela läbipaistvust. Tingimustele vastamise jälgimine lepingu täitmise ajal on endiselt keeruline.

Inimõiguste edendamine hanke kaudu Stavangeri omavalitsuses (Norra)**Hanke eesmärk**

Stavangeri omavalitsus Norras on teenäitajaks hangetes eetikakriteeriumide, sealhulgas sihtotstarbeliste kvalifitseerimise tingimuste kasutamisel. Alates 2010. aastast on ta nõudnud pakkujatelt tarneahelate dokumenteerimist, keskendudes lepingutele, millega kaasneb suurim inimõiguste rikkumise oht.

Läheneemisviis

Igal aastal tehakse kõigi tulevaste lepingute riskihindamine. Suure riskiga hankelepingute, nagu tekstiiltoodete, IKT-seadmete ja meditsiiniseadmete hanke lepingute puhul kohaldatakse põhjalikke eetilise kaubandusega seotud kvalifitseerimise tingimusi. Nende hulka kuulub nõue, et tarnijatel oleksid olemas tarneahela jälgitavuse süsteemid, riskihindamise protsess ja tarnija tegevusjuhend. Tegevusjuhend peab olema kooskõlas Stavangeri eetiliste lepingutingimustega (mis põhinevad peamistel ÜRO ja ILO konventsioonidel ning tootmiskohas kehtivatel siseriiklikel õigusaktidel). Turu ettevalmistamiseks korraldatakse tarnijate seminare. Lepingu täitmise etapis kasutatakse kolmandate isikute süsteemidest (nt algatusest „Ethical Trading Initiative“) saadud teavet, samuti tarnijatega individuaalselt korraldatavaid kohtumisi ja neile suunatud küsimustikke.

Tulemused

Eetiliste kriteeriumide kasutamine ja sihtotstarbelistes lepingutes sätestatud tingimuste järgimise tagamiseks tehtavad jõupingutused avaldavad mõju aeglaselt, kuid kindlalt. Leitakse, et jätkuv keskendumine inimõigustele, säästvusele ja sotsiaalsele vastutusele hangetes on viinud need küsimused tarnijate, aga ka avaliku ja erasektori muude osade tegevuskavadesse. Tarnijate ja eri võrgustikega dialoogi pidamise, dokumendiauditite, tehaste kontrollimise jms abil suurendab Stavanger oma asutusesisest asjatundlikkust selles valdkonnas. Omavalitsus loodab peatselt olla valmis katsetama veelgi põhjalikumaid meetodeid, näiteks täiendada kvalifitseerimise tingimusi uute pakkumuste hindamise kriteeriumidega, et tagada hangetes inimõiguste järgimine ja säästvus. Praegu kasutatavad kriteeriumid on seotud kvalifitseerimisprotsessiga. Seega on järgmine loomulik samm kasutada pakkumuste hindamise kriteeriume.

Saadud kogemused

Eetiliste lepingutingimuste täitmise tagamine eeldab sujuvamaid menetlusi. Seepärast osaleb omavalitsus koos Norra teiste omavalitsuste, valitsusasutuste ja ülikoolidega ekspertide komisjonis. Stavanger juhib tekstiilitööstusele keskendunud tööühma ning osaleb ka ehituse ja ehitusmaterjalide tööühmas. Lisaks sellele osaleb Stavanger IKT valdkonna sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete huvirühmas Procura+. Need võrgustikud pakuvad omavalitsusele asjakohaseid juhtumeid ja teavet hankedokumentide koostamiseks ning nõuetele vastavuse tagamiseks tehtava töö jaoks.

4.7. Pakkumuste hindamise kriteeriumid

Eli riigihankedirektiivide kohaldamisalasse kuuluvad lepingud sõlmitakse majanduslikult soodsaima pakkumuse esitajaga ja avaliku sektori hankijad saavad kohaldada mitmesuguseid kvalitatiiivseid ja kulupõhiseid kriteeriume. Direktiivides on pakkumuste hindamise kriteeriumidesse lisatavate tegurite hulgas eraldi nimetatud sotsiaalseid aspekte, samuti ligipääsetavust, universaalsidaini ning kauplemist ja selle tingimusi⁽¹⁹⁾. Sotsiaalsed hindamiskriteeriumid võivad saata turule tugeva sõnumi lepingu kõnealuste aspektide tähtsuse kohta. Mõned näited sotsiaalsest pakkumuste hindamise kriteeriumidest on järgmised:

⁽¹⁹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 67 lõike 2 punkt a, direktiivi 2014/25/EL artikli 82 lõike 2 punkt a ja direktiivi 2014/23/EL artikli 41 lõige 2. „Kauplemine ja selle tingimused“ võivad hõlmata õiglase kaubanduse kaalutlusi, nagu on sätestatud Euroopa Kohtu otsuses kohtuasjas C-368/10 (vt selgituskast).

- *Teenuse osutamisel sotsiaalse kaasatuse tagamise meetodika.* Pakkujad peavad esitama üksikasjaliku kava selle kohta, kuidas jõutakse pakkumisdokumentides nimetatud sihtrühmadeni.
- *Lepingu täitmisel loodud praktika-/koolitusvõimaluste arv ja kvaliteet.* Pakkujad peavad täpsustama, millised on nende värbamis- ja koolituspõhimõtted, esitama praktika näidistöökirjelduse ja kirjeldama loodavaid tugistruktuure.
- *Kolmanda isiku sertifikaat hankelepingu alusel tarnitavate toodete eetilise hankimise kohta.* Märkiste andmisel lähtutakse õiglase kaubanduse või samaväärse sertifikaadiga toodete osakaalust. Kui teil ei ole kolmanda isiku sertifikaati, märkige selle põhjus ja kirjeldage toodete eetilise hankimise tagamiseks võetud asutusesisesid meetmeid ⁽¹²⁰⁾.
- *Soolise võrdõiguslikkuse tagamise meetmed.* Punkte antakse konkreetsete meetmete alusel, millega võideldakse diskrimineerimise vastu ja toetatakse soolist võrdõiguslikkust (nt töötajate koolitamine, töö- ja eraelu tasakaal, paindlik töögraafik jne).
- *Täiendavad ligipääsetavusnõuded.* Punkte antakse konkreetsete meetmete alusel, millega parandatakse ligipääsetavust rohkem, kui on tehnilises kirjelduses nõutud ⁽¹²¹⁾.

Seotus hankelepingu eseme ja pakkumuste hindamise kriteeriumidega

Pakkumuste hindamise kriteeriumid peavad olema seotud konkreetsete ostetavate kaupade, teenuste või ehitustöödega. See tähendab, et punkte ei tohiks anda (või maha arvata) pelgalt ettevõtja sotsiaalse vastutuse põhimõtete olemasolu (või puudumise) pärast. Need põhimõtted võivad siiski olla tõend selle kohta, et pakkuja on võtnud pakkumuste hindamise kriteeriumide alusel konkreetse kohustuse.

Näiteks kui pakkumuste hindamise kriteerium keskendub sellele, kuidas saaks lepingu alusel eakate heaolu parandada, võivad pakkujad osaliselt tugineda teenuse kasutajate kaasamise ja töötajate koolitamise põhimõtetele. Siiski ei oleks asjakohane anda punkte tegevuste alusel, mida pakkujad teevad muude lepingute kohaselt.

Selleks et kasutada sotsiaalseid pakkumuste hindamise kriteeriume tulemuslikult, peaksite läbi mõtlema, kuidas neid sõnastada, kuidas nende kaalu määrata ja kuidas neid hinnata.

Sotsiaalsete hindamiskriteeriumide sõnastamise kohta kehtivad samad läbipaistvusnõuded nagu pakkumuste hindamise muudegi kriteeriumide kohta. Need tuleb esitada hanketeates või hankedokumentides koos nende kaalutegurite ja alakriteeriumidega. Need peavad olema piisavalt selged, et iga „mõistlikult teadlik ja tavapäraselt hoolas“ pakkuja suudaks neid mõista ⁽¹²²⁾. Need peavad tagama tõhusa konkurentsi võimaluse ja võimaldama kontrollida pakkuja esitatud teavet ⁽¹²³⁾. Kõigele lisaks peavad need olema seotud lepingu esemega, nagu on kirjeldatud selgituskastis.

Mis puudutab kaalutegureid, siis ei ole kehtestatud maksimaalset või minimaalset punktisummat, mida saaks sotsiaalsetele hindamiskriteeriumidele määrata. Selliste lepingute puhul, mille sotsiaalsed riskid (nt inimõiguste rikkumine) või võimalik sotsiaalne kasu (nt haavatavate rühmade heaolu mõõdetav paranemine või puuetega inimeste osalemine) on suured, võib olla mõistlik anda sotsiaalsetel hindamiskriteeriumidele suur kaal. See sõltub ka sellest, kas tehnilises kirjelduses või mujal hankedokumentides käsitletakse sotsiaalseid aspekte või mitte.

Näited sotsiaalsete hindamiskriteeriumide kasutamisest koos muude kriteeriumidega

1. näide

Töövõimaluste loomine ebasoodsas olukorras olevatele töötajatele

Kvalifitseerimise tingimused: pakkujad peavad tõendama oma suutlikkust värvata, koolitada ja hoida tööl töötajaid ühest või mitmest määratletud ebasoodsas olukorras olevast elanikkonnarühmast. See kogemus võib olla seotud mis tahes sektoris varem sõlmitud lepingutega. Tuleb tõendada, et pakkuja ja/või tema alltöövõtja on suuteline selliseid töötajaid tööle võtma, koolitama ja tööl hoidma kõnealuse lepinguga hõlmatud ajavahemikuga sarnase perioodi jooksul.

⁽¹²⁰⁾ Vt jaotis 4.8, milles käsitletakse märkiste / kolmanda isiku sertifikaadiga seotud nõudeid.

⁽¹²¹⁾ Näiteks kui tehnilises kirjelduses nõutakse veebisisu vastavust veebisisu juurdepääsetavussuuniste (WCAG) vastavustasemele 2.1 AA, võib anda lisapunkte igale pakkumusele, milles pakutakse vastavustaset AAA.

⁽¹²²⁾ Kohtuasi C-19/00, SIAC Construction Ltd vs. County Council of the County of Mayo, punkt 42.

⁽¹²³⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 67 lõige 4, direktiivi 2014/25/EL artikli 82 lõige 4 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 41 lõige 2.

Pakkumuste hindamise kriteeriumid: kuni 15 % võimalikest punktidest antakse pakkumustele ebasoodsas olukorras olevatele töötajatele pakutavate töövõimaluste arvu ja kvaliteedi alusel. Need punktid antakse esitatud konkreetsete kavade alusel, mille eesmärk on värvata, koolitada ja hoida tööl ebasoodsas olukorras olevaid töötajaid.

2. näide

Õiglase kaubanduse tingimustele vastavust kinnitava sertifikaadiga toiduained

Pakkumuste hindamise kriteeriumid: kuni 10 % võimalikest punktidest antakse pakkumustele, mis hõlmavad üht või mitut Fairtrade Internationali sertifikaadi või samaväärse märgisega toodet. Pakkumuste võrdlemisel võetakse arvesse lepingu alusel tarnitava(te) ja nimetatud sertifikaadiga sertifitseeritud toote (toodete) väärtust ja mahtu. Kui pakkujatel ei ole õiglase kaubanduse sertifikaati nendest mitteolenevatel põhjustel, tuleks pakkumuses esitada selle kohta selgitus.

Hankelepingu täitmise tingimused: hankelepingu kehtivuse ajal teeb tarnija tööd selle nimel, et lisada oma pakkumusse tooteid, millel on õiglase kaubanduse sertifikaat või sellega samaväärne sertifikaat. Osa lepinguhinnast reserveeritakse, tingimusel et see tingimus täidetakse, ja makse võrdub nende õiglase kaubanduse toodete tarnimise hulgamüügi lisakuludega, mis tuleb teha kättesaadavaks pärast nende toodete lisamist pakkumusse.

Lõpuks määrab sotsiaalsete hindamiskriteeriumide võimaliku tõhususe rakendatav hindamisviis. Isegi kui sotsiaalsel hindamiskriteeriumil ei ole eriti suurt kaalu, võite kehtestada künnise (nt 60 % selle kriteeriumi puhul antavatest võimalikest punktidest), mille pakkujad peavad saavutama, et pakkumus kvalifitseeruks edasisele hindamisele ⁽¹²⁴⁾. Samuti on oluline kasutada kriteeriumi puhul võimalike punktide kogu skaalat, et teha nõuetekohaselt vahet iga pakkumuse sotsiaalsetel tulemustel.

Kohtuasi C-368/10: komisjon vs. Madalmaade Kuningriik

Kohtuasi puudutas teed ja kohvi käsitleva hankelepingu sõlmimist Madalmaade avaliku sektori hankija poolt. Leping sisaldas mitut keskkonna- ja sotsiaalse vastutuse kriteeriumi. Euroopa Kohus vaatas need kriteeriumid põhjalikult läbi ja leidis, et mõned neist ei olnud piisavalt läbipaistvad (nt täpsemate üksikasjadeta esitatud nõue, et pakkujad vastaksid „keskkonnanõuetele vastavate ostude ja ühiskondlikult vastutustundliku käitumise kriteeriumidele“).

Kohus leidis ka, et märgiseid, mis käsitlevad õiglase kaubanduse kaalutlusi, võib pidada lepingu esemega seotuks. Selles kohtuotsuses sõnastatud põhimõtted kodifitseeriti ja neid selgitati direktiivi 2014/24/EL artiklis 43 ja direktiivi 2014/25/EL artiklis 61. Lisateave märgiste kasutamise kohta on esitatud jaotises 4.8.

Pakkumuste hindamise kriteeriumid võivad olla kõige tõhusamad, kui neid kombineeritakse muudes kvalifitseerimise tingimustes, tehnilises kirjelduses ja lepingu täitmise tingimustes sisalduvate sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete meetmetega, nagu illustreerivad allpool esitatud näited.

Head tavad

- Sotsiaalsed hindamiskriteeriumid võivad stimuleerida turgu saavutama sotsiaalselt vastutustundlikumaid tulemusi ning nende mõju maksimeerimiseks tuleks need hoolikalt sõnastada ja määrata nende kaal.
- Mõelge läbi, kuidas te hindate ja kontrollite väiteid, mille pakkujad on esitanud pakkumuste hindamise kriteeriumide kohta, sealhulgas vajaduse korral kolmandate isikute väljastatud sertifikaatide ja märgiste kasutamist.
- Sotsiaalsete riskide maandamiseks ja sotsiaalsete tulemuste parandamiseks kombineerige pakkumuste hindamise kriteeriume tehnilise kirjelduse, kvalifitseerimise tingimuste ja lepingu täitmise klauslitega.

⁽¹²⁴⁾ Euroopa Liidu Kohus kiitis selle lähenemisviisi heaks kohtuasjas C-546/16: Montte SL vs. Musikene.

Sotsiaalsete hindamiskriteeriumide väljatöötamine IT-vahendite ja -teenuste hankimiseks Saksamaal

Hanke eesmärk

Dataport hangib IT-riistvara ja IT-teenuseid Saksamaa Schleswig-Holsteini, Hamburgi ja Bremeni liidumaa avaliku sektori hankijatele ning IT-teenuseid Mecklenburg-Vorpommerni ja Alam-Saksi liidumaa maksuhaldurile. Leping hõlmas IT-riistvara (personaalarvutid ja sülearvutid, monitorid, klaviatuurid, arvutihiiired ja komponendid) tarnimist 60 000 töökohale ja IT-teenuseid 30 000 töökohale. Eesmärk oli osta üksnes sellist IT-riistvara ja selliseid IT-teenuseid, mida toodetakse ja osutatakse kooskõlas Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni kehtestatud standarditega.

Lähenemisviis

Leping sõlmiti 2013. aastal. Pakkujatel paluti esitada sotsiaalsete kriteeriumide kontseptsioon, sealhulgas meetmed, millega tagatakse, et nende tarnijad ja alltarnijad järgivad ILO kaheksat põhikonventsiooni. Konkreetsete sotsiaalsete küsimuste käsitlemiseks ülemaailmses IT valdkonna tootmises viidati pakkumuste hindamise kriteeriumides ka ILO täiendavatele konventsioonidele nr 1, 30, 102, 115, 131, 135, 155, 158, 169 ja 170. Punkte anti kontseptsiooni kolme aspekti alusel:

- hõlmatud töönormide ja sotsiaalsete standardite ulatus,
- kui usutav on kontseptsiooni vastavus sotsiaalsetele standarditele,
- esitatud kontrollivahendid.

Kuna pakkujad pakkusid suurel hulgal valikuvõimalusi, võeti kontrollimehhanismi kvaliteedi tagamiseks kaks meetet. Esiteks kirjeldati hankedokumentides ühte võimalikku kontrollikava, näiteid meetmetest, mida pakkujad võivad võtta, ja võimalikke küsimusi, millele tuleb aruandes vastata. Teiseks peeti pakkumuste hindamise kriteeriumides eriti tähtsaks kontseptsiooni usutavust (mis andis 50 % punktisummast) ja pakutud kontrollivahendeid (40 % punktisummast). Pakkujad pidid nõustuma oma kontseptsioonis esitatud meetmete korrapärase läbivaatamisega lepingu kehtivusaja jooksul. Kontseptsioonist ja selles sätestatud kohustustest sai uue raamlepingu osa.

Tulemused

Kõik pakkujad esitasid kontseptsiooni selle kohta, kuidas tagada õiglasel töötingimused nende tarneahelas. See käsitles eesmärki suurendada IT-sektoris teadlikkust õiglastest töötingimustest tarneahelas (sealhulgas tooraine kaevandamisel). Vastutustundliku hankimise kontseptsioone hindas erispetsialist, lähtudes sellest, millises ulatuses suudab pakkuja näidata, kuidas tema menetlused vastavad ulatuslikult eespool nimetatud ILO konventsioonidele, ja et tema meetod oli nõutava kvaliteediga. Sotsiaalse kontseptsiooni kriteeriumid mõjutasid lepingu sõlmimist, sest need moodustasid 10 % kvaliteedi eest antavast punktisummast. Edukas pakkuja töötas välja tarnijate tegevusjuhendi ja nõustus andma kaks korda aastas aru ILO konventsioonide järgimise tööühmale.

Saadud kogemused

Hoolimata raskest turuolukorrast ja keerukatest ülemaailmsetest tarneahelatest oli pakkujate reaktsioon positiivne. Säästuskriteeriumid muutuvad konkurentsipõhistes hankemenetlustes osalevatele pakkujatele üha tähtsamaks, kuna nende toodete hinnad ja tulemuslikkus on sarnased. Tarneahela töötingimuste, tootmiskohtades tehtud auditeid, avastatud puuduste ja võetud parandusmeetmete läbipaistvus suureneb. Siiani ei ole saadaval ühtegi IT-seadet, mis oleks täielikult toodetud õiglase kaubanduse tingimuste kohaselt. Dataport keskendub klientide, teenuseosutajate ja tootjate vahelisele dialoogile hankemenetluse ajal ja pärast seda. See nõuab teemaga intensiivset tegelemist.

4.8. Pakkumuste ja kontrollikohustuste hindamine

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kohustuste hindamisel ja kontrollimisel kasutatud lähenemisviis on sama oluline kui valitud kriteeriumid. Peate hoolikalt kaaluma, kuidas pakkujate väiteid ja pakkumusi hinnata. Riigihankedirektiivides ei ole ette nähtud konkreetset hindamismeetodit, kuigi kohaldada tuleb läbipaistvuse ja võrdse kohtlemise põhimõtet.

Konkreetsete sotsiaalsete riskide või kavandatud sotsiaalsete hüvedega lepingute puhul võib olla mõistlik kasutada hindamisel teistsugust lähenemisviisi kui n-ö standardsemate lepingute puhul. Näiteks võite hindamiskomisjoni kaasata sotsiaalpartnereid, kasutajate esindajaid või muid eksperte (tingimusel, et puudub huvide konflikt).

Corki linn (Iirimaa) pakub taskukohaseid sotsiaaleluasemeid võistleva dialoogi abil

Hanke eesmärk

Taskukohaste sotsiaaleluasemete pakkumise suurendamiseks kasutas Corki linnavolikogu (Iirimaa) võistleva dialoogi menetlust, mis hoogustas innovatsiooni ja laiendas volikogu võimalusi eluasemete asukoha ja projekti suhtes valikut teha.

Lähenemisviis

Võistleva dialoogi menetlus korraldati mitmes etapis. Esiteks paluti elamuarendajatel esitada projektiettepanekud, mida hinnati näiteks asukoha, kommunaalteenuste kättesaadavuse, ühistranspordile juurdepääsu, olemasolevate omandiõiguste kombinatsiooni ja projekteerimisloa saamise tõenäosuse alusel. Corki linn kasutas võistlevat dialoogi, et täiustada ja ühiselt välja töötada lahendusi, mis vastaksid kõige paremini linna sotsiaaleluuruumide vajadustele. Pärast mitut järjest üksikasjalikumate arutelude voo dialoog lõpetati ja väljavalitud projektide autoritel paluti esitada hindamiseks pakkumus.

Tulemused

Võistleva dialoogi menetluse tulemusena korraldati hange 11-le erineva tiheduse ja erinevate omandiõigustega sotsiaaleluaseme kavale ning saadi 215 uut eluaset. Mahajäetud tööstusalade avamisega aitavad uued kavad kaasa linnade taaselustamisele ning eluasemete ootenimekirjades olevatele peredele ja üksikisikutele anti sobiv eluase.

Saadud kogemused

Kuigi koostööl põhinev lähenemisviis, mida võistlev dialoog toetab, nõuab rohkem esialgseid vahendeid, aitas see arendajaid linna vajadustega paremini kursis hoida, andis suurema kindluse, et lahendused leitakse, ja hoidis ära vaidlused ning lõi võimaluse saavutada parem kulutõhusus ja riskide jaotus.

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eesmärke võib aidata saavutada ka selliste menetluste kasutamine, mis võimaldavad vahetumat suhtlemist pakkujatega, kui nende kasutamise tingimused on täidetud ⁽¹²⁵⁾. Näiteks võimaldab võistlev dialoog kohtuda pakkujatega ja lahendusi järk-järgult täiustada, millega võidakse parandada pakkumuste sotsiaalset sisu. Lepingute puhul, mille eesmärk on tarnida täiesti uut toodet või teenust, võib olla asjakohane innovatsiooni-partnerlus. Meeles tuleb pidada seda, et nende menetluste haldamiseks ja pakkujate osalemiseks on vaja aega ja ressursse. See võib osutada hästi kulutatud ajaks, kui selle tulemuseks on leping, mis toob mõõdetavat sotsiaalset kasu.

Kõigi menetluste puhul, mis sisaldavad sotsiaalseid kriteeriume, tuleb mõelda sellele, kuidas pakkujate väiteid kontrollida. Üks võimalus on viidata kolmandate isikute poolsele sertifitseerimisele või nende väljastatavatele märgistele. Direktiivide 2014/24/EL ja 2014/25/EL kohaselt võib neile viidata tehnilistes kirjeldustes, pakkumuste hindamise kriteeriumides ja lepingu täitmise klauslites ⁽¹²⁶⁾. Kolmandate isikute väljastatavad märgised, mis käsitlevad sotsiaalseid kaalutlusi, on näiteks järgmised:

- Fairtrade Internationali sertifikaadid;
- TCO sertifikaat;
- SA 8000;
- Fair for Life;
- Maailma Õiglase Kaubanduse Organisatsioon (WFTO);
- WAI WCAG 2.1 AAA-märgis ja/või muud puuetega inimeste organisatsioonide märgised;
- DALCO ligipääsetavusnõuded seoses tehiskeskkonda käsitleva standardiga UNE 170001-1:2007.

Selleks et nõuda hankedokumentides konkreetseid märgiseid, peavad need vastama mitmele tingimusele, mille eesmärk on tagada, et need on objektiivsed ja kõigile huvitatud ettevõtjatele kättesaadavad. Märgised peavad

⁽¹²⁵⁾ Vt jaotis 3.4.

⁽¹²⁶⁾ Direktiivi 2014/24/EL artiklid 43 ja 44 ning direktiivi 2014/25/EL artiklid 61 ja 62.

- 1) olema seotud üksnes lepingu eset puudutavate kriteeriumidega;
- 2) põhinema objektiivselt kontrollitavatel mittediskrimineerivatel kriteeriumidel;
- 3) olema loodud avatud ja läbipaistva menetluse teel, milles võivad osaleda kõik asjaomased sidusrühmad, sealhulgas valitsusasutused, tarbijad, sotsiaalpartnerid, tootjad, turustajad ja valitsusvälised organisatsioonid;
- 4) olema kättesaadavad kõigile huvitatud isikutele ning
- 5) olema kehtestatud kolmanda isiku poolt, kelle üle märgist taotleval ettevõtjal ei ole otsustavat mõju ⁽¹²⁷⁾.

Kui kõik märgise kriteeriumid vastavad nendele nõuetele ja te otsustate viidata oma hankes tervele märgisele, peaksid hankedokumendid sisaldama täpset ja üheselt mõistetavat viidet sellele (näiteks viidet asjaomasele õigusaktile, millega märgis või sellega seotud dokumendid on vastu võetud), et tagada täielik läbipaistvus. Isegi kui viitate märgisele, mis vastab kõigile kõnealustele nõuetele, peate siiski arvesse võtma samaväärsete kriteeriumidega märgiseid. Samaväärsust tuleks hinnata iga juhtumi puhul eraldi, kuid üldiselt võib pidada nõudeid samaväärseteks, kui need on vähemalt sama ambitsioonikad kui need, millele on osutatud hankedokumentides. Kui pakkujad ei saa märgist ettenähtud tähtaja jooksul neist mitteolenevatel põhjustel, tuleb arvesse võtta muid asjakohaseid tõendeid (st tehnilist toimikut).

Märgiste puhul, mis ei vasta ühele või mitmele eespool nimetatud nõudele, võite viidata individuaalsetele märgise andmise kriteeriumidele, mis on seotud lepingu esemega, kuid ei sea märgist eelduseks. Kui märgise saamine hõlmab mõnda nõuet, mis on teie lepingu jaoks oluline, aga ka teisi nõudeid, mis ei ole lepingu esemega seotud, näiteks üldisi juhtimistavasid puudutavaid nõudeid, võite kirja panna üksnes need konkreetsete märgise andmise kriteeriumid, mis on seotud lepingu esemega ega nõua märgist ennast ⁽¹²⁸⁾. Asjakohaste märgise andmise kriteeriumide selge esitus hankedokumentides (need näiteks kopeerides) on abiks võimalikele pakkujatele ning aitab kaasa hankedokumentide nõuete mõistmisele ja läbipaistvusele.

Õiglasest kaubandusest pärit toit Münchени koolidele (Saksamaa)

Hanke eesmärk

2017. aastal kuulutas Müncheni linn välja hanke raamlepingu sõlmimiseks, et pakkuda einaid enam kui 300 koolile. Müncheni linnal on pikaajaline sotsiaalselt vastutustundlike hangetega töötamise traditsioon. Juba 2002. aastal otsustas linn mitte osta tooteid, mis on seotud lapstööjõu kasutamisega (või mille puhul rikutakse Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsiooni nr 182), ning sellest ajast alates on linn võtnud meetmeid õiglase kaubanduse edendamiseks oma tekstiiltoodete ja toidu hangetes.

Lähenemisviis

Hange jagati neljaks osaks ja see sisaldas nõudeid tarnitava mahepõllumajandusliku toidu osakaalu kohta ning köökipersonali koolitamise nõudeid. Lisaks oli 5 % pakumuste hindamise kriteeriumidest reserveeritud täiendavatele sotsiaalsetele ja keskkonnaaspektidele, nagu Fairtrade Internationali, Maailma Õiglase Kaubanduse Organisatsiooni või samaväärse organisatsiooni sertifitseeritud toorainete olemasolu.

Tulemused

Iga osa kohta saadi kolm pakumust – kõik VKEdelt. Nelja osa lepingud sõlmiti kokku kolme tarnijaga. Need lepingud hõlmavad kokku rohkem kui 300 õppeasutust ja enam kui 490 000 koolilast.

Saadud kogemused

Oluline on tagada, et kõik asjaosalised (st juhtkond, töötajad, vanemad, lapsed jne) võtavad kohustuse edendada vastutustunnet, et tagada projekti edu, ning koguda häid ideid.

Head tavad

— Mõelge, kuidas hindate pakkujate väiteid sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kohta. Selleks võite kaasata hindamiskomisjoni asjaomased eksperdid ja nõuda kolmandate isikute väljaantavaid märgiseid või nendepoolset sertifitseerimist.

⁽¹²⁷⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 43 lõige 1, direktiivi 2014/25/EL artikli 61 lõige 1.

⁽¹²⁸⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 43 lõige 2, direktiivi 2014/25/EL artikli 61 lõige 2.

- Kui on kehtestatud nende algatamise tingimused, võivad menetlused, mis võimaldavad otsest suhtlemist pakkujatega, näiteks võistlev dialoog, aidata välja töötada ja täiustada tulemuslikke lähenemisviise sotsiaalsele eesmärkidele.
- Vaadake läbi märgise andmise aluseks olevad kriteeriumid ja nõuded, millele te soovite hankedokumentides viidata, tagamaks, et need on seotud lepingu esemega, objektiivsed ja mittediskrimineerivad.
- Peate aktsepteerima samaväärseid märgiseid või sertifikaate, mis vastavad samadele kriteeriumidele, ning juhul kui pakkujal ei ole võimalik saada märgist või sertifikaati ettenähtud tähtaja jooksul temast mitteolenevatel põhjustel, peate aktsepteerima muid asjakohaseid tõendeid.

4.9. Põhjendamatult madala maksumusega pakkumused

Mõnel juhul paneb pakkumuse hind muretsema, et pakkuja ei suuda täita sotsiaalseid nõudeid, näiteks tagada kohaldatavate tööohutuseeskirjade täitmist. Selliseid olukordi käsitletakse õigusnormides põhjendamatult madala maksumusega pakkumuste kohta ⁽¹²⁹⁾. Nende õigusnormide kohaselt tuleb uurida iga pakkumust, mis tundub olevat põhjendamatult madala maksumusega, ja küsida pakkujalt selle hinnakujunduse kohta selgitusi. Mõned näited teguritest, mis võivad viidata sellele, et peaksite pakkumust uurima, on järgmised:

- hind, mis ei näi katvat pakkumistingimuste täitmisega seotud põhikulusid;
- hind, mis on oluliselt madalam teiste pakkujate keskmistest kuludest, või
- hind, mis on oluliselt madalam kui järgmine madalaima hinnaga pakkumus.

Pakkuja selgitused võivad käsitleda tema konkreetset tootmis- või tarneprotsessi või talle kättesaadavaid soodsaid tingimusi – sellisel juhul ei tohiks pakkumust tagasi lükata, kui see vastab kõigile õiguslikele nõuetele. Pakkujalt tuleks siiski ka paluda, et ta kinnitaks kohalduvate sotsiaal- ja tööõigusaktide ning kollektiivlepingute järgimist, nagu on sätestatud sotsiaal- ja keskkonnaklauslis ⁽¹³⁰⁾. Nõuete rikkumise korral tuleb pakkumus tagasi lükata ⁽¹³¹⁾. Kui selgub, et pakkumus on põhjendamatult madala maksumusega, sest pakkuja on saanud riigiabi, võib pakkumuse ainuüksi sel põhjusel tagasi lükata. Te saate seda teha alles pärast pakkujaga konsulteerimist, kui ta ei suuda piisava aja jooksul tõendada, et kõnealune abi on siseturuga kokkusobiv ⁽¹³²⁾.

Põhjendamatult madalaid hindu võib ette tulla ka pakkumismenetlustes, kus pakkumused saadakse väljaspool ELi asuvatest riikidest. Sel juhul kohaldatakse võrdse kohtlemise aluspõhimõtet. Kolmandatest riikidest pärit pakkujad võivad pakkuda madalaimaid hindu õiguspäraselt, kuid oluline on kontrollida kõigi kohaldatavate sotsiaal- ja tööõiguse normide järgimist (lisateavet sotsiaal- ja tööõiguse normide ning kollektiivlepingute kohaldamise kohta riigihankelepingute puhul saab jaotistest 4.5 ja 5.2). Lisateavet kolmandatest riikidest pärit pakkumuste hindamise kohta, sealhulgas ebariilikult madala maksumusega pakkumuste võimalikkuse kohta, saab Euroopa Komisjoni avaldatud teemakohasest juhenddokumendist ⁽¹³³⁾.

Põhjendamatult madala maksumusega pakkumuste uurimisel tuleb olla ettevaatlik, oluline on kohaldada järjekindlat ja objektiivset lähenemisviisi ning anda pakkujatele vastulause esitamise õigus. See, kas esitatud selgitused on piisavad, et tagada usaldus pakkumuse vastu, või tuleks see tagasi lükata, jääb siiski avaliku sektori hankija otsustada. Pidage meeles, et teised pakkujad, kes järgivad sotsiaalseid nõudeid, võidakse seada ebasoodsasse olukorda, kui lasete põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse kontrollimata läbi.

⁽¹²⁹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 69, direktiivi 2014/25/EL artikkel 84.

⁽¹³⁰⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 18 lõige 2, direktiivi 2014/25/EL artikli 36 lõige 2 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 30 lõige 3. Lisateavet saab jaotisest 4.5.

⁽¹³¹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 69 lõige 3, direktiivi 2014/25/EL artikli 84 lõige 3.

⁽¹³²⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 69 lõige 4 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 84 lõige 4. Lisateavet riigiabi eeskirjade kohaldamise kohta saab aadressil https://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html.

⁽¹³³⁾ Euroopa Komisjon (2019), „Suunised kolmandate riikide pakkujate ja kaupade osalemise kohta ELi hanketurul“, C(2019) 5494, 24. juuli 2019, kättesaadav aadressil https://ec.europa.eu/growth/content/new-guidance-participation-third-country-bidders-eu-procurement-market_en.

Põhjendamatult madala maksumusega pakkumuste analüüsimine Valloonia

Valloonia riigihangete komisjon asutas oma vastutustundlike riigihangete tegevuskava raames töörühma, et uurida põhjendamatult madala maksumusega pakkumuste küsimust. Töörühm koondab piirkondlike haldusasutuste, kohalike omavalitsusasutuste, Valloonia ehitusettevõtete liitu, ametiühingute ning väliste auditeerimisasutuste, nagu kontrollikoja ja finantsinspektori riigihangetele spetsialiseerunud esindajaid.

Pärast asjakohaste õigusaktide ja kohtupraktika analüüsi pakkus töörühm välja põhjendamatult madala maksumusega pakkumuste uurimise meetodika. Meetodika koosneb viiest etapist:

1. aritmeetiliste vigade parandamine,
2. hinnakujunduse uurimine ja kontrollimine,
3. ilmselt põhjendamatult madala hinna kohta põhjenduste küsimine,
4. hinnakujunduse õigsuse üle otsustamine,
5. pakkuja teavitamine.

Põhjendamatult madala maksumusega pakkumuste kindlakstegemiseks tuleks arvesse võtta selliseid andmeid nagu avaliku sektori hankija enda kuluproгноosid, teiste osakondade või asutuste makstavad hinnad, statistiline turuteave, pakkumuste kvaliteedierinevused ja pakkuja selgitused. Ehitustööde hankelepingute ja teenuste jaoks, mille puhul esineb pettuse oht, on juhendis esitatud täpsem meetodika, mis põhineb kõrvalekaldel teiste pakkumuste kohandatud keskmisest hinnast.

Head tavad

- Põhjendamatult madala maksumusega pakkumuste avastamine ja uurimine on sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete oluline osa. Abiks võib olla selles sektoris makstavate palkade ja sotsiaalkindlustusmaksete ning muude ettetulevate kulude teadmine.
- Pakkujatel peab olema võimalus selgitada kõiki näiliselt põhjendamatult madalaid hindu – menetlusest kõrvalejätmine ei saa olla automaatne.
- Kui põhjendamatult madal hind tuleneb kohaldatavate sotsiaal- või tööõiguse normide või kollektiivlepingute täitmata jätmisest, on pakkumuse tagasilükkamine kohustuslik.

5. PEATÜKK

Lepingutingimuste kindlaksmääramine ja täitmise tagamine

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangetega seotud kohustused pannakse tõeliselt proovile just lepingu täitmise ajal. Ilma asjakohaste lepingutingimusteta – ning vahenditeta nende täitmise jälgimiseks ja tagamiseks – ei ole sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked tulemuslikud. Selles peatükis vaadeldakse üksikasjalikult, kuidas saab lepinguid kavandada ja täita nii, et nende sotsiaalne väärtus oleks võimalikult suur. Lisaks riigihankedirektiivide asjakohaste sätete selgitamisele käsitletakse selles erinevaid lähenemisviise, mida avaliku sektori hankijad kasutavad kogu Euroopas.

5.1. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kohustuste täitmine

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete puhul tuleb pöörata erilist tähelepanu lepingutingimustele, sest tavaliselt eeldab see, et pooled tegutseksid tavapärasest erinevalt. Seetõttu on oluline juhtida pakkujate tähelepanu lepingu sotsiaalsetele tingimustele, samuti tehtavale järelevalvele ja nõuete rikkumise tagajärgedele. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete puhul on harva asjakohane kasutada standardtingimusi, lisamata spetsiifilisi sotsiaalklausleid. Lepingutingimuste tagantjärele lisatavaks pidamine võib kahjustada sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tulemuslikkust, mis eeldab lepingutingimuste kaalumist juba alates kavandatud menetluse algusest.

Hankemenetluse ajal võite lisada kavandatud lepingutingimused hankedokumentidesse. Need võivad olla esialgsed ja pakkujatel palutakse tingimusi kommenteerida või hinnata. Leping peaks igal juhul sisaldama eduka pakkumuse asjakohaseid aspekte, nagu hind ja kõik pakkumuste hindamise kriteeriumide alusel võetud kohustused, sealhulgas sotsiaalselt vastutustundlike riigihangetega seotud kohustused. Kui pakkumuses võetud kohustused on suuremad lepingus sätestatud põhitingimustest, peate lepingu sätteid kohandama. Näiteks kui teie lepingu kavandis on sätestatud, et lepingu esimesel aastal luuakse vähemalt viis praktikakohta ja edukas pakkuja teeb ettepaneku luua kaheksa praktikakohta, peaksite kirjutama lepingusse viimati nimetatud numbrit.

Erinevalt tehnilisest kirjeldusest, kvalifitseerimise tingimustest ja pakkumuste hindamise kriteeriumidest lepingutingimuste täitmist hankemenetluse käigus tavaliselt eraldi ei hinnata. Kuigi tavad on riigiti ja organisatsiooniti erinevad, on tavaline, et pakkujad teatavad oma nõustumisest lepingutingimustega või esitavad oma konkreetseid reservatsioonid, mille üle võidakse läbirääkimisi pidada (olenevalt menetlusest). Ka siis võivad sotsiaalselt vastutustundlikud riigihanked nõuda teistsugust lähenemisviisi, sest te tahate kindlust, et pakkujad suudavad täita lepingu sotsiaalseid tingimusi ja et nende tingimuste täitmise kohustus kantakse vajaduse korral üle ka alltöövõtjatele. Näiteks kui teie lepingu kavand sisaldab kohustust tagada ILO põhikonventsioonide järgimine kogu tarneahelas, peate olema veendunud, et edukal pakkujal on olemas asjakohased süsteemid oma alltöövõtjate jälgimiseks. Selleks et täielikult hinnata pakkujate suutlikkust ja kohustusi selles valdkonnas ning tagada läbipaistvus ja võrdne kohtlemine, tuleks neid kaalutlusi asjakohaselt arvesse võtta nii kvalifitseerimise tingimustes või pakkumuste hindamise kriteeriumides kui ka lepingutingimustes. Kui pakkuja pakub oma alltöövõtjate jälgimiseks välja erimeetodi, peaksite selle lepingusse lisama. Te võite ka ette näha, et klausel, millega nõutakse ILO konventsioonide järgimist, peab olema igas alltöövõtulepingus, kuid samal ajal säilib peatöövõtja kohustus tagada nõuete täitmine kogu tarneahelas.

Viimane samm sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kohustuste järgimiseks on tagada, et need, kes on mõlemal poolel lepingu täitmisega otseselt seotud, oleksid sotsiaalklauslitest teadlikud. Teie organisatsioonis võib lepingut hallata isik, kes ei ole hankega otseselt seotud. Tähtis on see, et sellel isikul oleks aega, teavet ja motivatsiooni teha tõhusat järelevalvet sotsiaalklauslite järgimise üle. Teise võimalusena võib olla mõistlik luua komisjon, kus on esindatud teie organisatsioon ja mis tahes kolmandad isikud, kes on otseselt huvitatud sotsiaalsete kohustuste täitmise tagamisest, nagu ametiühingud, puuetega inimeste õiguste organisatsioonid, juurdepääsetavuse eksperdid, valitsusvälised organisatsioonid või kodanikud/kasutajad. Töövõtjalt võite nõuda, et ta määraks isiku, kes vastutab otseselt sotsiaalsete kohustuste täitmise tagamise eest, ning tagaks, et see isik osaleb lepingu läbivaatamise koosolekutel.

Head tavad

- Sotsiaalsed tingimused tuleks lisada lepingu kavandisse ja avaldada hankemenetluse alguses ning juhtida pakkujate tähelepanu nendele tingimustele.
- Standardlepingud ei pruugi sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete jaoks sobida ning kõik tingimused tuleks hoolikalt läbi vaadata, tagamaks, et need ei ole vastuolus hankenõuetega.
- Hankemenetluse käigus võidakse kutsuda pakkujaid üles lepingu kavandi kohta märkusi või täiendusi esitama. Lõplik versioon peaks kajastama kõiki eduka pakkumusega seotud konkreetseid kohustusi.
- Tehke kindlaks, et isik või isikud, kes vastutavad lepingu haldamise eest mõlemal poolel, on teadlikud sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete sätetest ja suudavad tagada nende kohaldamise.
- Lepingud ja dokumendid peaksid olema kättesaadavad juurdepääsetavas vormis.

5.2. Lepingu täitmise tingimused

Lepingu täitmise tingimustes kirjeldatakse, kuidas lepingut tuleb täita. Riigihankedirektiivides on sätestatud, et lepingutingimused võivad hõlmata majanduslikke, innovatsiooniga seotud, keskkonnanalaseid, sotsiaalseid või tööhõivealaseid kaalutlusi⁽¹³⁴⁾. Nii nagu kvalifitseerimise tingimused ja pakkumuste hindamise kriteeriumidki peavad need tingimused olema seotud lepingu esemega ning olema esitatud hanketeates või hankedokumentides. Lepingu esemega seotuse tähendus on esitatud selgituskastis (paremal). Lepingu täitmise tingimused peavad olema kooskõlas ELi õigusega, sealhulgas 1. peatükis nimetatud sotsiaalõiguste sammast käsitlevate õigusaktidega.

⁽¹³⁴⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikkel 70, direktiivi 2014/25/EL artikkel 87, vt ka direktiivi 2014/23/EL põhjendused 64–66.

Et lepingu täitmise tingimused oleksid tõhusad, peaksid need olema

- selgelt sõnastatud, ilma tarbetu juriidilise žargoonita;
- piisavalt üksikasjalikud, kindlate tähtaegade ja väljunditega;
- kehtestatud konkreetsele lepinguosalisele või üksikisikule;
- esitatud koos sobivate õiguskaitsevahenditega kohustuste täitmata jätmise korral, näiteks rahalised karistused või parandusmeetmed.

Lepingutingimused ja seotus lepingu esemega

Lepingutingimusi peetakse hankelepingu esemega seotuks, kui need on seotud ehitustööde, asjade või teenustega, mis tehakse, tarnitakse või osutatakse selle hankelepingu alusel nende olulusringi mis tahes aspektides ja etappides, sealhulgas teguritega, mis on seotud järgmisega:

- a) nende ehitustööde, asjade või teenuste tootmise, osutamise või turustamise konkreetne protsess või
- b) konkreetne protsess nende olulusringi muus etapis,

isegi kui need tegurid ei ole nende oluliseks osaks (artikkel 67 lõige 3). See tähendab, et võite lisada lepingusse selliseid tingimusi nagu inimõiguste järgimine tarneahelas, õiglane kaubandus või lepingu konkreetset sotsiaalsed tulemused. Te ei saa lisada üldisi ettevõtja sotsiaalse vastutuse nõudeid, välja arvatud juhul, kui need on töövõtja suhtes kohaldatavad juriidilised kohustused. Üks näide lepingutingimusest, mis ei oleks seotud lepingu esemega, on nõue, et äriühing annetaks igal aastal teatava protsendi oma kasumist heategevuseks.

Jaotises 5.6 käsitletakse täpsemalt karistuste ja stiimulite rolli sotsiaalselt vastutustundlikes riigihangetes. Tabelis 5.1 on esitatud näited sotsiaalsete tingimuste kohta, mis vastavad eespool nimetatud kriteeriumidele ja käsitlevad sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete eri aspekte. Need tingimused ei ole isenesest täielikud; need eeldavad mõistete ning järelevalve- ja täitmise tagamise klauslite tulemuslikkust.

Tabel 5.1

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lepingu näidisklauslid

Teema	Lepingu esialgse tingimuse näide (*)
Ligipäasetavus (büroo IKT-seadmete lepingus)	Töövõtja peab tarnima kirjeldatud juurdepäasetavad seadmed, mis on kohandatud puuetega inimestele kasutamiseks. Puuetega kasutajatele mõeldud koolituskursused korraldatakse avaliku sektori hankijaga kokkulepitavatel kuupäevadel ning kogu lepingu kehtivusaja jooksul pakutakse spetsiaalse kasutajatoe kaudu jätkuabi.
Sotsiaalne kaasamine (avalike teenuste reklaamilepingus)	Töövõtja vastutab kõigi tehnilises kirjelduses kindlaks määratud sihtrühmadeni jõudmise ja oma pakkumuses sisalduvate erimeetmete rakendamise eest, et jõuda eakamate, sotsiaalse eraldatuse all kannatavate ja internetile juurdepääsuta kasutajateni. Nende meetmete kasulik mõju vaadatakse läbi kolme kuu pärast ja töövõtja peab rakendama avaliku sektori hankija määratud parandusmeetmeid.
Tööhõive (ehitustööde lepingus)	Töövõtja vastutab lepingu täitmise käigus vähemalt X [pakkumuses nimetatud arv] sellise inimese värbamise, koolitamise ja neile töö pakkumise eest, kes kuuluvad ebasoodsas olukorras oleva töötaja ühte või mitmesse kindlaksmääratud kategooriasse. Selle töösuhte tingimused on sätestatud lepingu lisas. Iga kuu tuleb esitada aruanne, kus on kirjas tööle võetud ebasoodsas olukorras olevate töötajate arv, pakutud koolitus, töötatud tunnid ja makstud töötasud.

Teema	Lepingu esialgse tingimuse näide ⁽¹⁾
Sooline võrdõiguslikkus	Töövõtja tagab, et lepingut täitvate töötajate kõik otsesed juhid läbivad koolituse, mis käsitleb soolise võrdõiguslikkuse aspekte värbamisel ja töölevõtmisel, sealhulgas rasedust ja sünnitust, menopausi, seksuaalset ahistamist, perekondlikel põhjustel võetavaid puhkusi, näiteks lapsehoolduspuhkust, ning töö- ja eraelu tasakaalu jne.
Töötasu miinimummäärad	Töövõtja ja kõik alltöövõtjad, kes tegutsevad selle jurisdiktsiooni piires, kus lepingut täidetakse, järgivad [asjaomases seaduses või kollektiivlepingus] sätestatud töötasu miinimummäärasid ning peavad arvestust kõigi töötatud tundide ja makstud palkade kohta. Avaliku sektori hankija võib igal ajal nõuda juurdepääsu nende andmetele ja tõenditele makstud palkade kohta.
Inim- ja töötajate õigused (vormiriietuse lepingus)	Töövõtja tagab, et lepingu täitmisel ei rikuta inimõigusi ega Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni kaheksat põhikonventsiooni. Kõigi selle lepinguga seotud alltöövõtjate ja alltöövõtjate nimed ja tegevuskohad on esitatud lepingu lisan ning töövõtja kinnitab, et ta on kehtestanud sõltumatu kolmanda isiku poolt auditeeritud asjakohase süsteemi, tagamaks, et täpne teave kõigi lepingu täitmisel osalevate isikute töötingimuste kohta on kättesaadav kogu lepingu kehtivusaja jooksul.
Eetiline kaubandus (toitlustuslepingus)	Toiduainetele ja jookidele, mille väärtus on vähemalt 5 % aastast lepinguhinnast, antakse õiglase kaubanduse sertifikaat või samaväärne sertifikaat. Osana kvartali menüü planeerimise tsüklis täpsustab töövõtja, milliseid õiglase kaubanduse tooteid ta soovib menüüsse lisada ja milline on nende eeldatav maksumus. Iga lepinguaasta lõpus vaadatakse õiglaselt kaubeldavate toodete väärtus üle ja lisatakse täiendavad sertifitseeritud tooted järgmiseks lepinguaastaks.

⁽¹⁾ Need esialgsed lepingutingimused on üksnes soovituslikud ning neis tuleks arvesse võtta konkreetseid asjaolusid ja teha vastavaid kohandusi.

Menetlusest kõrvalejätamise aluste pidev arvessevõtmine

Teatavate kohustuslike ja kaalutusõigusel põhinevate kõrvalejätamise aluste (näiteks lapstööjõu kasutamine / inimkaubandus ning sotsiaal- ja tööõiguse normide järgimine) tähtsust sotsiaalselt vastutustundlikes riigihangetes on selgitatud jaotises 4.6. Põhikohustuste täitmine ei tohiks piirduda hankemenetluse ajal fikseeritud hetkeseisuga.

Lepingu tingimustes tuleks nõuda, et töövõtja ja alltöövõtjad, kes vastutavad deklaratsioonide regulaarse ajakohastamise eest, järgiksid lepingu täitmisel ajal pidevalt, et nende suhtes ei kehti ükski kohustuslik hankemenetlusest kõrvalejätamise alus ega ükski pakkumuses kasutatud kaalutusõigusel põhinev alus. Nagu on märgitud jaotises 5.6, peab olema võimalik leping lõpetada, kui ilmneb uus teave kohustuslike kõrvalejätamise aluste kohta.

Lepingu täitmisel tingimused võidakse lepingu kehtivusaja jooksul läbi vaadata ning see hõlmab võimalust suurendada aja jooksul ambitsioonikust ⁽¹³⁵⁾. Kuna töövõtja saab sotsiaalsete tingimuste täitmisel kogemusi ja suurema kindlustunde, peaks suurenema ka tema tulemuste saavutamise suutlikkus. Mõelge, kuidas oleks kõige parem motiveerida töövõtjat saavutama veelgi suuremat sotsiaalset väärtust: kas siduda see lepingukohaste lisamaksetega, ⁽¹³⁶⁾ leppida kokku positiivsete tulemuste avaldamises või siduda sotsiaalsed tulemused lepingu uuendamise või pikendamise, nagu on ette nähtud hankedokumentides.

⁽¹³⁵⁾ Kõik lepingutes pärast nende sõlmimist tehtavad muudatused peavad vastama lepingute muutmist käsitlevatele sätetele (direktiivi 2014/24/EL artikkel 72, direktiivi 2014/25/EL artikkel 89 ja direktiivi 2014/23/EL artikkel 43).

⁽¹³⁶⁾ See võimalus peaks mõistagi sisalduma juba esialgses hankedokumentides, vastasel juhul peavad mis tahes sarnased lepingumuudatused vastama lepingute muutmist käsitlevate õigusnormide tingimustele (vt joonealune märkus 144).

Head tavad

- Lisage lepingu täitmise tingimused, mis käsitlevad sotsiaalseid ja tööhõivega seotud kaalutlusi ning mis on seotud lepingu esemega.
- Koostage lepingutingimused hoolikalt, et vältida tarbetut žargooni, sätestage tähtajad ja tulemused, määrake vastutus ning lisage asjakohased õiguskaitselahendid juhuks, kui kohustusi ei täideta.
- Kaaluge, kas sotsiaalsete kohustuste ambitsioonikus peaks kogu lepingu kehtivusaja vältel suurenema ja kuidas motiveerida töövõtjat ambitsioonikust suurendama.

Vallooni piirkond: kutsealast lõimimist käsitlevate lepingutingimuste kasutamine**Hanke eesmärgid**

Vallooni piirkonna eesmärk on suurendada 2020. aastaks vastutustundlike riigihangete osakaalu 100 %ni. Selleks on piirkond rakendanud mitmesuguseid hankemeetmeid, mille eesmärk on edendada kutsealast lõimimist, vältida sotsiaalset dumpingut, toetada VKEsid, parandada ressursitõhusust ja vähendada keskkonnamõju.

Läheneemisviis

Kutsealase lõimimise toetamiseks on Valloonia välja töötanud standardsed sotsiaalklauslid, mis lisatakse pakkumismenetlustesse ja millega kohustatakse ettevõtjaid toetama töötute koolitusvõimalusi riiklike ehitustööde tegemisel. Klauslid on kavandatud paindlikuna, mis tähendab, et ettevõtja võib otsustada, kas pakkuda praktikantidele praktikakohti otse oma tööjõu hulgas või tellida selle asemel konkreetne töö (nt puusepatöö, maalritöö, lammutamine jne) allhanke korras sotsiaalselt ettevõtelt, kus vähemalt 50 % töötajatest on puuetega või ebasoodsas olukorras olevad töötajad (nt pikaajalised töötud). Tulemuseks on avaliku sektori hankija, ettevõtjate, sotsiaalsete ettevõtete ja koolitusorganisatsioonide partnerlusel põhinev läheneemisviis kutsealase lõimimisele. Valloonia on loonud ka kasutajatoe, et abistada avaliku sektori hankijaid klauslite hankemenetlustesse lisamisel ja ettevõtjaid nende täitmisel. Internetis on kättesaadavad ka paljud juhenddokumendid ja vahendid.

Tulemused

2018. aasta detsembriks olid sotsiaalklauslid lisatud 442 lepingusse (koguväärtusega peaaegu 400 miljonit eurot). Selle tulemusena on loodud 410 praktikakohta ja sõlmitud 70 lepingut sotsiaalsete ettevõtete alltöövõtjatega. 129st sotsiaalseid klausleid sisaldavast lepingust täideti 78 % täielikult, 9 % osaliselt ja 13 % jäi täitmata. 83 % loodud praktikakohtadest oli seotud oskuste nappuse all kannatavate kutsealadega (sealhulgas elektrotehnika, puusepatöö ja ehitus). Pärast koolitust sai 60 % pikaajalistest praktikantidest tähtajatu või tähtajalise töölepingu (vastavalt 29 % ja 31 %). Lisaks kõigele on 30 sotsiaalsete ettevõtete alltöövõtjat saanud alltöövõtu korras osutatavate teenuste eest üle 3,5 miljoni euro.

Saadud kogemused

Viis aastat pärast esimeste sotsiaalklauslitega lepingute avaldamist on tulemused positiivsed: riigihange on osutunud heaks vahendiks kutsealase koolituse edendamisel ning ettevõtjate ja sotsiaalsete ettevõtete vahelise partnerluse loomisel. Edu töid suur poliitiline pühendumus ja kõigi asjaomaste sidusrühmade kaasamine projekti. Edaspidi teeb Valloonia rohkem tööd menetluste lihtsustamiseks, et vähendada sotsiaalklauslite rakendamise ja järelevalvega seotud halduskoormust.

5.3. Sotsiaalsete tulemuste põhised hanked

Tavapäraste lepingute puhul toimub tasustamine töövõtja põhjal, kes viib ellu kindlaksmääratud tegevust. Olenemata sellest, kas tegevus hõlmab kontoritarvete tarnimist, tee ehitamist või sotsiaalhoolekandeteenuste osutamist, toimub tasustamine kindlaksmääratud tegevuse lõpuleviimise alusel. Paljude riigihankelepingute puhul on aga avaliku sektori hankija huvitatud rohkem tegevuse tulemusest kui tegevusest endast. See võib eeskätt kehtida sotsiaalse mõõtmega lepingute puhul. Kui te korraldate näiteks hanke, et leida teenuseosutajaid, kes töötaksid endiste kurjategijatega, võite olla huvitatud korduvate õigusrikkumiste määra vähendamisest. Sotsiaalsete tulemuste põhises lepingus võib kindlaks määrata korduvate rikkumiste sihtmäära (mis on lähtetasemest madalam) ja reserveerida osa lepingukohasest maksest selle eesmärgi edukaks saavutamiseks.

Tulemustel põhineva tasustamise eri vorme võib näha riigihankelepingutes kogu Euroopas ja kogu maailmas ning need tulenevad vajadusest suurendada teenuste osutamise tulemuslikkust ja näidata kulutustele vastavat tulu. Mõnikord on neid kritiseeritud selle eest, et nendega seatakse teenuseosutajad liigsesse ohtu, eriti kui teenust osutavad väikesed ettevõtjad, heategevusorganisatsioonid või sotsiaalsed ettevõtted, kelle finantsriskide võtmise suutlikkus on piiratud. Seetõttu on välja töötatud mitu sotsiaalsete tulemuste põhise lepingu mudelit, mis vähendavad teenuseosutaja riski. Üks mudel hõlmab lisatasu maksmist teenuseosutajale sotsiaalsete tulemuste eest, mis ületavad avaliku sektori hankija põhiootusi – näiteks juhul, kui värvatakse oodatust rohkem töötuid. Seda liiki lepingud nõuavad hoolikat tööd, et määrata kindlaks soovitud tulemused, lähtestsenaarium ja lisatasude suurus, kuid need võivad olla tõhus viis tulemuste parandamiseks. Edukate sotsiaalsete tulemuste põhised lepingud hõlmavad sageli partnerlust sotsiaalsete ettevõtete ja teenuste ühist kavandamist ⁽¹³⁷⁾.

Teine mudel on sotsiaalne võlakiri, tuntud ka kui arenguvõlakiri (*development impact bond*), kui seda kasutatakse seoses arenguriikidega. Sotsiaalsete võlakirjadega kaasatakse vähemalt kolm osalist: avaliku sektori hankija (mõnikord nimetatakse ka tulemimaksjaks), teenuseosutaja ja erainvestor (riskide võtja). Avaliku sektori hankija määrab kindlaks sotsiaalse võlakirja jaoks sobiva valdkonna (näiteks rahvatervise kampaaniad, kooolitus, aktiivsed tööturumeetmed) ja tulemused, mida ta sooviks saavutada (näiteks tööle võetud haavatavas olukorras olevate või puuetega inimeste arv, tervisalasid tulemused, haridustee jätkamine). Erainvestor pakub teenuseosutajale kapitalirahastust ja avaliku sektori hankija maksab selle tagasi üksnes juhul, kui kindlaksmääratud tulemused on saavutatud. Teenuseosutaja osutab teenust ja võib saada tulemuspõhist lisatasu. Sotsiaalsete võlakirjade puhul on oluline küsimus see, kuidas hinnata tulemusi, ja mõnikord teeb seda sõltumatu kolmas isik. Olenevalt lepingute struktuurist ja teenuseosutaja valimise protsessist võidakse, ent ei pruugita kohaldada sotsiaalse võlakirja suhtes riigihankedirektiive.

Sotsiaalsete võlakirjade kasutamine õpiväljundite parandamiseks Lissabonis

Hanke eesmärk

2015. aastal lõi Lissaboni omavalitsus noorte programmeerimisprogrammi Junior Code Academy sotsiaalse võlakirja, mille eesmärk oli vähendada õppeaastaid kordama jäävate või koolist väljalangevate laste arvu. Samuti sooviti sellega koguda tõendeid programmeerimise mõju kohta kognitiivsetele oskustele, sealhulgas õpitulemustele ja probleemide lahendamise võimele, et anda teavet avaliku poliitika kujundamiseks.

Läheneemisviis

Sotsiaalset võlakirja rakendati kolmes Lissaboni koolis. Igas koolis valiti välja üks klass, kes sai ühe aasta jooksul igal nädalal kaks programmeerimistundi. Lisaks moodustati igas koolis kontrollrühm, kellega võrreldi programmeerimisklassi laste tulemusi ning kõrvutati portugali keeles, matemaatikas, loogilises mõtlemises ja probleemide lahendamises tehtud edusamme. Selle katseprojektiga seotud riski vähendamiseks sõlmis Lissabon Calouste Gulbenkiani sihtasutusega kokkuleppe sotsiaalse võlakirja kohta, millega anti 120 000 euro suurune eelrahastus, mille linn pidi hüvitama, kui projektiga saavutatakse kokkulepitud tulemused (mida hindab sõltumatu hindaja).

⁽¹³⁷⁾ Lisateavet sotsiaalsete tulemuste põhiste hangete ja sotsiaalsete võlakirjade kohta vt <https://golab.bsg.ox.ac.uk/the-basics>

Tulemused

Katseprojekti lõpus leiti, et programmeerimistundides osalenud õpilased olid oma matemaatilise ja loogilise mõtlemise oskusi parandanud. Kõiki sotsiaalse võlakirja kokkulepitud parameetreid siiski ei saavutatud ja seetõttu hüvitas Lissabon Calouste Gulbenkiani sihtasutusele umbes 25 % tema esialgsest investeeringust.

Saadud kogemused

Sotsiaalseid võlakirju saab kasutada uuendusliku katseprojekti rahastamisriski vähendamiseks. Tulemuste kogumine võib siiski aega võtta ja katseprojektid peaksid kestma piisavalt pikka aega, et investoritel oleks võimalik soovitud mõju saavutada. Kõnealusel juhul ilmnis seirest, et tulemused paranesid aja jooksul. See näitab, et soovitud mõju oleks olnud võimalik saavutada, kui aega oleks olnud rohkem.

Allikas: <http://www.oecd.org/cfe/leed/SIBsExpertSeminar-SummaryReport-FINAL.pdf> ja <https://maze-impact.com/report-sib-junior-code-academy/>

Pidevalt töötatakse välja avalike teenuste hankimise ja rahastamise uuenduslikke meetodeid ning nende eeliseid ja puudusi tasub kavandamise etapis arvesse võtta. Eespool nimetatud mudelid võivad aidata stimuleerida sotsiaalsete tulemuste saavutamist, edendada suuremat koostööd avalikus sektoris ning avaliku sektori ja muude sidusrühmade, sealhulgas sotsiaalsete ettevõtete ja kodanikuühiskonna vahel ning kaasata erasektori pakutava rahastamise kaudu uusi vahendeid. Samas on nendel mudelitel oma kulud ja riskid. Konsulteerimine teiste neid mudeleid kasutanud avaliku sektori hankijatega aitab teil välja selgitada, kas need mudelid sobivad teie vajadustega või mitte.

Head tavad

- Mõelge läbi, kas teie leping peaks sisaldama kindlaksmääratud sotsiaalsete tulemustega seotud tasusid, ning tehke koostööd teenuseosutajatega, et määrata kindlaks asjakohased eesmärgid, mõõtmised ja toetavad tasustamistingimused.
- Veenduge, et teie kava on koostatud nii, et see jõuaks proportsionaalselt kõigi sihtrühmadeni. Vältige olukordi, kus nende toetusesaajate kohtlemine, kellel on lihtsam sotsiaalseid probleeme lahendada, võib kõige haavatavamate rühmadega tegelemise rahaliselt tagaplaanile jätta.
- Kui riskid ja kapitali rahastamise puudus piiravad teie võimet saavutada sotsiaalset mõju, võite kaaluda sotsiaalseid võlakirju kui erainvesteeringute kaasamise võimalust.
- Kaaluge hoolikalt nende lähenemisviiside eeliseid ja puudusi ning rääkige võimaluse korral teiste avaliku sektori hankijatega, kes on sarnaseid mudeleid rakendanud. Kaaluge võimalikke positiivseid ja negatiivseid tulemusi, võtke näiteks arvesse sotsiaalsete tulemuste lepingute ja sotsiaalse võlakirja rakendamiseks vajalikke potentsiaalselt suuri sisendikuluseid ning nende kulutõhusust.

5.4. Nõuete täitmise järelevalve

Sotsiaalklauslite rakendamine võib olla töövõtja jaoks keeruline, eriti veel siis, kui need on uued. Võib eeldada, et mõlemad pooled vajavad lepingu haldamiseks lisa-aega ja -vahendeid, ning kasuks tuleb pooltevahelise avatud suhtluse hoidmine, et aidata kindlaks teha ja lahendada mis tahes probleeme. Teie leping peaks sisaldama ka nõuete täitmise järelevalve ametlikumaid mehhanisme. Asjakohane järelevalve viis on mitmest tegurist:

- sotsiaalklauslite laad, nt kas need on seotud tarneahela või lõppkasutajatega;
- mõlema poole kogemused nende klauslite rakendamisel;
- pooltevahelise usalduse ja teabevahetuse tase;
- tulemuste tõhusa järelevalve vahendid ja suutlikkus ning
- järelevalve tegemisel abistamiseks sobivate kolmandate isikute olemasolu.

Laias laastus tehakse lepingu täitmise üle järelevalvet neljas vormis: kliendipoolne, töövõtjapoolne, ühine või kolmanda isiku tehtav järelevalve. Allolevas tabelis on esitatud kõigi nelja lähenemisviisi põhijooned.

Järelevalve liik	Peamised tunnused
Kliendipoolne järelevalve	Avaliku sektori hankija vastutab sotsiaalklauslite järgimise järelevalve eest ja võib nõuete rikkumise eest kohaldada sanktsioone.
Töövõtjapoolne järelevalve	Töövõtja vastutab oma sotsiaalklauslite järgimise kohta teabe kogumise ja esitamise eest (enesekontroll).
Ühine järelevalve	Töövõtja vastutab teabe kogumise ja esitamise eest ning avaliku sektori hankija vaatab selle teabe läbi või kontrollib seda. Teise võimalusena võib töövõtja vastutada mõne aspekti järelevalve eest ja avaliku sektori hankija vastutab mõne muu aspekti järelevalve eest.
Kolmanda isiku tehtav järelevalve	Sotsiaalklauslite täitmise järelevalve ja aruannete esitamise eest vastutab kolmas isik, näiteks audiitor või sertifitseerimisasutus.

Olenemata valitud mudelist on oluline, et lepingus määratakse kindlaks järelevalve eest vastutaja, järelevalvega seotud tegevused (nt küsimustikud, kohtumised, kontrollid, aruanded, auditid) ja nende sagedus ning täpsustatakse probleemide tekkimisel võetavad eskalatsiooni ja lepitusmeetmed. Kui kehtestate järelevalvemehhanismid, millega nõutakse pakkujalt teabe esitamist, võtke arvesse lepingu täitmise asjakohaseks järelevalveks vajalike tõendite laadi, üksikasjalikkust ja liiki. Peaksite kaaluma, milline teave on lepingu laadi ja riskide seisukohast tõeliselt asjakohane ja proportsionaalne ning milline on teie organisatsiooni suutlikkus seda teavet hinnata ja kontrollida. Järelevalvet tegevate isikute profiili kontrollimine neilt kvalifikatsiooni tõendavate asjakohaste sertifikaatide esitamise kaudu oleks kasulik näiteks teenuse kättesaadavuse kontrollimisel. Jaotises 5.6 käsitletakse õiguskaitsevahendeid, mis võivad olla kättesaadavad sotsiaalklauslite rikkumise korral. Õiguskaitsevahendite kasutamise toetamiseks on eriti oluline pidada kõigi järelevalvetoimingute kohta täpset arvestust.

Head tavad

- Arvestage sotsiaalklauslite täitmise järelevalves lisaaja ja -ressursside vajadusega.
- Väga tõhus võib olla mitteametliku järelevalve, avatud teabevahetuse ja ametlikuma järelevalve kombinatsioon.
- Sotsiaalklauslite laadi ja muude tegurite põhjal kaaluge, kas teie lepingu jaoks on kõige sobivam kliendi- või töövõtjapoolne, ühine või kolmanda isiku tehtav järelevalve.
- Määrake lepingus selgelt kindlaks järelevalve eest vastutaja ning täpsustage tegevused, nende sagedus ning eskalatsiooni ja lepitusmeetmed.

5.5. Allhanked

Allhange on paljude riigihankelõpetuste osa ning seda tuleb sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete sätete koostamisel ja täitmise tagamisel arvesse võtta. Riigihankedirektiivide kohaselt võite nõuda pakkujatelt, et nad märgiksid oma pakkumustes kõik lepingu osad, mille puhul nad kavatsesid kasutada allhanget, ja kõik allhankelõpetuste kavandatavad täitjad⁽¹³⁸⁾. Lisaks võite kontrollida või olete siseriikliku õiguse kohaselt kohustatud kontrollima, kas on alust jätta mõni teadaolevatest alltöövõtjatest kõrvale⁽¹³⁹⁾. Kui selline alus on olemas, võite nõuda pakkujatelt nende asendamist.

⁽¹³⁸⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 71 lõige 2, direktiivi 2014/25/EL artikli 88 lõige 2 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 42 lõige 2.

⁽¹³⁹⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 71 lõige 5, direktiivi 2014/25/EL artikli 88 lõige 5 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 42 lõige 3.

Lepingu sõlmimisel peaksite paluma töövõtjal esitada alltöövõtjate nimed, kontaktandmed ja esindajad, kui need on sel ajal teada. Lepingus peaks olema nõue, et teid teavitataks, kui see teave muutub või määratakse uus alltöövõtja. Need teavitamismõuded on riigihankedirektiivide kohaselt kohustuslikud ehitustööde hankelepingute ja teenuste puhul, mida osutatakse avaliku sektori hankija otsese järelevalve alla kuuluvas kohas⁽¹⁴⁰⁾. Muude lepingute, näiteks tarnelepingute puhul on need nõuded vabatahtlikud,⁽¹⁴¹⁾ kuid sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete puhul väga soovitatavad. Ilma põhiteabeta alltöövõtjate isiku ja asukoha kohta võib olla väga raske sotsiaalklauslite täitmist tagada. Neid teavitamismõudeid tuleks laiendada ka alltöövõtjate alltöövõtjatele ja teistele tarneahela osalistele.

Lisaks alltöövõtjate isikut käsitlevale teabele peaks teie leping tagama ka direktiivides sätestatud põhiliste sotsiaalsete kohustuste kohaldamise alltöövõtjate suhtes. Need kohustused on muu hulgas kohustuslikud ja kaalutusõigusel põhinevad kõrvalejätmise alused (sealhulgas lapstööjõu kasutamise ja inimkaubanduse keeld, maksude ja sotsiaalkindlustuse maksmise nõuded jne) ning kohustus järgida lepingu täitmisel kohaldatavaid keskkonna-, sotsiaal- ja tööõiguse norme, nagu on sätestatud sotsiaal- ja keskkonnaklauslis⁽¹⁴²⁾ (vt jaotis 4.5). Nagu on märgitud jaotises 5.2, tuleks lepingutingimustes nõuda kõigi kohaldatavate kohustuslike kõrvalejätmise aluste ja kaalutusõigusel põhinevate kõrvalejätmise aluste pidevat arvessevõtmist. Peaksite nõudma, et kõik alltöövõtjad esitaksid deklaratsiooni omapoolse nõuete järgimise kohta ja ajakohastaksid seda regulaarselt.

Töövõtja ja alltöövõtja võivad vastutada sotsiaal- ja keskkonnaklausli rikkumise eest ühiselt (või solidaarselt), kui see on siseriikliku õigusega nii ette nähtud. Põhilepingus võib ka sätestada, et sotsiaalklauslid tuleb lisada kõikidesse allhankelepingutesse, kuid et üldine vastutus nõuete täitmise tagamise eest kogu tootmis- või teenuse osutamise protsessi kestel lasub peatöövõtjal. Pidage meeles, et sotsiaal- ja keskkonnaklauslis nimetatud kohaldatavad seadused ja kollektiivlepingud erinevad sõltuvalt alltöövõtja asukohast. Mõistlik on täpsustada, milliseid õigusakte kohaldatakse, võttes aluseks teabe, mis teil on kõigi alltöövõtjate asukoha kohta.

Allhanke üks aspekt, millel on ka majanduslikud ja sotsiaalsed tagajärjed, on peatöövõtjapoolne alltöövõtjate õigeaegne tasustamine. Viivitused alltöövõtjatele tasu maksmisel võivad põhjustada ohtliku ahelreaktsiooni, mis ohustab kogu tarneahela vastupanuvõimet, kuna makseviivitused kanduvad üle ühelt tarnijalt teisele. Võite aidata sellist mõju ära hoida ja toetada kiiret tasumist. Näiteks võite kasutada lepingutingimusi, et nõuda peatöövõtjalt aruannet tema õigeaegsete maksete kohta alltöövõtjatele, eriti juhul kui tegemist on VKEdega. Maksetega hilinemise korral peaks peatöövõtja tõendama, et ta on tasunud seadusjärgsed viivised. Direktiivides 2014/24/EL ja 2014/25/EL on sätestatud ka võimalus teha alltöövõtjale tema taotluse korral otsemakseid⁽¹⁴³⁾. Pidage meeles, et sellist tasustamise korda tuleb täpsustada hankedokumentides.

Head tavad

- Pidage registrit kõigi oma lepinguga seotud alltöövõtjate ja alltöövõtjate kohta; muudatuste korral peaks registri ajakohastamise eest vastutama peatöövõtja.
- Nõudke peatöövõtjalt põhiliste sotsiaalsete kohustuste kehtestamist ka kõikides allhankelepingutes, sealhulgas kohustuslike ja kaalutusõigusel põhinevate kõrvalejätmise aluste arvessevõtmist ning sotsiaal- ja keskkonnaklauslis kindlaksmääratud kohaldatavate õigusaktide järgimist.
- Kui alltöövõtja rikub sotsiaalseid kohustusi, peab peatöövõtja ta välja vahetama.
- Mõelge läbi, kuidas ühist või solidaarvastutust lepingust tulenevate sotsiaalsete kohustuste rikkumise korral kõige paremini kohaldada, järgides samas siseriikliku õiguse nõudeid.

⁽¹⁴⁰⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 71 lõige 5, direktiivi 2014/25/EL artikli 88 lõige 5 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 42 lõige 3.

⁽¹⁴¹⁾ Välja arvatud juhul, kui see on siseriikliku õiguse alusel kohustuslik, nagu on sätestatud direktiivi 2014/24/EL artikli 71 lõikes 5 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 88 lõikes 5.

⁽¹⁴²⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 18 lõige 2, direktiivi 2014/25/EL artikli 36 lõige 2 ja direktiivi 2014/23/EL artikli 30 lõige 3.

⁽¹⁴³⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 71 lõige 3 ja direktiivi 2014/25/EL artikli 88 lõige 3.

Riigihanked ja inimõigused – hoolsuskohustuse kohaldamine alltöövõtjate suhtes Rootsis

Hanke eesmärk

Stockholmi lään (ametlikult Stockholmi läänivalitsus) on olnud keskkonna- ja sotsiaalsete kriteeriumide IKT-hangetesse lisamise eestvedajaks alates 2010. aasta septembrist, kui ta sõlmis esimest korda lepingu Delliga, et tarnida riigiasutuste töötajatele laua- ja sülearvuteid. 2014. aasta septembris sõlmis lään arvutite hankimiseks uue, 156 miljoni Rootsi krooni (17 miljoni euro) suuruse nelja-aastase raamlepingu edasimüüjaga Atea, kes tarnib ka Delli arvuteid. Lepingu kohaselt oli Dell alltöövõtja.

Lähenemisviis

2013. aasta novembris avaldas Taani valitsusväline organisatsioon DanWatch aruande töötajate õiguste ja ohutusnormide rikkumiste kohta neljas Hiina elektroonikatehases, mis tarnivad paljude kaubamärkide, sealhulgas Delli elektroonikatooteid. Aruandes esitati tõendeid töötajate õiguste ja ohutusnormide raskete rikkumiste kohta. Näiteks: liiga pikk tööaeg (kuni 74 tundi nädalas), sunniviisiline ületunnitöö ja kohalikust seadusega kehtestatud miinimumpalgast madalamad palgad ning ebapiisavad töötervishoiu ja tööohutuse tingimused. Kui Rootsi läänivalitsuste riigihangete sotsiaalse vastutuse võrgustik 2014. aasta alguses aruandest teada sai, võttis ta Delliga ühendust ja algatas pikaajalise kaasamisprotsessi eesmärgiga tagada, et ettevõtte kasutab oma täit mõjuvõimu ja suutlikkust, et heastada töötajate õiguste rikkumised ja hoida ära nende kordumine.

Tulemused

Selleks et tugevdada Atea ja alltöövõtja Delli hoolsuskohustust läänivalitsuse töönormide koodeksi järgimiseks vastava lepinguga seotud tarneahelas, lisas Stockholmi lään hangetesse järgmised neli vastavustingimust. Nendega nõutakse, et töövõtja Atea parandaks riskide tuvastamist ja maandamist, suurendaks tarneahela läbipaistvust, parandaks sotsiaalse auditi kvaliteeti ning töötaks välja lühi- ja pikaajalise nõuetele vastavuse kava. Rootsi läänivalitsused on andnud märkimisväärse panuse inimõigustega seotud hoolsuskohustuse täitmise ülemaailmsetes tarneahelates ning aidanud suurendada nii peatöövõtja, IT-seadmete edasimüüja kui ka ülemaailmse arvutikaubamärgi suutlikkust hallata oma tarneahelaid vastutustundlikult.

Saadud kogemused

Lepingu täitmise õiguslikult siduvaid klausleid on vaja selleks, et võtta töövõtjad ja alltöövõtjad vastutusele inimõigustealase hoolsuskohustuse täitmata jätmise eest. Klauslite kasulikku mõju saab suurendada töövõtjate ja alltöövõtjate pikaajalise kaasamise ning teiste avaliku sektori hankijatega tehtava koostöö kaudu, et suurendada nende mõjujõudu. Stockholmi lääni kogemus näitab, et edasimüüjad ja turustajad suudavad täita tulemuslikku hoolsuskohustust ning avaliku sektori hankijad peaksid suurendama asutusesisest suutlikkust töövõtjaid vastutusele võtta. Läbipaistvus on vajalik samm inimõigustega seotud hoolsuskohustuse täitmise parandamiseks ning avaliku sektori hankijad peaksid püüdma sõltumatult kontrollida inimõiguste ja töötajate õiguste järgimist, näiteks töötajatega suhtlemise abil (käesoleval juhul hõlbustab seda valitsusvälisest organisatsioonist partner).

Allikas: Rootsi läänivalitsuste ja Dell Computer Corporationi juhtumiuuring „Public Procurement and Human Rights Due Diligence to Achieve Respect for Labour Rights Standards in Electronics Factories: A Case Study of the Swedish County Councils and the Dell Computer Corporation“ („Riigihanked ja inimõigustealane hoolsuskohustus töötajate õigusi käsitlevate normide järgimise saavutamiseks elektroonikatehastes“)

5.6. Probleemide lahendamine

Isegi kõige paremini hallatav leping võib täitmise etapis mõnikord probleeme põhjustada. Kui probleemid on seotud sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete klauslitega, on soovitatav, et teil oleksid vahendid probleemi lahendamiseks. Kuigi täpsed normid leppetrahvide ja õiguskaitsevahendite kohta on eri jurisdiktsioonides erinevad, on aluspõhimõtted sarnased. Esiteks tuleks juhtida probleemidele töövõtja tähelepanu ja anda talle võimalus kindlaksmääratud aja jooksul vastata. See ajavahemik võib erineda sõltuvalt probleemi tõsidusest. Näiteks võite nõuda vastust ühe või kahe päeva jooksul, kui olete saanud teate lepingu täitmiseks kasutatud illegaalse tööjõu kohta, samal ajal võib anda kauem aega, et vastata probleemidele veebipõhise andmebaasiga, mis sisaldab teavet alltöövõtjate asukoha kohta. Kuigi kõiki võimalikke probleeme ei ole võimalik ette näha, proovige mõelda läbi peamised võimalikud stsenaariumid ja kavandage klauslid neile vastavalt.

Kui probleemi ei lahendata kindlaksmääratud aja jooksul, tuleb see edastada kas kõrgemale juhtkonnale, lepingu haldusnõukogule või objektiivsele kolmandale isikule, näiteks lepitajale. Kui sellel tasandil probleemi ei lahendata, võib see kaasa tuua konkreetseid sanktsioonid, nagu rahalised karistused, lepingu lühendamise või isegi lõpetamise. Riigihankedirektiivide kohaselt peab avaliku sektori hankijatel olema võimalik riigihankeleping lõpetada, kui leitakse, et lepingu sõlmimise ajal kehtis töövõtja puhul üks kohustuslikest menetlustest kõrvalejätmise alustest⁽¹⁴⁴⁾. Te võite seda tingimust laiendada, et see hõlmaks ka muude sotsiaalklauslite rikkumist, ning võimaldada määrata lepingu täitmine teisele kvalifitseeritud pakkujale või lubada avaliku sektori hankijal sekkuda, et allhankelepinguid otse hallata⁽¹⁴⁵⁾. Sellised klauslid ei tohiks takistada teie juurdepääsu muudele õiguskaitsvahenditele, mis võivad olla kättesaadavad siseriikliku õiguse alusel.

Head tavad

- Lepingud peaksid sisaldama mitut vahendit ja menetlust sotsiaalklauslite rakendamise ja probleemide lahendamiseks.
- Peaksite lisama klausli, mis võimaldab lepingu lõpetada, kui töövõtja kohta kehtis lepingu sõlmimise ajal üks kohustuslikest menetlustest kõrvalejätmise alustest.

Oslo linnavalikogu määrus lapstööjõu kasutamise tõkestamise kohta (Norra)

Hanke eesmärk

Lapstööjõu kasutamise tõkestamist käsitlevat Oslo linnavalikogu määrust on alates 1996. aastast kasutatud väikese arvu lepingute puhul ning 2005. aastal laiendati seda kõikidele tüüplepingutele. Selle poliitika töötas välja Oslo linnavalikogu koos erasektori hangete osakonnaga. Hiljem on linnavalikogu vastu võtnud uued suunised ja sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lepingutingimused inimõiguste ja eelkõige lapstööjõu kasutamise kohta; neid lepingutingimusi tuntakse Oslo mudelina.

Lähenemisviis

Tarnijad peavad tagama, et kõik tarnitavad tooted on toodetud kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja ILO konventsiooniga nr 138 vanuse alammäära kohta ning muude ILO põhikonventsioonidega.

Tulemused

Tootjariikide riiklike ja kohalike ametiasutusi ergutatakse aktiivselt osalema lapstööjõu kasutamise vastases võitluses ja rakendama linnavalikogu määrust lapstööjõu kasutamise tõkestamise kohta. Lapstööjõudu käsitlevate õigusnormide rikkumist, mis ilmneb lepingu kehtivuse ajal, käsitatakse lepingu olulise rikkumisena ja see võib kaasa tuua lepingu lõpetamise.

Saadud kogemused

Varasemate lepingutingimuste kohaselt tegi linnavalitsus lepingu lõpetamise kohta kaks hoiatust. Esimest korda tehti seda pärast Hiinas asuva tööriivaste tootmiskoha välisauditit. Teist korda tehti hoiatus pärast Norras asuva endise meditsiiniseadmete tarnija peakontoris tehtud välisauditit. Mõlemal juhul võtsid tarnijad siiski parandusmeetmeid, mille administratsioon hoolikalt dokumenteeris ja heaks kiitis. Seega ei ole kunagi juhtunud, et leping oleks tulnud lõpetada üksnes ülemaailmsete tarneaahelatega seotud sotsiaalsete lepingutingimuste rikkumise tõttu. Samas võimaldavad lepingu sotsiaalsed klauslid linnavalitsusel lõpetada lepingu lapstööjõu kasutamise või muude põhiliste töötajate ja inimõigusi käsitlevate õigusaktide rikkumise tõttu, isegi kui tarnijad võtavad parandusmeetmeid.

5.7. Õpetlikud kogemused tulevaste lepingute tarbeks

Selleks et sotsiaalselt vastutustundlik riigihange oleks edukas, peavad avaliku sektori hankijad õppima nii enda kui ka teiste kogemustest. Seda saab teha ainult siis, kui sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tulemused – sealhulgas tekkinud probleemid – dokumenteeritakse ja avaldatakse. Selles juhendis on esitatud palju näiteid avaliku sektori hankija saadud kogemuste kohta. Kaaluge, kuidas koguda oma organisatsioonis teavet sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete meetmete

⁽¹⁴⁴⁾ Direktiivi 2014/24/EL artikli 73 punkt b, direktiivi 2014/25/EL artikli 90 punkt b, direktiivi 2014/23/EL artikli 44 punkt b.

⁽¹⁴⁵⁾ Lepingu täitmise määramine teisele kvalifitseeritud pakkujale või avaliku sektori hankija sekkumine, et alltöövõtulepinguid otse hallata, kujutab endast lepingumuudatust, mis peab vastama lepingute muutmise normides sätestatud tingimustele (direktiivi 2014/24/EL artikli 72 lõike 1 punkt d, direktiivi 2014/25/EL artikli 89 lõike 1 punkt d, direktiivi 2014/23/EL artikli 43 lõike 1 punkt d).

rakendamise kohta ja kuidas seda jagada. Muu hulgas on võimalik korraldada üritusi teistele ostjatele ja tarnijatele, osaleda riiklikes või Euroopa võrgustikes ja projektides või avaldada aruandeid või juhtumiuuringuid. Võite ka küsida kasutajatelt ja kasutajate ühendustelt tagasisidet, et saada rohkem teavet selle kohta, kuidas leping nende vajadusi üldiselt rahuldab ja kas vajaduste rahuldamiseks võetud meetmed olid piisavad. Lisaks teiste aitamisele tutvustavad need tegevused ka teie töö tulemusi asutusesiseselt ning aitavad mõista, mis toimus ja mis ei toimunud. Võimaluse korral peaksite sellesse tegevusse aktiivselt kaasama töövõtja, et tunnustada tema osa sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete elluviimisel.

Puhastusteenuste osutajate sotsiaalsetele kriteeriumidele vastavuse audit Kataloonias (Hispaania)

Hanke eesmärgid

2018. aastal sõlmis Kataloonia autonoomse piirkonna valitsus kõigi hoonete, ruumide ja rajatiste puhastusteenuste raamlepingu, mille maksumus oli 75 miljonit eurot. Hange sisaldas sotsiaalseid ja keskkonnavalaseid kriteeriume ja klausleid. Selleks et suurendada VKEde ja sotsiaalsete ettevõtete juurdepääsu hankemenetlusele, jagas Kataloonia autonoomse piirkonna valitsus lepingu üheksaks osaks, millest üks osa reserveeriti spetsiaalsetele tööhõivekeskustele ja taasintegreerimisega tegelevatele ettevõtetele, kes võisid teha pakkumusi ka teiste lepinguosade kohta.

Lähenemisviis

Pärast ulatuslikku turu kaasamise protsessi sõnastas Kataloonia autonoomse piirkonna valitsus hulga hanke sotsiaalseid kriteeriume, sealhulgas töötervishoiu ja tööohutuse aspektid, soolise võrdõiguslikkuse meetmed, meetmed era- ja perekonnaelu tööga ühitamiseks, vahejuhtumite lahendamise kord ning vormirõivaste tekstiilmaterjalis sisalduvate ohtlike ainete piirangud. Pakkujatel paluti esitada järelevalvekava, et tagada kestlikkusnõuete täitmine.

Tulemused

39 ettevõtjast, kellel lubati raamleping sõlmida, 16 puhul (st kõik praegu kehtivate lepingutega ettevõtjad) kontrolliti nende vastavust sotsiaalsetele kriteeriumidele. Kriteeriumide täitmise kontrollimiseks analüüsis auditirühm, kuhu kuulusid töösuhete ja töökoha kvaliteedi peadirektoraadi (tööhõive, sotsiaalküsimuste ja perekonnavalaste ministerium) tehnikud, töötajate seisukohti ja arvamusi, palgaarvestust, töölepinguid ja töötaja registreerimist. Leiti mõned nõuetele mittevastavuse juhtumid ja Kataloonia autonoomse piirkonna valitsus tegi tarnijatega koostööd, et parandada teenuste sotsiaalset tulemuslikkust. Auditi tulemuste ja uue turu-uuringute voo alusel koostatijärgmine raamistik, mis kestab 2018. aasta jaanuarist 2020. aasta jaanuarini.

Saadud kogemused

Prioriteediks peaksid olema põhjalikud turu-uuringud ja eelnev turuosalistega konsulteerimine. Kui lepingusse lisatakse sotsiaal- ja keskkonnavalaklauslid, on vaja töövõtjaid eelnevalt hoiatada, et olla kindel nende täidetavuses, ning koostada järelevalvekava, mis hõlmab rakendamiseks vajalikke töötajaid ja majandusressursse. Lisaks tuleks lepingusse lisada asjakohased karistused nõuete rikkumise eest.

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete hindamine, olenemata sellest, kas seda tehakse ametlikult või mitteametlikult, loob lähtealuse tulevastele lepingutele. Aja jooksul peaksite suutma seada kõrgemaid eesmäärke ja peaksite nägema inspireerivaid tulemusi.

Head tavad

- Dokumenteerige sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tulemused ja kasutage seda teavet võrdlusalusena, et seada oma organisatsioonis järk-järgult kõrgemaid eesmäärke.
- Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tulemused võivad anda väärtuslikku teavet teistele organisatsioonidele, isegi kui te ei saavutanud kõiki oma eesmäärke. Oma lähenemisviisi ja tulemuste jagamine ürituste, juhtumiuuringute ja sotsiaalmeedia kaudu aitab suurendada sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete tunnustamist, mõistmist ja kasutuselevõttu.